

Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies

Cilt: 2 | Sayı: 2 | Aralık 2022

Volume: 2 | Issue: 2 | December 2022

e-ISSN : 2822-3179

Scientific Journal of
Finance and
Financial Law Studies

İmtiyaz Sahibi / Publisher
AKADEMİK ÇALIŞMALAR DERNEĞİ

Dergi Editörü / Journal Editor
Doç. Dr. Derya YAYMAN
Akdeniz University

Editör Yardımcıları/ Assistant Editors
Doç. Dr. İpek TÜRKER
İstanbul University

Doç. Dr. Murat AKKAYA
İstanbul Arel University

Dr. Nuket Evrim KARATURP
Dokuz Eylül University

Yabancı Dil Editörleri / Foreign Language Editors
Doç. Dr. Mustafa ASLAN
İstanbul Gelişim University

Avukat Nurgül YAYMAN
Antalya Barosu

Bu dergi “Akademik Çalışmalar Grubu” çatısı altında yayınlanmaktadır.

www.journals.academicianstudies.com/sjffls

Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies Dergisi, Bilimsel Hakemli Dergidir. Bu esere ilişkin olarak Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndan doğan haklar saklıdır. Buradayere alan makalelerde ileri sürülen görüşler yazarlarına aittir. Yayın Kurulu, makalelerde ileri sürülen görüşlerden dolayı herhangi bir sorumluluk üstlenmemektedir.

Bilimsel Hakem ve Editör Kurulu / Scientific Referee and Editorial Board

Prof. Dr. Asuman ALTAY
Dokuz Eylül University

Doç. Dr. Osman YILMAZ
Batman University

Prof. Dr. Yüksel BAYRAKTAR
İstanbul University

Doç. Dr. Ensar AĞIRMAN
Atatürk University

Prof. Dr. Kamil TÜĞEN
Dokuz Eylül University

Doç. Dr. İpek TÜRKER
İstanbul University

Prof. Dr. Emine UZUNALI
Siirt University

Dr. Nüket Evrim KARATURP
Dokuz Eylül University

Prof. Dr. Ali Rıza GÖKBUNAR
Celal Bayar University

Dr. Beyhan YASLIDAĞ
İstanbul University

Prof. Dr. Zeynep ARIKAN
Dokuz Eylül University

Dr. Güneş TOPÇU
Çanakkale 18 Mart University

Prof. Dr. Serpil AĞCAKAYA
Isparta University

Dr. İsmail CAN
Kırıkkale University

Prof. Dr. Ramazan GÖKBUNAR
Celal Bayar University

Dr. Osman Nuri ŞAHİN
İzmir Ekonomi University

Prof. Dr. Ufuk KARADAVUT
Karabük University

Dr. Özgür Çark
Abant İzzet Baysal University

Doç. Dr. Derya YAYMAN
Akdeniz University

Dr. Logaiswari INDIRAN
Malaysia Teknologi University

Doç. Dr. Mustafa ASLAN
İstanbul Gelişim Üniversitesi

Dr. Pg Mohd Auza'e Pg ARSHAD
Malaysia Kelantan University

Doç. Dr. Murat AKKAYA
İstanbul Arel University

Dr. Arjeta HALLUNOV
Aleksandër Moisiu University Albanian

Assist. Prof., Manish Nandkishor GUPTA
India Government Engineering College

Assist. Prof. Nandkishor Tulshiram
PIMPALKAR
India Waymade College of Education

Dr. Esther Ranmilowo ADERINTO
Lead City University Nigeria

Dr. Anjali DAVE
Novant Health Presbyterian Medical Center
USA

Dr. Mariam SETAPA
Malaysia Teknologi University

Dr. Chiragbhai Mahendrabhai DARJĪ
India Waymade College of Education

Dr. Javaria NASIR
Pakistan University of Agriculture,
Faisalabad

Dr. Vivekanand JHA
Indira Gandhi National Open University

Dr. Kalthum ISHAK
Universiti Teknologi Malaysia

İÇİNDEKİLER

CHANGE OF RESEARCH AND DEVELOPMENT (R&D) EXPENDITURES ACCORDING TO R&D EMPLOYEES AND ITS EFFECT ON MANUFACTURING VALUE ADDED IN TURKEY Osman Evren ARIKAN	71
HYBRID WORKING ENVIRONMENT AND EMPLOYEE ENGAGEMENT: ADAPTING TO THE CHANGES OF FUTURE WORKPLACE IN MULTINATIONAL ORGANIZATIONS Laila HABİB	79
VERGİ YARGILAMA HUKUKUNDA ANAYASA MAHKEMESİNE BİREYSEL BAŞVURU YOLU Abdullah ARMAĞAN	85
TÜRK VERGİ YARGISINDA DANIŞTAY FAALİYETLERİ VE KURUMSAL DEĞERLENDİRME Hasan Faruk DALAMAN	99
YEŞİL LOJİSTİK UYGULAMALARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR PERFORMANS İLE İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME Fatma Beyza ER, Özgür ÇENGEL	113
YAŞLILARIN RUH SAĞLIĞININ İNCELENMESİ Şüheda ÖZBEN	119

CHANGE OF RESEARCH AND DEVELOPMENT (R&D) EXPENDITURES ACCORDING TO R&D EMPLOYEES AND ITS EFFECT ON MANUFACTURING VALUE ADDED IN TURKEY

Osman Evren ARIKAN ¹

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 17.11.2022

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 07.12.2022

Atf/©: Arikan, O. E. (2022). Change of Research and Development (R&D) Expenditures According to R&D Employees and Its Effect on Manufacturing Value Added in Turkey, Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies, 2(2), 71-78

Abstract

Aim: In this research, it was aimed to evaluate change of Research and Development (R&D) expenditures according to R&D employees and its effect on manufacturing value added in turkey.

Methods: R&D expenditures (RDEX) R&D employee (RDEMP) and manufacturing value added (MVA) series were used from the World Bank Country Report from 1996 to 2022 in the research. Spearman's rho correlations were performed for relationship analysis between research parameters.

Results: R&D expenditure range was 0.36% to 0.96% of GDP for research time interval with 0.66 ± 0.19 mean value. R&D employee value per million people range was 304.34 to 1379.41 for research time interval with 725.31 ± 364.48 mean value. MVA value mean was 17.69 ± 1.91 with 15.05-22.27 range. Spearman's rho correlation analysis results showed that MVA was negatively correlated with RDEX ($r = -0.722$; $p < 0.01$) and RDEMP ($r = -0.735$; $p < 0.01$). According to correlation coefficients, relationship between MVA and ARGEEMP was higher. This result suggests that there have been a renovation process for the country. GLM results showed that effect of RDEMP ($B = -0.966$; $p < 0.01$) was significant with the effect of year ($B = -0.966$; $p < 0.01$).

Originality: Although researches express the importance of R&D process on production, this article argues that the transformational process changes may reduce conventional production. For this reason, this research underlines the importance and control of R&D expenditures and employee in order to prevent reduces in production. The negative impact of R&D expenditures on production may be due not only to the nature of R&D expenditures, but also to production variation. Therefore, the research is important in terms of demonstrating the need to re-evaluate the effectiveness of R&D expenditures. In addition, further macroeconomic researches are needed.

Keywords: R&D Employee, R&D Expenditures, Manufacturing Value Added, Innovation, Production.

¹ PhD, Okan University Social Sciences University, evrenarikan@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8808-0401.

INTRODUCTION

Technology has played an important role in all human life, technology changes the human lifestyle (Ghana & Dr M., 2021). In the past era first, we can use the barter payment systems(the exchange of goods and services between two or more parties without the use of money) (Investopedia, n.d.) after the cash method was introduced and after cheques, credit cards and debit cards was introduced and now in the recent era, electronic payment is famous in India (Ghana & Dr M., 2021). In India after the COVID 19 virus pandemic, there have been a lot of Indian people use an E-Payment, and also increase the online activities in India (Bukvic, 2021). In India's recent times the number of internet users is increasing, (Agrawal & Bansal, 2018) and e-payment systems it's only based on online systems and e-payment is one of the systems that the provides payment tools for services or goods via the Internet, so Internet users it's the most important part of the adoption of e-payment systems (Yanuar, Imam, Agus, & Indira, 2018).

In today's competitive environment, new products and services are introduced to the markets every day, and as a result, the parties that exist in the market with traditional production and marketing methods are becoming weaker in competition (Sharon and Thieerry, 2020; Anselmsson, and Johansson, 2009). In this respect, making innovations is important for increasing competitiveness and standing in the markets. In addition, innovation is also mainly related with future. Innovation is one of the most important tools in managing the future, being superior in competition on a business and country basis. Innovation makes it is possible to stand and stand out in today's competitive conditions (Leiponen and Helfat, 2010; Hinterhuber and Liozu, 2014). For this, research and development (R&D) studies need to be done continuously.

While R&D studies suggest innovations to companies or organizations, they also bring about change. Therefore, while evaluating and applying R&D and innovation studies, the positive and negative aspects of the incoming innovation should be analyzed well. Because every innovation may not bring added value, on the contrary, it may reduce the values. In this process, R&D studies are of vital importance both in order to preserve past experiences and to make innovations more effective and applicable (Bortoluzzi et al, 2018; Bartoloni and Baussola, 2016). This requires a good follow-up of R&D expenditures and employment data.

Although the main result expected in R&D studies may differ according to the product or service and the sector, it is basically related with added value. While this added value is ergonomics and consumer user friendliness on the basis of the product, it can mean an increase in production or a decrease in cost in the field of production (Farida, 2016; Moreira et al, 2012). Therefore, it is necessary to provide significant returns in production value added in R&D studies. In literature, studies on R&D suggest that R&D positively impacts production in long time. However, it may causes delays at the beginning or implementation stages (Zhang et al, 2021; Warrol et al, 2018; Ndemezo and Kayitana, 2017; Kourtit, and Nijkamp, 2012).

In this research, it was aimed to evaluate change of Research and Development (R&D) expenditures according to R&D employees and its effect on manufacturing value added in turkey.

1. Methods

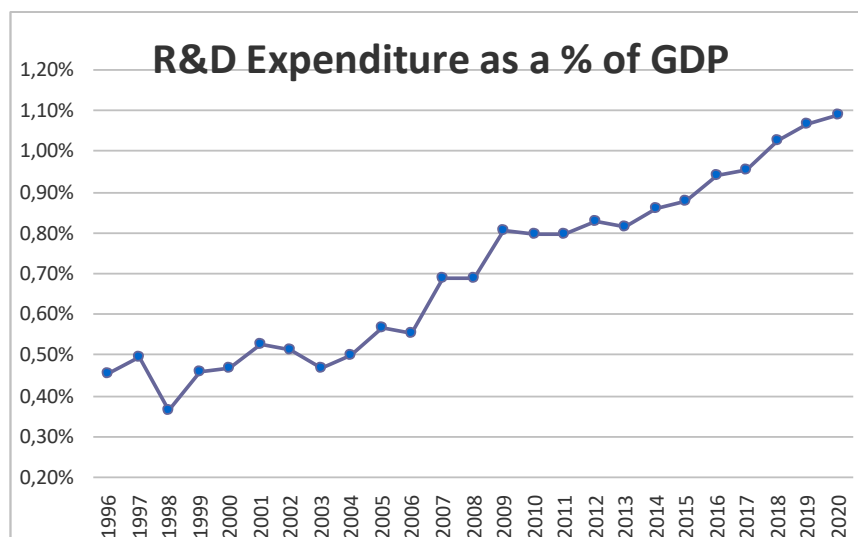
R&D expenditures (RDEX-Research and development expenditure (% of GDP)) R&D employee (RDEMP-Researchers in R&D (per million people)) and manufacturing value added (MVA-Manufacturing, value added (% of GDP)) series were used from the World Bank Country Report from 1996 to 2022 in the research. Spearman's rho correlations were performed for relationship analysis between research parameters. Since time series assumptions were not met, further effect analysis was not performed, and the research was concluded with correlational structure.

MVA, marketing value added, an indicator used by the World Bank Country Report. It describes the marketing value of the country with NV. IND. MANF. KD code. Manufacturing refers to the ISIC divisions 10-33 of industries. After summing all all outputs and deducting any intermediary inputs, value added is a sector's net output. It is estimated without taking into account the deterioration and depletion of natural resources or the wear and tear on manufactured assets. The International Standard Industrial Classification (ISIC), edition 4, identifies the source of value added. Data are presented in constant 2015 prices and are stated in USD (The World Bank, 2021). R&D expenditures and R&D employee are also indicators of the World Bank, which are given in percentage of GDP.

Mean and standard deviation values and ranges of variation were used to define the World Bank data sets used in the study. Parity analysis was used to analyze the changes of the series. Spearman's rho correlation analysis was performed for the relationship between the variables. All analyzes were performed with 95% confidence interval, 0.05 significance level and SPSS 25.0 for windows program.

2. Results

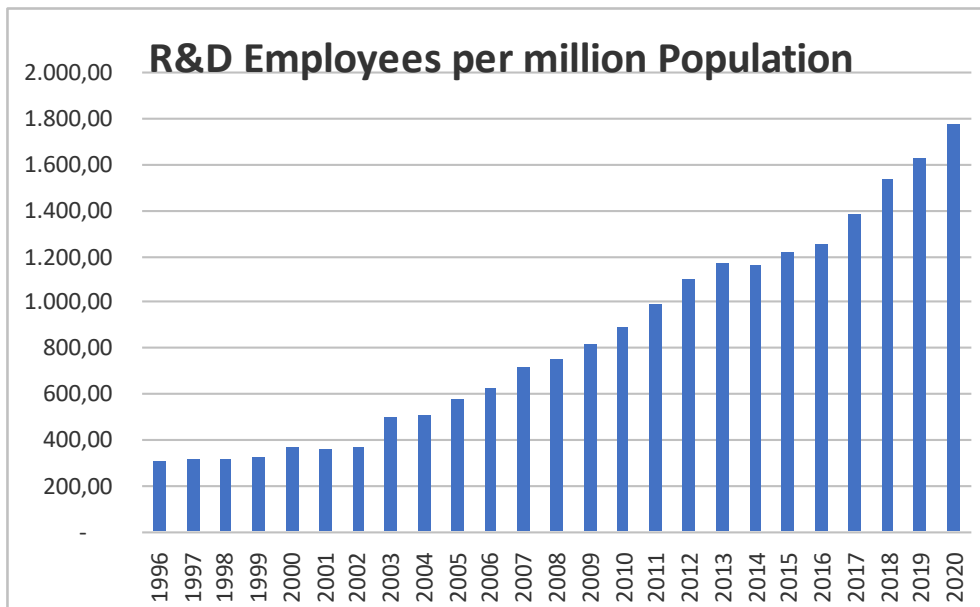
R&D expenditure changes according to years were given in the Scheme 1.

Scheme 1: R&D expenditure changes according to years (1996-2020).

R&D expenditure range was 0.36% to 0.96% of GDP for research time interval with 0.66 ± 0.19 mean value. Small decreases in 1998, 2003, 2006, 2009 and 2013 were recorded. However, parameter distribution was in increasing trend.

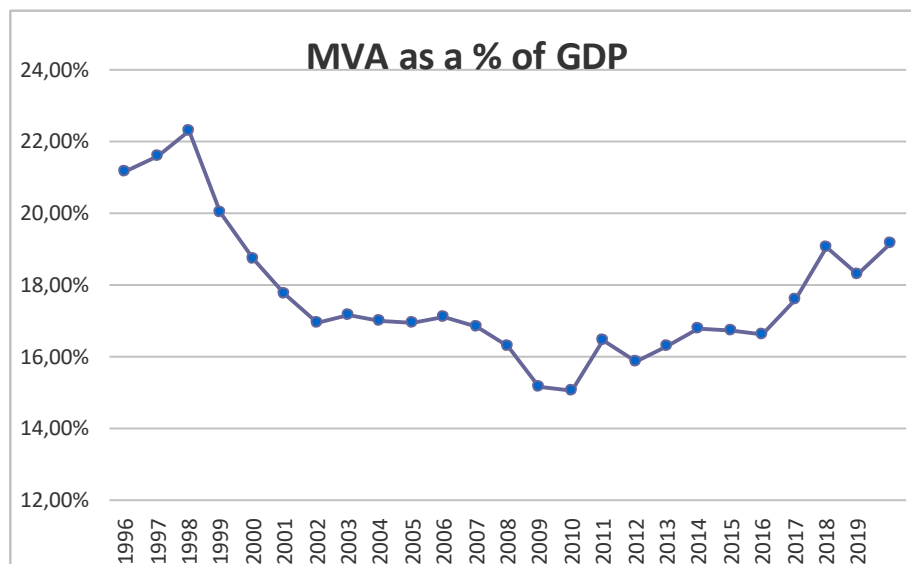
R&D employee changes according to years were given in the Scheme 2.

Scheme 2: R&D employee changes according to years.

R&D employee value per million people range was 304.34 to 1379.41 for research time interval with 725.31 ± 364.48 mean value. By the end of 2020, which is published by the World Bank after presentation, it has reached over 1.600 per million people with continuously increasing trend.

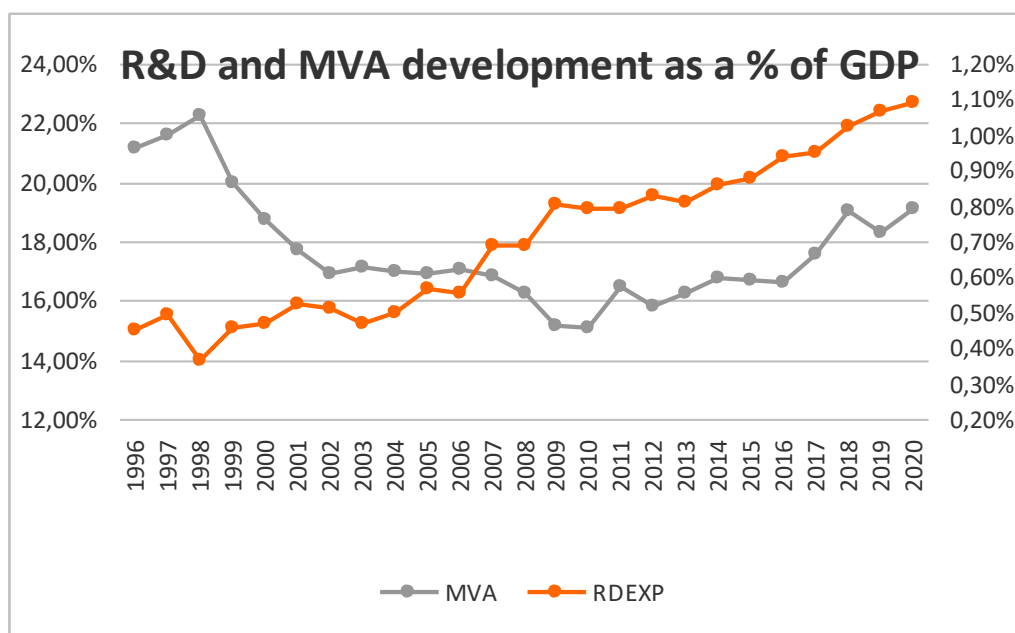
MVA changes according to years were given in the Scheme 3.

Scheme 3: MVA changes according to years.

MVA value mean was 17.69 ± 1.91 with 15.05-22.27 range. From 1998 to 2010, there was a decreasing trend with small changes. However, the trend has changed its direction to increasing except 2012 and 2019 decreases.

R&D and MVA changes according to years were given in the Scheme 4.

Scheme 4: R&D and MVA changes according to years.

Spearman's rho correlation analysis results showed that MVA was negatively correlated with RDEX ($r=-0.722$; $p<0.01$) and RDEMP ($r=-0.735$; $p<0.01$). According to correlation coefficients, relationship between MVA and ARGEEMP was higher. This result suggests that there have been a renovation process for the country. However, results of the analysis were also showed that there was a breaking point at 2007. Before 2007, the correlation was in negative direction, and it was turned to positive direction after 2007.

In addition, Spearman's rho correlation analysis was performed for the relationship between R&D and MVA for the whole world and it was seen that the relationship was not statistically significant ($r=-0.018$; $p>0.05$).

Unit root test results for research parameters were given in the Table 1.

Table 1: Unit Root Test Results for Research Parameters

	1% CV	5% CV	10% CV	t	p value
Augmented Dickey Fuller-ADF					
MVA	-3.7378	-2.9919	-2.6355	-1.8125	0.3657
RDEMP	-3.7880	-3.0124	-2.6461	1.7604	0.9993
RDEX	-3.7880	-3.0124	-2.6461	-0.1493	0.9312
Phillip Perron-PP					
MVA	-3.7378	-2.9919	-2.6355	-1.8125	0.3657
RDEMP	-3.7880	-3.0124	-2.6461	1.7604	0.9993
RDEX	-3.7880	-3.0124	-2.6461	0.1957	0.9655

Since all parameters had unit root according to both ADF and PP tests, logistic model was used for the model. In order to evaluate time series effect on research parameters and model, logarithmic transformation of all parameters were performed by using Generalized Linear Model (GLM-logit model) with year kovariance. The model was given as below:

$$\text{LnMVA} = \text{B}_0 + \text{B}_1 (\text{LnRDEMP})_t + \text{B}_2 (\text{LnRDEX})_t$$

Generalized Linear Model results for the research model were given in the Table 2.

Table 2: Generalized Linear Model Results for the Research Model

Parameter	B	Std. Error	95% Wald Confidence Interval		Hypothesis Test		
			Lower	Upper	Wald Square	Chi-df	p
(Intercept)	1947,762	292,9158	1373,658	2521,867	44,217	1	,000
LnRDEX	-6,635	3,8916	-14,262	,992	2,907	1	,088
LnRDEMP	-,017	,0029	,011	,023	33,457	1	,000
Year	-,966	,1470	-1,254	-,678	43,154	1	,000
(Scale)	,678 ^a	,2044	,375	1,224			

Dependent Variable: MVA
 Model: (Intercept), LnRDEX, LnRDEMP, Year
 a. Maximum likelihood estimate.

GLM results showed that effect of RDEMP (B=-0.966; p<0.01) was significant with the effect of year (B=-0.966; p<0.01).

DISCUSSION and CONCLUSION

Innovation requires the introduction of a new idea or method. In the classical definition of innovation, innovation refers to the introduction of another process or operation instead of any process. In this respect, innovation is expressed as the replacement of the old processes or equipment with new ones, wholly or partially. However, this definition also means abandoning some or all of the gains from traditional production and marketing methods and processes (Sharon and Thieerry, 2020; Anselmsson, and Johansson, 2009; Jalilvand, 2017; Salojarvi et al, 2015). While innovation was a source of competitive advantage for companies and countries in the past, it has become a necessity today. Therefore, innovation has become an ongoing dynamic process. Continuous research and development activities are needed for innovation.

In the studies on R&D in the literature, it has been stated that innovation is a concept that requires a process and a cost. According to the definition, when the innovation is made in the production area or in a part of the production, the production in that part is either temporarily stopped or interrupted. Even if the innovation process is partially completed externally and then integrated, there may be a serious pause in the integration process (Akgun et al, 2017; Meroño-Cerdán and López-Nicolás, 2017; Kim et al, 2013; Simmons et al, 2013).

The findings obtained in the study revealed that both R&D expenditures and R&D employment have a serious reducing effect on production in Turkey. This shows that either there is a large-scale innovation in the areas where production is made, or there is a new understanding of production by changing the production systems altogether. Finally, it may also be an indication that the innovation processes in the production areas are carried out incorrectly or insufficiently, or that the innovations made in production are worthless. It is of great importance that all these justifications be well researched and put forward for further research.

As a result, the findings obtained in the research reveal that the relationship between production and R&D expenditure and R&D employment, which is an indicator of innovation, is negative. This may be due to a necessary total change, or it may be a waste of resources. It would be beneficial to investigate and reveal each possibility with both academic studies and field applications.

During the research analysis and presentation to the congress, the World Bank presented the data up to 2017 as the most up-to-date data. However, data for 2018, 2019 and 2020 were also published immediately after the congress date. In fact, these data are still very new and should be examined in further studies for evaluation and validation. The importance of the findings obtained in this study is that they point to the change in the relationship between R&D and MVA before and after 2007. While R&D production before 2007 is decreasing, R&D production after 2007 is increasing. For this reason, further studies are needed to include both the latest data published by the World Bank and to examine the causes of the 2007 break point.

Although both RDEMP and RDEX variables were significantly associated with MVA in univariate analysis, only the relationship between RDEMP and MVA was significant in multivariate analysis. This finding reveals that employment is more important in innovations.

REFERENCES

- Akgun, A. E., Keskin, H., Ayar, H., and Etlioglu, T. (2017). Why Companies Go Positive Marketing Innovations: A New Theoretical Prototype for 4ps of Innovation, *J. Bus. Econ. Finance*, 6 (1), 70–77.
- Anselmsson, J. and Johansson, U. (2009). Retailer Brands and The Impact on Innovativeness in the Grocery Market, *Journal of Marketing Management*, 25 (1–2), 75–95.
- Bartoloni, E. and Baussola, M. (2016). Does Technological Innovation Undertaken Alone Have a Real Pivotal Role? *Economics of Innovation and New Technology*, 25 (2): 91–113.
- Bortoluzzi, G., Kadic-Maglajlic, S., Arslanagic-Kalajdzic, M., & Balboni, B. (2018). Innovativeness As a Driver of The International Expansion of Developing Markets' Firms: Evidence of Curvilinear Effects. *International Marketing Review*, 35 (2): 215–235.
- Farida, N. (2016). Determinants of Marketing Performance: Innovation, Market Capabilities and Marketing Performance, *Journal of Management Dynamics*, 7 (1): 59-65.
- Hinterhuber, A. and Liozu, S. M. (2014). Is Innovation in Pricing Your Next Source of Competitive Advantage? *Business Horizons*, 57 (3): 413–423.
- Jalilvand, M.R. (2017). The Effect of Innovativeness and Customer-Oriented Systems on Performance in The Hotel Industry of Iran, *Journal of Science and Technology Policy Management*, 8 (1): 43-46.
- Kim, N., Im, S., and Slater, S. F. (2013). Impact of Knowledge Type and Strategic Orientation on New Product Creativity and Advantage in High-Technology Firms, *J. Prod. Innov, Manage*, 30 (1): 136–153.

- Kourtit, K., and Nijkamp, P. (2012). Smart Cities in the Innovation Age, *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 25 (2): 93-95.
- Leiponen, A. and Helfat, C.E. (2010). Innovation Objectives, Knowledge Sources, and The Benefits of Breadth, *Strategic Management Journal*, 31(2): 224-236.
- Meroño-Cerdán, A. L. and López-Nicolás, C. (2017). Innovation Objectives as Determinants of Organizational Innovations, *Innovation*, 19 (2): 208-226.
- Moreira, J., Silva, M. J., Simoes, J. and Sousa, G. (2012). Marketing Innovation: Study of Determinants of Innovation in the Design and Packaging of Goods and Services Application to Portuguese Firms, *Contemporary Management Research*, 8 (2): 117–129.
- Ndemezo, E., & Kayitana, C. (2017). Innovation and Firms' Performance in the Rwandese Manufacturing Industry. A firm Level Empirical Analysis, (January), 1–19.
- Salojarvi, H., Ritala, P., Sainio, L. and Saarenketo, S. (2015). Synergistic Effect of Technology and Customer Relationship Orientations: Consequences for Market Performance, *Business & Industrial Marketing*, 30 (5): 511-520.
- Sharon P. and Thierry, V. (2020). Marketing Innovation: A Systematic Review, *Journal of Marketing Management*, 36 (9-10): 763-793.
- Simmons, G., Palmer, M., AND Truong, Y. (2013). Inscribing Value on Business Model Innovations: Insights from Industrial Projects Commercializing Disruptive Digital Innovations, *Industrial Marketing Management*, 42 (5): 744-754.
- Warrol, C., Öhrwall, A., Larsson, L., Stahre, J., Warrol, C., and Öhrwall, A. (2018). An Assessment Model for Production, Production Costing Models for Capacity Optimization in Gothenburg Efficiency Between Used Capacity, *Procedia Manufacturing*, 25: 134–141.
- Zhang, S., Xu, M., Yang, Y., and Song, Z. (2021). Technological Innovation, Production Efficiency and Sustainable Development: A Case Study from Shenzhen in China, *Sustainability*, 13, 10827.

HYBRID WORKING ENVIRONMENT AND EMPLOYEE ENGAGEMENT: ADAPTING TO THE CHANGES OF FUTURE WORKPLACE IN MULTINATIONAL ORGANIZATIONS

Laila HABİB ¹

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 28.11.2022

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 11.12.2022

Atıf/©: Habib, L. (2022). Hybrid working environment and employee engagement: adapting to the changes of future workplace in multinational organizations, *Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies*, 2 (2), 79-84.

Abstract

Modern times means adjusting to the changing business environment for employees. With the development of technology and the progress in the dynamics of the business environment; certain adjustments had to be made. Over the past couple of years, many multinational organizations have changed their business strategies to the modern aspect of hybridization. The concept of hybridization is relatively new with very few models that have been designed to understand the concept. Grasping the concept of a hybrid workplace has been a transitional phase for employees. The paper intends to explore the necessity of a hybrid workplace, how employees are engaging and adapting to the changes, hence looking towards the aspects of its impact on employee productivity. The research will investigate a number of multinational organizations that have transitioned into this change and highlight the problems and issues that are of concern. As the topic is still thriving, quantifiable data will be collected from secondary sources and will be presented and discussed in this paper.

Keywords: Change, Hybrid Working Environment, Transition, Multinational Organizations, Employee Engagement.

INTRODUCTION

Organizations are constantly changing. Change is taking place more frequently than expected. As organizations are expanding, ways of working as well the need to adaptation and adjustment is also required. Moreover, in recent times, organizational setup has immensely been compromised. In the light of the economic climate prevailing as well the impact of the Covid-19 organizational setup has also changed.

National and international organizations across the world have made changes in operational activities. Employees have been given the opportunity to explore the option of working from home. The concept of working from home has given employees to complete their work at their own will with flexible working hours. Another aspect of the change is the introduction of the method of Hybrid working environment. The concept of hybrid working environment entails both working from home and also in office. The week is divided accordingly in coordination with the setup decided by management.

Hybrid working environment is a relatively new approach adopted by organizations. With the rapid digitization and rapidly progressing technology, communication has become simpler than before. It is possible to hold meetings, classes and also communicate with colleagues from different countries without the hassle of travelling back and forth. Moreover, hybrid environment has also opened options for organizations to cost optimization. Organizations employing thousands of people are always looking for alternative methods to optimize and reduce their CAPEX and OPEX costs.

¹ PhD Student Putra Business School, University Putra Malaysia, email: pbs21204206@grad.pbs.edu.my.

The paper intends to discuss the different aspects of hybrid working environment as well the different opinions in respect to advantages and disadvantages of this approach. The paper will also explore the different scenarios of a number of organizations that are using this method. A number of scholars have also presented their opinions and acknowledged certain aspects of this approach. Each of the different aspects will be discussed in this paper with a number of statistical and graphical representations from already carried out surveys and studies. The paper is based mostly on secondary data and review of different articles published.

1. Defining Hybrid Organizational Environment

Organizational environment is dependent on the type of organization and its setup. The traditional environment in short defines the regular process of working, it complies with the aspects of each person with each desk and individual workstation. On the other hand, hybrid workplace environment setup is different. Hybrid working environment by definition implies a mixer of home and office environment. Employees are given the opportunity to Work from Home (WFH) and sometimes come to office. The concept of hybrid environment has been represented in a number of different ways. In recent times, ever since the wake of the pandemic, it has been considered as an infusion and inquisition of technology in our normal day to day activities.

The concept of hybrid working environment has been considered even before the wake of the Covid-19 pandemic. It was first mentioned by Nilles (1988) using the terms more commonly known as

“Telecommuting” and “Telework” This is a part of the technological evolution and also the concrete foundation of the new industrial revolution. As the 4th Industrial revolution looms in the wake of digital integration of work, home and even lifestyle, it is not possible to back away from this; rather move with the tide and explore different ways to use this opportunity and devise our businesses, lifestyles and also accommodate as much as possible (La Porta, 2021)

With the organizations adopting new technologies every day, the need for employing people physically has become less of a concern. With the evolution of the hybrid and WFH opportunities it is possible to use resources from different countries at the same time with the same set of skills and potential resources can be evaluated in a short time. Moreover, the need to explore and implore the concern of cost optimization can also be devised using this method.

As organizations are looking for using the latest technology, we have to be more concerned about adapting to the new technology. It cannot be denied that this phase of change has been embedded in our lives voluntarily (Gajendran and Harrison 2007; Grant et al. 2019).

2. Impact of Organizational Culture on Hybrid Working Environment

With the ever-changing working environment, ways of working have changed tremendously. It has become a challenge to really adapt to the new changes. Employees are often accustomed to the ways of working in a different or more clearly stated; in the traditional way. The approaches of working in the office and following a certain routine from 9 to 5 has changed. With the changes in the design and setup of organizations specially the multinational organizations, organizational culture has also taken a diversion from the traditional approach.

Organizational culture is known to be the values, approach, norms, policies etc. With the changing working environment, organizational culture has also changed. Management has become adamant to

really explore the options to make the changes more apparent and communicate them to the employees. One of the greatest challenges for management is the communication channel. Creating awareness of the changes in the culture is something that has to be explained in black and white.

Organizations e.g., Amazon, Google, Meta and Twitter have brought about changes in ways of working. Most of the changes are visible in the technology industry as it is evolving with the 4th Industrial Revolution.

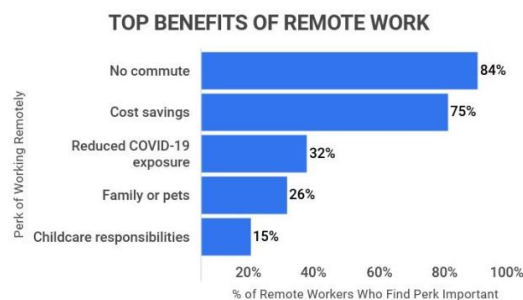
Again, the question remains on how culture is really affected with the introduction of the new ways of working. Answer to the question is not that difficult. It is noticeable; adaptation and adoption of new methods and approaches takes time. Employees' who are accustomed to working in office and spending long hours and people who has rediscovered the comfort of WFH are struggling. It is difficult to really adopt both methods of working.

Culture as we know it grows from within the organization and its people. It is often seen that working from home hinders organizational culture and it may cause some disparity among the peers. In order to avoid such conflicting issues, attachment to office environment is important to move forward with the changes taking place. Adjusting to culture demands extreme psychological pressure. An employee must be willing to accept the changes in organizational culture.

3.Benefits and Concerns of Hybrid Working Environment

Organizational environment plays a major role in the development and progress of an organization as well as employees. There are a number of factors that comply with a sound working environment. According to a report published by Zippa (2021), a number major factors have been identified as the benefits to adopting the hybrid working environment. As presented in graph 1 below, the conclusive result from the survey shows that employees are happier that they do not have to commute long distances and also it an opportunity for cost saving options. Employees are always concerned with as prospect of commutation and also ways to minimize their expenses.

On the contrary, organizational management are always trying to look for ways to minimize costs and resource optimization. With the introduction of this method of working, organizations especially working in multi-cultural and diversifies organizations are seizing this opportunity to downsize their offices as well as minimize cost of utilities.

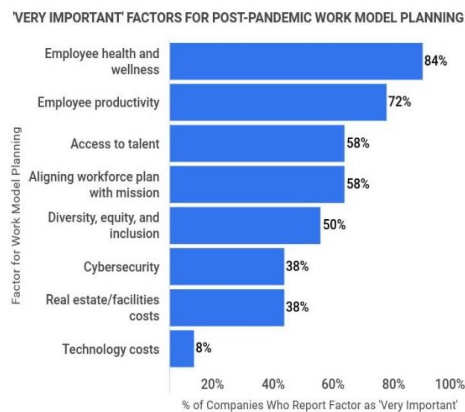

Fig.1 : Top Benefits of Remote Work

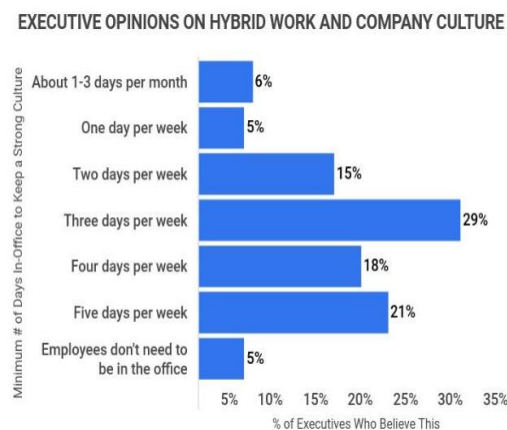
Another survey conducted attempted to look into employee mental health, and productivity issues as well the economic factors of the organizations. With the evolution of the hybrid organizational set up, mental health as well as productivity is a growing concern.

It can be seen that with the introduction of this approach, employees feel more productive in their own homes, health and wellness seems to be what employees are more concerned about. In respect to the productivity has also seen a remarkable growth.

Although the setup has a number of benefits, there are also a number of concerns in regard to security of information being circulated. Multinational organizations working in different areas such as the financial industry are faced with challenges in restricting information sharing and formulating measures to secure information from being leaked to potential competitors. One other concern is the adaptation of employees to both types of working environment. This has been considered as grey area for management. Is it really possible to work in two different setups? How does this really impact the productivity as well as the cultural shocks that precludes all factors in enjoying the hybrid working environment. A graphical representation of the issues is presented in graphs 2 and 3 below.

Fig.2 : Very important factors for post-pandemic work model planning

Fig.3 : Executive opinions on hybrid work and company culture

Hybrid environment was considered as an illusion prior to the covid-19 pandemic. Reality for the business environment has changed extensively. Before the pandemic clouded the business environment, short working hours and hybrid working only accommodated about 20% of the total work force. The matter has been addressed in recent times as it has now moved up to 70% of the work force as companies are implementing technology in their day-to-day work. According to Better up (2022) the rise in this method of working will be more noticeable in the future. It is thought to be the new business environment, with the rise in competition and the ever-volatile environment, multinational companies are reluctantly moving towards this set up mainly to reduce costs and working with minimum workforce.

Organizations consider this as a long-term solution and bring about positive results in the future.

The evolution of hybrid and remote working environment has led to fewer scopes for social interactions. In the traditional approach to working physically in office, socialization and cultural exchange is much higher in respect to the new ways of working. Understanding any level of conflict cannot be determined, the influence of each other is not possible to monitor. Social and cultural conflict can also bring about negative perceptions, in order to avoid this, minimal presence in office is acceptable. As Moen et.al. (2016) in his research observed the influence of organizational management intervention and persuasion has direct impact on the psychological health and productivity of work force.

4.Economic Impact of Hybrid Workplace Environment

As the future of the business environment continues to evolve, the economic impact is also a concern. It is evident that there are remarkable and noticeable changes in the mode of work, the relationship between employees and organization shows proportional change. On the other hand, the economic impact is surprisingly shown changes. As the number of business travels has declined, in person interviews, also face to face interaction has become minimum, advancement of technology has become a intermittent part of our daily lives. Organizations are investing much of their resources to develop their technological platform.

From corporate retail, medicine and even education, the use of technology as well as use of devices are remarkable. Having technology shape the future means there will be less interaction face to face, the psychological affect is yet to be assessed.

Becoming dependent on use of technology and the reality of the new way of working with hybrid workplace has brought about remarkable changes amid the challenges of coping with economic and trade wars prevailing across the globe. However, the long-term economic benefits and concerns have to be looked into.

5.Direction of Future Research

Changing business environment is partly what is going on today. Change is constant. Moreover, with the new approach to ways of working, there are concerns on how this process will really evolve in years to come. As such, the concept is still developing, the number of challenges and obstacles are there. The scope of conducting future is immense and the data for any type of research is also possible to gather from various sources.

CONCLUSION

Changing business environment and adaptation to new ways of working has paved a pathway for exploring new methods of developing a sound and suitable working environment.

As this concept of hybrid working environment is coming into light and it is considered to be the future of the business world, the scope to explore new possibilities, challenges as well as develop a more adoptive model is there. Therefore, scope of research is immense considering the significance of the method.

REFERENCES

- Benefits of Working from Home: <https://www.zippia.com/advice/hybrid-work-statistics/>
- Center for Effective Organizations, Graduate School of Business Administration, University of Southern California, Los Angeles, CA 90089-1421, U.S.A. Available online 28 August 2002.
- Davidescu, A.A., Apostu, S.A., Paul, A. and Casuneanu, I., 2020. Work flexibility, job satisfaction, and job performance among Romanian Employees – Implications for sustainable human resource management. *Sustainability*, [e-journal] 12(15), p.6086. doi:10.3390/su12156086.
- De Menezes, L. M. and Kelliher, C., 2017. Flexible working, individual performance, and employee attitudes: Comparing formal and informal arrangements. *Human Resource Management*, [e-journal] 56(6), pp.1051-1070. doi:10.1002/hrm.21822.
- <https://ideas.repec.org/a/aes/amfeco/v23y2021i58p770.html>.
- <https://www.researchgate.net/publication/353464236> Hybrid Workplace: The Future of Work Chapter · July 2021 doi: 10.4018/978-1-7998-8327-2.ch003.
- Kanwar Muhammad, Javed Iqbal Bahria University Islamabad Campus Sergey Evgenevich Barykin Peter, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/25741292.2020.1863560>, The Impact of Working from Home During COVID-19 on Work and Life Domains: An Exploratory Study on Hong Kong.
- Lina Vyas, Nantapong Butakhieo Pages 59-76 | Received 29 Aug 2020, Accepted 09 Dec 2020, Published online: 23 Dec 2020. <https://doi.org/10.1080/25741292.2020.1863560>.
- Milasi, S., González-Vázquez, I. and E. Fernández-Macías, 2021. Telework Before the COVID-19 Pandemic: Trends and Drivers of Differences Across the EU, OECD Productivity Working Papers, No. 21. Paris: OECD Publishing, doi:10.1787/d5e42dd1-en.
- Moen, P., Kelly, E.L., Fan, W., Lee, S.R., Almeida, D., Kossek, E.E. and Buxton, O.M., 2016. Does a flexibility/support organizational initiative improve high-tech employees' well-being? Evidence from the work, family, and health network, *American Sociological Review*, [e-journal] 81(1), pp.134-164. doi:10.1177/0003122415622391.
- Policy Design and Practice Volume 4, 2021 Issue 1: Policy response to COVID-19: Politics, technology, and state capacity, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0191260788900088>.
- Revitalizing Culture in the World of Hybrid Work, <https://hbr.org/2022/11/revitalizing-culture-in-the-world-of-hybrid-work>, Harvard Business Review.
- Schein, V. E., Maurer, E. H. and Novak, J. F., 1977. Impact of Flexible Working Hours on Productivity, *Journal of Applied Psychology*, [e-journal] 62(4), pp.463-465. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.62.4.463>.
- The Economic Impact of a Hybrid Office HubStar, Posted February 15, 2022, <https://www.hubstar.com/blog/the-economic-impact-of-a-hybrid-office/>
- The New Hybrid Culture You Need and How to Build It By Allaya Cooks-Campbell January 6, 2022 - 11 MIN READ <https://www.betterup.com/blog/hybrid-culture>.
- Traffic reduction by telecommuting: A status review and selected bibliography, Author links open overlay panel Jack M. Nilles Volume 22, Issue 4, July 1988, Pages 301-317 [https://doi.org/10.1016/0191-2607\(88\)90008-8](https://doi.org/10.1016/0191-2607(88)90008-8).
- Who is Hybrid Work for: <https://www.intuition.com/hybrid-working-stats-every-professional-should-know-in-2022/>

VERGİ YARGILAMA HUKUKUNDA ANAYASA MAHKEMESİNE BİREYSEL BAŞVURU YOLU

Abdullah ARMAĞAN¹

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 07.12.2022

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 12.12.2022

Atıf/©: Armağan, A. (2022). Vergi Yargılama Hukukunda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu. *Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies*, 2(2), 85-98.

Özet

Anayasa mahkemesine bireysel başvuru yolu vergi yargılama hukukunda önemli bir hak arama yoludur. Vergi mükellefleri ile vergi idaresi arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolunun açılması Türkiye'nin hukuk devleti yapısına olumlu katkı yapmıştır. Vergi, devletin mükelleflerden kanunla belirlenen şekilde kamusal hizmetlerin yapılabilmesi amacıyla ödeme gücüne göre zorla aldığı para olup, vergileme sürecinde idare ile mükellef arasında çıkabilecek muhtemel bir uyuşmazlıkta nihai çözüm mercii yargıdır. Vergi ile ilgili bireysel başvurularda Anayasa Mahkemesi kararlarında genel olarak adil yargılama hakkının ve mülkiyet hakkının ihlal edilip edilmediği yönünde kararlar çıkmıştır. Bu yazıda Türkiye'de Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolu vergi hukuku özelinde irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru, Vergi Yargılama Hukuku

JEL Kodları: H20, K30, K38, K34.

INDIVIDUAL APPLICATION TO THE CONSTITUTIONAL COURT IN TAX JURISDICTION

Citation/©: Armağan, A. (2022). Individual Application to The Constitutional Court in Tax Jurisdiction, *Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies*, 2(2), 85-98.

Abstract

Individual application to the Constitutional Court is an important remedy in tax jurisdiction. Opening the way of individual application to the Constitutional Court in the resolution of disputes between taxpayers and tax administration has made a positive contribution to Turkey's rule of law. Tax is the money that the state takes from taxpayers for the purpose of providing public services as determined by law, according to their ability to pay, and the final solution authority in a possible dispute that may arise between the administration and the taxpayer during the taxation process is the judiciary. In the decisions of the Constitutional Court in individual applications related to taxation, decisions have been made regarding whether the right to a fair trial and the right to property have been violated in general.

In this article, the individual application to the Constitutional Court in Turkey will be examined in terms of tax law

Keywords: Constitutional Court, Individual Application, Tax Proceedings Law.

JEL Codes: H20, K30, K38, K34.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, S.B.E. Maliye Bölümü, Antalya Şehri 07070, Türkiye email: alituran6766@gmail.com., ORCID No: 0000-0002-9311-6058.

GİRİŞ

Yüzbaşı Dreyfus'un 12 hapis yatmasına neden olan casusluk suçuna ilişkin delilin sahte belge olduğunun tespiti ve nihayetinde beraati ile sonuçlanan süreç adil yargılanma hakkının ihlalinin ne kadar ağır sonuçları olabileceğini gösteren önemli bir olaydır. Emile Zola'nın da katkılarıyla geç de olsa gelen adalet kısmen hatasını telafi ederek 1906'da Yüzbaşının sökülen rütbelerinin yeniden takılması ile sonuçlanmıştı (Selçuk, 2018: s. 99). Adil yargılanma hakkının ihlalinin telafi edilemez hatalara neden olabileceğini gösteren Sokrates davası ise daha dramatik sonuçlanmıştı. Milattan önce 399 yılında Atina'da, dine saygısızlık yapmak ve gençleri yoldan çıkarmak suçlamaları ile yargılandığı davada karar Sokrates'in aleyhine çıkmıştı. Atina'da 221'e karşı 280 jüri oyu ile onaylanan idam kararını, silahların eşitliği ilkesini ya da delillerin sıhhatini gözden geçirecek bir üst mahkeme yoktu ve Sokrates idam edilmişti (Platon, 2006: s. 120). Dreyfus davası öncesi Fransa'nın Almanya karşısındaki ve Sokrates davası öncesi Atina'nın Sparta karşısındaki hezimetlerinin yargılama hatalarında payı olup-olmadığı ise tarihin konusudur.

Tarih devletlerin, vergi mükelleflerinden vergiyi ne kadar, kimden, ne kadar, ne sürede ve ne şekilde alacağı ile ilgili oluşan uyuşmazlıklarla doludur. Çeşitli tecrübeler neticesinde vergileme ilkeleri evrimleşmiş ve vergi yetkisine anayasal sınırlar çizilmiştir. Kanunilik, adillik ve genellik gibi vergileme ilkeleri anayasal güvence altına alınmıştır.

Anayasaya göre Türkiye sosyal bir hukuk devletidir. Hukuk devletinin işlemleri hukuka uygundur. Hukuk devleti, insan haklarına saygılı ve yargı denetimine açıktır.

Kuvvetler ayrılığı ilkesi ise, devletin egemenlik hakkının yasama, yürütme ve yargı şeklinde üçe ayrıldığı devlet yönetim modelidir. Bu sistemde yargı, yasama ve yürütme organından bağımsız olarak mahkemeler aracılığıyla görev yapar.

Vergi, devletin mükelleflerden kanunla belirlenen şekilde kamusal hizmetlerin yapılabilmesi amacıyla ödeme gücüne göre zorla aldığı para olup, vergileme sürecinde idare ile mükellef arasında çıkabilecek muhtemel bir uyuşmazlıkta nihai çözüm merci yargıdır.

Vergi Mahkemesi, Bölge İdare Mahkemesi ve Danıştay vergi uyuşmazlıklarının görüldüğü vergi yargı organlarıdır.

Mükellef ile vergi idaresi arasında vergi kanunları uygulanırken ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklar vergi yargılama hukukunun konusudur. Bununla beraber, vergisel uyuşmazlıkların idare nezdinde çözümü çoğu zaman ihtiyari (düzeltme talebi uzlaşma, cezada indirim, pişmanlık, belli zamanlarda matrah artırım vb.) dir. Dava açma hakkı süre yönünden bitenlerden düzeltme talebi de reddedilen kişilerin Hazine ve Maliye Bakanlığı'na başvuru hakkı ise vergi usul kanununda düzenlenmiş idari bir çözüm yoludur.

İdare ile vergisel uyuşmazlık yaşayan kişilerden iç hukuk yollarını tüketenler Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapabilir. Bireysel başvuru, Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve sözleşmeye ek Türkiye'nin tarafı olduğu protokoller kapsamındaki haklardan herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla başvuru yapılabilen bir hukuk arama yöntemidir.

Anayasa Mahkemesine başvuru hakkı 23/9/2012 tarihinde tanındığından bu tarihten itibaren yapılan bireysel başvurular bu mahkeme tarafından incelenmektedir.

Anayasa yargısına bireysel başvuru yapabilmenin en önemli ön şartlarından biri iç hukuk yollarının tamamının tüketilmesidir. Anayasa Mahkemesine başvuru süresi iç hukuk yolları tüketildikten veya herhangi bir idari yargısal başvuru yolu öngörülmemişse iddia olunan hakka ilişkin ihlalinin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gündür.

Bu çalışmada, Türkiye’de 23.09.2012 tarihinden itibaren uygulanan ve vergi uyuşmazlıklarında da göz önünde bulundurulması gereken önemli bir hukuk yolu olarak Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru imkânı vergi yargılama hukuku özelinde incelenecektir.

1. Anayasa Mahkemesi’ne Giden Süreç

Anayasa fikri, batı dünyasında feodalizmin son bulması, sanayi devrimi ve yükselen kapitalizm ile ekonomik üstünlüğü ele geçiren burjuva sınıfının, devlet erkini ele geçirme ve iktidarda söz sahibi olma çabalarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa’da 18. yüzyıldan itibaren etkili olmaya başlayan bu süreç Osmanlı İmparatorluğu’nda 19. Yüzyılda başlayabilmiştir. Mutlak kişi veya zümre iktidarının seçilmiş parlamento veya hukuk organları ile sınırlandırılması fikri Avrupa’da burjuva sınıfının girişimleriyle tezahür etmesine rağmen, Osmanlı’da üst kademe devlet memurlarının çöküş süreci devam eden devleti kurtarmak için Batı medeniyetinden bir zorunluluk gereği ithal edilen çare arayışları olarak ortaya çıkmıştır (Esen ve Yücel, 2016: s. 3).

1.1. Kuvvetler Ayrılığı İlkesi

Demokrasi kavramı gibi kuvvetler ayrılığı fikri de ilk olarak kadim Yunan medeniyetinde ortaya çıkmıştır. Devletin fonksiyonlarını sınıflara ayırarak her faaliyetin bir organa verilmesi gerektiği şeklinde işlevsel bir ayırım yapan Aristo ile başlayan süreç John Locke ile ilerlemiştir. John Locke, yasaları yapan kanun koyucular ile yasaları uygulayan yürütme erkinin farklı gruplardan olması gerektiğini belirtmiştir. İlk başta yasama erki ile yürütme erkinin birbirinden ayrımı olarak zuhur eden bu düşünce Montesquieu tarafından daha ileri bir noktaya taşınmıştır. Montesquieu iktidarın yasa yapan, kanunu uygulayan ve yasaların uygulanmasında ortaya çıkan uyuşmazlıklarda çözüm merci olarak ceza verme yetkisini haiz olarak yargı görevini ifa eden yargı erki olarak paylaştırılması gerektiğini öne sürmüştür (Duvan, 2019: s. 47-49).

Erklerin birbirinden ayrılmış olduğu bir yönetim sisteminde, yasa koyucu, yasa uygulayıcı ve yargılama yapan unsurun birbirini frenlemesi ve dengelemesi (checks and balances) sayesinde, bütün güç bir kişi veya zümrede toplanmadığı için kişi hak ve özgürlükleri devlete karşı daha korunaklı hale gelmiş olur. Bu şekilde devlet erkine göre zayıf pozisyonda olan kişinin haksızlığa uğrama ihtimali azaltılmış olur veya bir haksızlığa uğradığında hak arama yollarında alternatif kanallar yaratılmış olur (Özbudun, 2018: s. 5).

1.2. Dünya’da Anayasa

Dünya tarihinde kralın mutlak iktidarının kısıtlanmasına en önemli örnek İngiltere’de 1215 tarihinde ortaya çıkan Magna Carta isimli sözleşmedir. Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlükler

Sözleşmesi), soylu toprak sahibi feodallerin kral karşısındaki haklarını garanti eden ve Hukukun üstünlüğü kavramını dikkate alan önemli bir hukuki metindir. Diğer taraftan 1628 Haklar Dilekçesi, 1688 Haklar Beyannamesi gibi metinler ile de politik iktidarın yetkileri kısıtlanmış ve bireysel özgürlüklerin önü açılmıştır (Topçu, 2020: s. 14).

Haklar Bildirisi ile vergi toplanması için kralın kararı yerine parlamento onayı aranıyordu. Ayrıca, adil yargılama hakkına vurgu yapılıyordu. 18'inci yüzyılda krala karşı güçlenen burjuvazi ile beraber bireysel hakları garanti edecek fikir ve siyasi akımlar yayılmaya başladı. Bu dönemde çeşitli yazılı belgeler ile kralın mutlak iktidarına bir takım kısıtlamalar getirildi. 1789 yılında Fransa'da ortaya çıkan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ile 1776 yılında ortaya çıkan Amerikan Bağımsızlık Bildirisi ile bireysel özgürlükler devlet otoritesi karşısında koruma altına alındı. Bağımsızlık bildirisinde bütün insanların eşit ve başka kişilere devredemeyecekleri haklarla birlikte yaratıldığı, devleti yöneten iktidarların insanın doğuştan sahip olduğu bu hakları güvence altına almak zorunda olduğu belirtiliyordu.

İnsan haklarının önemli bir gelişim kaydettiği bu süreçte Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Rousseau gibi fikir adamlarının düşünceleri bireysel hakların korunması ve geliştirilmesine dönük çabalarda etkili olmuştur. Eski anayasalardan 1787 tarihli Amerika Birleşik Devletleri Anayasası ile kayda değer düzeyde insan hakları, sosyal haklar ve siyasal haklar Anayasal garanti altına alınmıştır. 1. Dünya savaşı ve 2. Dünya savaşı ile beraber insan hakları ile ilgili gelişmeler geçici bir süre akamete uğramıştır. Ancak, dünya savaşlarının acı tecrübelerinden sonra, insan haklarının geliştirilmesi fikri tekrar güç kazanmış ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1948'te İnsan Hakları Evrensel Bildirisini yayınlamıştır (Topçu, 2020: s. 3-26).

20. Yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan Nazizm benzeri yönetimlerin ve totaliter yapıların kitlesel insan hakları ihlallerinin yayılmasının tekrarını önleme çabasında Hans Kelsen'in Avrupa modeli anayasa fikri önemli bir yer tutar. Dünya savaşlarını takip eden bu süreçte anayasa mahkemelerinin temel amacının demokrasi ve insan haklarının korunması olduğu söylenebilir (Castillo-Ortiz, 2020: s. 622).

Kelsen tipi anayasa mahkemelerinin demokrasi ve insan haklarını, yargı bağımsızlığını ve anayasal sınırları tam olarak koruyamadığı bu nedenle dış etkilerden daha bağımsız bir anayasa mahkemesi için anayasa yargıçlarının atamasında siyasi etkinin azaltılması gerektiği gibi reform önerileri dikkate alındığında anayasa mahkemelerinin gelişim sürecinin devam ettiği söylenebilir (Castillo-Ortiz, 2020: s. 644).

1.3. Türkiye'de Anayasa

Osmanlı'da ise Senet-i İttifak (1808) ve Tanzimat Fermanı (1839) ile padişahın yetkileri kısmen sınırlandırılmıştır. Bu belgelerle padişah kanunun üstünlüğünü tanımıştır. Kanun-u Esasi (1876) ile beraber parlamenter sisteme geçilerek padişahın yetkilerinin bir kısmı meclise verilmiştir (Özbudun, 2018: s. 14,15).

Vergilerin ezici olmamasına dikkat etme gibi taahhütler de içeren ayanlar ile Padişah arasındaki Senet-i İttifak tarafların (Padişah ile ayan) sözleşmeye bağlı kalması için hukuki bir yaptırım öngörmemiş ve bu nedenle sözleşme uygulama alanı bulamamıştır. Padişahın kendi kararıyla kendi mutlak erkini kısıtladığı Tanzimat Fermanı ile verginin herkesin mali gücüne alınması öngörülmüştür. Ancak padişahın Ferman'da belirtilen kararlara uygun davranmadığı durumlar için öngörülen bir yaptırım olmadığından, Tanzimat Fermanının kişi hak ve hürriyetleri noktasındaki kazanımlarının pratikte etkisiz

kaldığı söylenebilir. Osmanlı İmparatorluğu ile Rus İmparatorluğu arasında ortaya çıkan Kırım Muhaberesinde Osmanlı'ya destek olan ülkelerin (İngiltere, Fransa ve Avusturya) talebi üzerine yayımlanan İslahat Fermanı ise (1856) vergilendirmede bir takım düzeltmeler yanında yargılamada Müslüman-Müslüman olmayan ayırımının azaltılmasına dönük düzenlemeler getirilmiştir (Esen ve Yücel, 2016: s. 4,5).

Türkiye Cumhuriyeti'nde, 27.05.1960 tarihli askerî darbeden sonra iktidarı ele geçiren askerlerin emri ile anayasa komitesi tarafından hazırlanan ve referandum sonrası yürürlüğe giren 1961 Anayasası ile ilk kez Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. 12.09.1982 tarihli askerî darbeden sonra iktidarı ele geçiren askerlerin emri ile danışma meclisi tarafından hazırlanan ve halen yürürlükte olan 1982 Anayasası'nda da Anayasa Mahkemesi Kurumu varlığını devam ettirmiştir. Anayasa Mahkemesinin görev, sorumlulukları ve çalışması ile düzenlemeler 1982 Anayasası'nın 146 ila 153. maddelerinde düzenlenmiştir. Mahkemenin çalışma usulüne ilişkin 6216 sayılı yasa ise 30.03.2011 tarihinde kabul edilmiştir (Esen ve Yücel, 2016: s. 148).

2. Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu

Avrupa Modeli anayasa yargısı fikrinin en önemli kilometre taşlarından Avusturyalı hukukçu ve filozof Hans Kelsen (1881-1973), normlar hiyerarşisinde en üste yer alan Anayasaların -mahkemenin kanun koyucu rolüne bürünebileceği endişesi ile insan haklarına ilişkin hükümleri kapsamaması gerektiğini belirtse de çoğu Avrupa ülkesi ve Türkiye bu öneriyi dikkate almamıştır (Aslan, 2014: s. 168).

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin tarafı olmuş (1954) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru yolu kabul edilmiş (1987) ve mahkemenin zorunlu yargılama yetkisi kabul edilmiştir (1990). Anayasa'nın 90'ıncı maddesine göre (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 Md.) temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi durumunda ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklarda uluslararası antlaşma hükümleri dikkate alınır. İnsan hak ve özgürlüklerine ilişkin uluslararası kıstaslara gönderme yapan bir diğer değişiklik ise, 2010 yılındaki Anayasa değişikliğiyle getirilen Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yoludur. 7/5/2010 tarih 5982 sayılı Kanununun 18 inci maddesiyle, Anayasa'nın 148'inci maddesine “ve bireysel başvuruları karara bağlar” ibaresi eklenmiştir. Ayrıca, anayasanın geçici 18'inci maddesindeki “Bireysel başvuruya ilişkin gerekli düzenlemeler iki yıl içinde tamamlanır. Uygulama kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bireysel başvurular kabul edilir.” hükmü ile uygulamanın ne zaman başlayacağı açıklanmıştır.

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru başvurunun uygulamaya geçirilmesiyle, kamu otoritesinin yol açtığı hak ihlallerine karşı 23.09.2012 tarihinden sonra anayasal yargı denetimi süreci gündeme gelmiştir.

Anayasa'da başvurunun herkes tarafından yapılabileceği belirtilmekle beraber ilgili yasal düzenlemede kişi yönünden bir takım kısıtlayıcı düzenlemeler yer almaktadır. Bu kapsamda başvuru yapacak kişinin doğrudan hak ihlaline maruz kalmış gerçek kişi olması gerekmektedir. Bir başka ifade ile hak ihlalden doğrudan etkilenmeyen kişinin başvuru hakkı yoktur. Özel hukuk tüzel kişisinde ise tüzel kişiliğe ait haklar başvurunun konusunu oluşturabilir. Kamu tüzel kişilerinin ise başvuru yapamayacağı belirtilmiştir. Türk vatandaşlarında tanınan ancak yabancılara tanınmayan haklara ilişkin ise yabancılara başvuru yapamayacağı belirtilmiştir. Başvuru hakkına ilişkin Anayasa'da yer almayan kısıtların kanunla getirilmesi sıkça eleştiri konusu olmaktadır (Esen ve Yücel, 2016: s. 151).

Anayasa Mahkemesine yapılacak bireysel başvuru için kanunda öngörülen süre otuz gündür. Belirtilen bu sürenin başlangıcı ise varsa iç hukuk yollarının bittiği yoksa ihlalinin öğrenildiği tarihtir.

Anayasa Mahkemesi kendisini idarenin yerine koyarak idari işlem niteliğinden karar vermez bir başka ifade ile yerindelik denetimi yapmaz. İdari işlemde kişi haklarının ihlal edilip edilmediğine bakar. Bu noktada hak ve özgürlük ihlali varsa bu durumun ortadan kaldırılması için yapılması gerekenleri belirtir. Eğer hak ihlali bir yargı kararı nedeniyle oluşmuşsa yeniden yargılanma kararı verebilir. Yeniden yargılama yapmayı gerekli bulmazsa hakkı ihlal olan kişiye tazminat ödenmesine karar verebilir. Tazminat miktarının tespiti inceleme gerektiriyor ise genel mahkemede dava açma yolu gösterilebilir (Yılmazoğlu, Perdecioğlu, Altay ve Turan, 2019: s. 18).

2.1. Güvence Altındaki Haklar

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan hak ve özgürlükler aşağıda belirtilmiştir (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1950)

Sözleşmenin ikinci maddesinde herkesin yaşam hakkının korunacağı belirtilmiştir. Üçüncü maddede hiç kimsenin işkenceye tabi tutulamayacağı belirtilmiştir. Dördüncü madde köleliğin ve angaryanın yasak olduğuna ilişkindir. Beşinci maddede herkesin özgürlük ve güvenlik hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Altıncı maddenin birinci fıkrası adil yargılanma hakkına ilişkindir. Belirtilen fıkra davanın makul sürede görülmesini isteme hakkı adil yargılanma hakkı içinde sayılmıştır. Altıncı maddenin ikinci fıkrasında masumiyet karinesine vurgu yapılmıştır. Altıncı maddenin üçüncü fıkrasında savunma hakkına vurgu yapılmıştır. Yedinci maddede kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi vurgulanmıştır. Sekizinci madde özel hayata saygı hakkı, dokuzuncu madde fikir, vicdan ve din özgürlüğü, onuncu madde ifade özgürlüğü, on birinci madde toplantı düzenleme ve dernek kurma özgürlüğü, on ikinci madde evlenme hakkı, on üçüncü madde etkili başvuru hakkı, on dördüncü madde ise ayrımcılık yasağına ilişkindir.

Sözleşmenin altıncı fıkrasında adil yargılanma hakkının içinde yer alan makul sürede yargılanma hakkında makul süre kavramının davanın doğası/karmaşıklık derecesi, başvuranın ve yetkililerin tavrı göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerekir (Vitkauskas ve Dikov, 2017: s. 107).

Sözleşmeye Ek 1 numaralı Protokol'un (1952) 1'inci maddesinde devletin vergi ve ceza uygulama yetkisinin mülkiyet hakkına ilişkin sınırları belirtilmiştir. Buna göre kişilerin mülkiyet hakkına müdahale için kamu yararı, hukukun evrensel ilkelerine uygunluk ve yasallık gibi temel kıstaslar aranmaktadır. Belirtilen madde ile mülkiyet hakkının korunmasına ve mülkiyet hakkının kamu otoritesi tarafından sınırlandırılmasının koşullarına ilişkin güvencelere vurgu yapılmıştır.

Sözleşmeye Ek 7 numaralı Protokol'un (1984) 4'üncü maddesinde aynı suçtan iki kez yargılanmama ve cezalandırılmama hakkına ilişkin belirleme yapılmıştır. Buna göre bir devlette bir kez yargılanıp kesin hüküm giyen veya beraat eden kişi yeniden yargılanamaz. Örneğin, tek fiil ile birden fazla vergi ile ilgili kanun hükmünü ihlal eden mükellefe iki ayrı para cezası (özel usulsüzlük ve vergi ziyası cezası) yanında hürriyeti bağlayıcı ceza verilebilmesini Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Lucky Dev kararına atıfla ne bis in idem ilkesine aykırı bulan görüşler olsa da (Tosun, 2017: s. 102) Anayasa Mahkemesi 27.03.2019 tarihli bireysel başvuru kararında (2018/9115) idari süreç sonunda kesilen vergi cezası ile beraber adli süreç sonunda hapis cezası verilebilmesinde aynı fiil nedeniyle yeniden yargılanmama veya cezalandırılmama ilkesine aykırı bir yön bulmamıştır.

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin 35'inci maddesinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru için dört aylık bir süre öngörülmüştür.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru için iç hukuk yollarının tüketilmesi gerekir. Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru kararları makul sürede verilmezse iç hukuk yolunun etkin olmadığı bu nedenle hak ihlallerinde Anayasa Mahkemesi'ne başvuru şartı aranmadan doğrudan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru imkânı doğabilir (Türmen, 2011).

2.2. Vergileme İlkeleri

Verginin kimden, ne kadar, ne zaman ve nasıl alınacağına ilişkin çeşitli görüşler mevcuttur. Örneğin İbn Haldun'a (1332-1406) göre vergiler düşürülünce devletin vergi geliri artar, vergiler artırılınca devletin vergi geliri azalır. Bu durumun nedeni, vergi gelirlerinin ekonomik faaliyetlerden elde edilmesi ve vergileri artırmanın ekonomik faaliyetleri azaltmasıdır.

Ekonomiyi bir bütün olarak sistematik şekilde ele alarak klasik ekonominin en temel eserlerinden 1776 yılında yayımlanan Milletlerin Zenginliği isimli kitabın müellifi Adam Smith'in (1723-1790) vergileme ilkeleri ise şu şekilde sıralanabilir:

Adalet (ya da eşitlik) İlkesi: Vergilemede adalet ilkesi herkesten kendi gelirine orantılı olarak vergi talep edilmesidir. Bu şekilde herkes geliri oranında kamu harcamalarına katılmış olur.

Kesinlik (açıklık) İlkesi: Vergilerin ödeme şekli ve vergilerin ödeme zamanı önceden belli olmalıdır. Kesinlik ilkesi ile öngörülebilirlik sağlanmakta ve kişiler kamu otoritesinin sürpriz vergileri ile karşılaşmamaktadır.

Uygunluk ilkesi: Vergiler, mükellefi rahatsızlık etmemeli mükellefin faaliyetini olumsuz etkilememelidir. Bu şekilde devletin vergi geliri yükselebilir.

İktisadilik (en az maliyet) ilkesi: Vergi toplamının devlet için maliyeti düşük olmalıdır. Bir başka ifade ile mükellefin vergi mükellefinin ödediği vergi tutarı ile devlet hazinesine intikal eden vergi tutarı para olabildiği kadar birbirine yakın olmalıdır (Susam, 2016: s. 35,36).

Vergilemede adalet kavramı, yatay ve dikey sınıflamasına tabi tutulabilmektedir. Bu kapsamda verginin aynı ekonomik koşullardaki kişileri aynı oranda etkilemesine yatay, mali açıdan güçlü olanın daha fazla vergi vermesi gerekliliği ise dikey adaleti ifade eder (Gomułowicz, 2006: s. 59).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları göz önünden bulundurulduğunda vergilemede dikkate alınması gereken ilkeler kamu yararı ile genel menfaat dengesi, verginin kanuna dayalı olarak alınması gerektiği, orantılı olma ve hukuk güvenliği ilkeleri olarak sayılabilir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına göre özel mülkiyet hakkını sınırlandırırken dikkate alınması gereken ölçüler ise kamu yararı, hukuka uygunluk ve ölçülülük ilkeleridir (Uygun ve Gerçekin, 2017: s.172).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 73'üncü maddesinde herkesin mali gücüne göre vergi ödemesi gerektiği, verginin adil ve dengeli dağılımı olması gerektiği ve verginin ancak kanunla getirilebileceği belirtilmiştir.

Örneğin vergilemede yasallığı ilkesi vergi ile ilgili kanunların ve diğer normların ulaşılabilir,

öngörülmesi mümkün ve belirsiz olmamasını ifade etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 73'üncü maddesindeki verginin ancak kanuna konulabileceği hükmü vergi mükellefleri açısından hukuki güvenlik teminatı niteliğindedir. Anayasa'daki vergileme ilkesine ilişkin kıstaslar dikkate alındığında kişilerin mülkiyet hakkına yönelik kamu otoritesinin müdahalesinin ancak kanuni bir düzenleme ile yapılabileceği zorunluluğu göze çarpmaktadır. Vergilerin belirsiz ve öngörülemeyen olmaması, vergiye ilişkin kanuni düzenlemelerin kapalı ve anlaşılabilir olmamasını gerektirmektedir. Vergisel ödevlerin katıyetle yasayla getirilmesini zorunlu tutan Anayasasının 73'üncü maddesinin üçüncü fıkrası hükmünün, vergi vasıtasıyla kişilerin mülkiyet hakkına yönelik kamu otoritesinin müdahalelerine ilişkin kişilere üst düzey bir teminat sağladığı söylenebilir.

Vergilere ilişkin mükellefe para cezası (vergi ziyaı cezası, usulsüzlük cezası ve özel usulsüzlük cezası) veya hürriyeti bağlayıcı ceza verilebilmektedir. Bu noktada vergilere bağlı uygulanacak cezaların da vergiler gibi ancak kanunla konulabileceği açıktır. Uluslararası insan hakları sözleşmelerinde önemli bir yer tutan kanunilik ilkesi, hukuk devletinin temel bir unsuru aynı zamanda ceza hukukunun keyfi uygulamalarına karşı güvencedir (Gomułowicz, 2006, s. 294).

2.3. Vergi ile İlgili Bireysel Başvuru Kararlarının İncelenmesi

Anayasa Mahkemesine yapılan vergi ile ilgili bireysel başvurulara ilişkin 23.09.2012-04.08.2016 tarihleri arasında verilen kararları inceleyen bir çalışmaya (Uygun ve Gerçekin, 2017) göre, belirtilen tarihler arasında vergi ile ilgili 32 adet karar oluştu, bu kararlardan 20 tanesinde temel bir hakkın ihlal olduğuna dair hüküm yer aldığı belirtilmiştir. Anayasa Mahkemesine vergi idaresi ile yaşanan uyuşmazlıklar alanında yapılan bireysel başvurularda genel olarak adil yargılanma hakkı ihlali ile mülkiyet hakkına haksız müdahale yönünden ihlal kararları olduğu görülmektedir. Bununla beraber, vergi ile ilgili uyuşmazlıklara ilişkin bireysel başvurularda Anayasa Mahkemesi'nin ihlal kararlarında anayasal hakların ihlali, hukuk devleti ilkesi, eşitlik ilkesi, ayrımcılık yasağı, makul sürede yargılanma hakkına vurgu yapılan kararları da mevcuttur.

Anayasa Mahkemesinin 23 Eylül 2012 - 30 Haziran 2022 tarihleri arası dönemi kapsayan vergi dâhil bütün bireysel başvurulara ilişkin istatistiklerine göre toplam 428.554 adet bireysel başvurunun 320.253'ü sonuçlandırılmış olup, bireysel başvuruların karşılama oranı % 74,7 olarak gerçekleşmiştir. (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru İstatistikleri, 2022) Bu noktada yüksek başvuru sayısı dikkate alındığında her 4 başvurudan 3'ünün sonuçlandırılmış olması önemli bir başarıdır. Bununla beraber, hak ihlali gerekçesi ile neredeyse her yıl ortalama 40.000 üzeri bir başvuru olması göz önünde bulundurulduğunda, ideal olanın anayasa mahkemesinin başvuruları cevaplama hızı ve kapasitesi yanında aynı hakların defalarca ihlal edilmediği ve bu nedenle hak ihlali olmadığından/azaldığından Anayasa Mahkemesinin baktığı bireysel başvuru dosya sayısının her geçen gün artmak yerine azaldığı bir hukuki iklimin yaratılması olduğu izahtan varestedir.

Anayasa mahkemesinin kararlar bilgi bankasındaki “vergi” anahtar kelimesi ile yapılan sorgulamada 98 adet karar çıkmıştır. Bu kararlar tetkik edildiğinde ihlal edildiği iddia olunan temel hakların aşağıda belirtildiği gibi olduğu tespit edilmiştir:

İhlal Edilen Hak:

Mülkiyet hakkı
 Suç ve cezaların kanuniliği ilkesi
 Adil yargılanma hakkı (İdare)
 Adil yargılanma hakkı (Ceza)
 Kapsam dışı haklar (konusuzluk bakımından yetkisizlik kararı veriliyor)
 Ayrımcılık yasağı
 Adil yargılanma hakkı (Hukuk)

Yukarıda belirtilen kararlarda bireysel başvuruya konu olan müdahale iddiası yönünden aşağıda belirtildiği gibi olduğu tespit edilmiştir:

NO	Müdahale İddiası
1	Vergi, kamu alacağı ile mülkiyet hakkına müdahale, müsadere
2	Suç ve cezada kanunilik ilkesi
3	Adil ve hakkaniyete uygun yargılanma hakkı (idare, ceza, genel)
4	Mahkemeye etkili erişim hakkı (hukuk, idare)
5	Yargılamanın makul sürede yapılması hakkı (ceza, hukuk, idare)
6	Ekonomik bir değere ilişkin yargı kararını icra etmeme
7	Kararların gerekçeli olması gerektiği hakkı (hukuk, idare, ceza)
8	Masumiyet karinesinin ihlali (idare, ceza)
9	Silahların eşit olması ilkesi / yargılamanın çekişmeli olması ilkesi (Hukuk, İdare)
10	Mülkiyet hakkıyla bağlantılı olarak ayrımcılık, Ayrımcılık yapılarak eşitlik ilkesinin ihlali
11	Aynı suç nedeniyle bir kez yargılanma hakkı (ceza)
12	Yargılamanın aleni (açık) yapılması (hukuk, idare, ceza)
13	Tanık dinletme ve sorgulama hakkı (hukuk)
14	Savunma Hakkı. Savunma için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmayı talep hakkı (ceza)

Anayasa mahkemesi tarafından vergi ile ilgili bireysel başvurulara kararlarında ulaştığı sonuçlar aşağıda belirtilmiştir:

No	Sonuç
1	İhlal
2	İhlal Olmadığı
3	Açıkça Dayanaktan Yoksunluk
4	Zaman Bakımından Yetkisizlik
5	Başvuru Yollarının Tüketilmemesi
6	Konu Bakımından Yetkisizlik
7	İncelenmesine Yer Olmadığı
8	Kişi Bakımından Yetkisizlik
9	Düşme
10	Süre Aşımı
11	Anayasal Ve Kişisel Önemin Olmaması
12	Başvurunun Reddi

Anayasa mahkemesi tarafından vergi ile ilgili bireysel başvurularda bir hakkın ihlal edildiğine ilişkin verilen kararlar sonucunda giderim çeşitleri aşağıda belirtilmiştir:

No	Giderim
1	Yeniden Yargılama
2	Maddi Tazminat
3	İhlalin Tespiti
4	Manevi Tazminat

2.4. Vergi İle İlgili Örnek Kararlar

Anayasa Mahkemesindeki vergi ile ilgili başvurulara ilişkin ihlal kararında çoğunlukla adil yargılanma hakkı ve mülkiyet hakkı konularında ihlal kararları olduğu görülmüştür. Anayasa Mahkemesinin resmi sitesinde yer alan kararlar bilgi bankasından temin edilen bazı örnek kararlar aşağıda irdelenmiştir:

2.4.1. Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi

Anayasa Mahkemesinin vergi ile ilgili vermiş olduğu kararlardan suçta cezada kanunilik ilkesinin ihlaline ilişkin örnek aşağıda belirtilmiştir:

23.08.2017 tarihindeki başvuruya (2017/33714) 25.05.2022 tarihinde ihlal kararı verilmiştir. Başvuru, e-tebligat zorunluluğuna uymama gerekçesiyle kesilen özel usulsüzlük cezasının yasal dayanağı olmadığı bu kapsamda kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesinin ihlal edildiği iddiasına ilişkindir. Bu başvuruda ihlal kararı verilmiş ve hak ihlalinin giderilmesi için yeniden yargılama yolu gösterilmiştir.

Belirtilen bu kararda başvuru tarihinin 23.08.2017 karar tarihinin 25.05.2022 olduğu dikkati çekmektedir.

Bireysel başvuruya konu olayda mükellef tebliğle getirilen elektronik tebligat sistemini kullanma zorunluluğuna uymadığından vergi idaresince özel usulsüzlük cezası kesilmiştir.

Ancak, cezanın uygulandığı tarihte vergi usul kanununda özel usulsüzlük cezası kesilebilecek fiiller arasında tebliğe elverişli elektronik adres kullanma zorunluluğuna ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır.

Cezanın uygulandığı tarihte yasal dayanak olmadan idarenin düzenleyici işlem niteliğindeki tebliği (456 nolu) ile vergi usulsüzlüğü ve cezası oluşturulması Anayasa'ya aykırı bulunmuştur.

Sonuç olarak, bireysel başvuruya konu somut olayda Anayasa Mahkemesi vergi dairesinin mükellefe kanunda yer almadığı halde tebliğe göre özel usulsüzlük cezası kesmesini Kanunsuz suç ve ceza olmaması gerektiği ilkesine aykırı bulmuş ve yeniden yargılama yapılması kararı vermiştir.

2.4.2. Ayrımcılık Yasağı

Anayasa Mahkemesinin vergi ile ilgili vermiş olduğu kararlardan ayrımcılık yasağı ilkesinin ihlaline ilişkin örnek aşağıda belirtilmiştir:

22.04.2015 tarihindeki başvuruya (2015/6735) 03.07.2019 tarihinde ihlal kararı verilmiştir. Başvuru, muvazaalı araç satışı ile eksik ödenen özel tüketim vergisinin resen tarhi üzerinden kesilen vergi ziyai cezasının benzer durumdaki firmalara 1 kat kesilirken 3 kat kesilmesinin ayrımcılık yasağını ihlal ettiği iddiasına ilişkindir. Bu başvuruda ihlal kararı verilmiş ve hak ihlalinin giderilmesi için yeniden yargılama yolu gösterilmiştir.

Belirtilen bu kararda başvuru tarihinin 22.04.2015 karar tarihinin 03.07.2019 olduğu dikkati çekmektedir.

Anayasa Mahkemesinde bireysel başvuruya konu olmuş yukarıda belirtilen karar tetkik edildiğinde, başvurucuya göre aynı fiile ilişkin aynı sektördeki diğer şirketlere bir kat uygulanırken başvurucu ile aynı dönemde incelenen diğer firmalardan farklı olarak üç kat vergi ziyai cezası uygulanması haklı bir gerekçeye dayanmamaktadır. Mükellef kurum (özel hukuk tüzel kişisi şirket), vergi idaresinin diğer şirketlere 1 kat kendisine 3 kat ceza uygulamasının anayasada güvence altına alınan ayrımcılık yasağı ilkesinin ihlal edildiğini ve bu şekilde koruma altındaki mülkiyet hakkını haksız müdahale yapıldığını ileri sürmüştür.

Anayasa Mahkemesi, söz konusu olayda makul bir gerekçe gösterilmeksizin benzer durumdaki mükelleflerden farklı olarak fazla tutarda ceza uygulamanın mülkiyet hakkına yapılan ayrımcı müdahale olduğu kanısına varmıştır. Dolayısıyla aynı durumdaki farklı kişilere farklı tutarlarda ceza uygulanmasının mülkiyet hakkı noktasında ayrımcılık yasağının ihlali olduğuna karar verilmiştir.

2.4.3. Adil Yargılanma Hakkı

Anayasa Mahkemesinin vergi ile ilgili vermiş olduğu kararlardan ayrımcılık yasağı ilkesinin ihlaline

ilişkin örnek aşağıda belirtilmiştir:

09.03.2015 tarihindeki başvuruya (2015/4255) 09.06.2020 tarihinde ihlal kararı verilmiştir. Başvuru, Danıştay'ın aynı konuya ilişkin farklı idarelerinin birbirinden farklı içtihatları olmasına rağmen içtihatların geç birleştirilmesinin adil yargılanma hakkını ihlal ettiği iddiasına ilişkindir. Bu başvuruda ihlal kararı verilmiş ve hak ihlalinin giderilmesi için yeniden yargılama yolu gösterilmiştir.

Belirtilen bu kararda başvuru tarihinin 09.03.2015 karar tarihinin 09.06.2020 olduğu dikkati çekmektedir.

Örnek kararda Anayasa Mahkemesine başvuran vergi mükellefi kişi, kitap ticareti faaliyeti ile işgal etmektedir. Mükellefin, hakkında vergi dairesi tarafından yapılan olumsuz tespitler bulunan bir firmadan mal veya hizmet alışları olduğu tespit edilmiştir. Bu tespite binaen vergi inceleme elemanı mükellefe yasal defterler ile belgelerini 15 gün içerisinde incelenmek üzere ibraz etmesi gerektiğine dair 21.12.2012 tarihli bir yazı göndermiştir. Yazı, mükellef tarafından tebliğ alınmasına rağmen mükellef herhangi bir mazeret belirtmeksizin yasal 15 günlük sürede kanuni defterler ve belgelerini vergi müfettişine ibraz etmemiştir. Belirtilen nedenle Katma Değer Vergisi Kanunu'nun ilgili hükümlerine istinaden mükellefin 2008, 2009 ve 2010 takvim yılları KDV indirimleri reddedilmiş, indirim reddi sonrası hesaplanan fark katma değer vergisi mükellef adına resen tarh edilmiş ve mükellef adına üç kat vergi ziyayı cezası kesilmiştir. Mükellef, ihbarnameleri tebliğ aldıktan sonra dava hakkını kullanmış ve Vergi Mahkemesinde ilgili yasal defterler belgeleri ibraz edebileceğini belirtmiş ancak bu talebi reddedilmiş ve karar Danıştay'da onanmıştır. Mükellefin kararın düzeltilmesi talebi de aynı Danıştay Üçüncü Dairesi'nce kabul görmemiştir. Bunun üzerine başvuru, adil şekilde yargılanma hakkının ihlal edildiği gerekçesi ile Anayasa Mahkemesine başvuru yapmıştır.

Anayasa Mahkemesi kararında; 8/2/2019 tarihli içtihadı birleştirme kararına atıfta bulunmuştur. Söz konusu karara göre vergi inceleme elemanına ibraz edilmeyen yasal defterler ve belgelerin mahkeme sürecinde ibraz edilmesi halinde vergi mahkemesi tarafından resen araştırma yetkisi kullanılmalıdır. Gerçeği ortaya çıkarma görevi ve sorumluluğu olan mahkeme, resen araştırma yetkisi ile mükellefin yasal defter ve belgelerini teslim alarak uyuşmazlık konusu indirimi reddedilen katma değer vergilerinin gerçekten yüklenilip yüklenilmediğini ortaya koyma yükümlülüğü altındadır.

Bu kapsamda Anayasa Mahkemesi başvuruçunun KDV indirimlerinin reddine ilişkin mahkemeye defter belge ibrazının dikkate alınmamasının adil yargılama hakkının ihlali sonucunu doğuracağına karar vermiştir. Söz konusu kararda, mahkemelerin görüş farklılığının makul sürede sonuçlandırılmadığı, katma değer vergisi kanunu otuz yıldan fazla süredir yürürlükte olmasına rağmen incelemeye ibraz edilmeyen defter belgelerin mahkemeye ibrazında ne yapılması gerektiğine dair içtihat birliğine çok geç ulaşıldığı ve bu nedenle içtihadın birleştirilmesinden önceki dönemlerde kişilerin uzun süre belirsiz bir hukuka maruz bırakılmasının hakkaniyete uygun düşmediği belirtilmiştir.

Bu kararda Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru tarihi 09.03.2015 olup karar tarihi 09.06.2020'dir. Karardaki ihlal konusunu oluşturan inceleme dönemi 2008, 2009 ve 2010'dur. Vergi inceleme raporunun tarihi 02.01.2013'tür. Katma Değer Vergisi kanunu 1984 yılından beri yürürlüktedir. Danıştay'ın yasal defter belgelerin vergi incelemesine ibraz edilmemesi üzerine idarece yapılan KDV tarhiyatlarında incelemeye ibraz edilmeyen defter belgelerin resen araştırma ilkesi çerçevesinde mahkemede dikkate alınması veya alınmaması gerektiği noktasında farklı kararları vardır. Bu içtihat farklılığına ilişkin çözüm 8/2/2019 tarihinde çözülmüş ve mahkemeye ibraz edilen defter belgelerin dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. İçtihadı birleştirme kararı kanunun yürürlük tarihinden 35 yıl sonra gelmiştir. Geç gelen içtihadı birleştirme kararını ve uzun süren belirsizliği isabetli bir şekilde adil

yargılanma hakkının ihlali olarak gören Anayasa Mahkemesi, kararını bireysel başvuru tarihinden 5 yıl sonra vermiştir ki bu durum da makul sürede yargılanma hakkı açısından dikkate değerdir.

2.5. Diğer Ülkelerde Bireysel Başvuru

Avusturya, Almanya, Meksika, İspanya ve Güney Kore’de temel hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes anayasa yargısına başvurabilir. Bu çerçevede, sadece devletin kendi vatandaşları değil, vatandaş olmayan yabancı gerçek kişi, özel hukuk tüzel kişisi, diğer kurum ve kuruluşlar ile kamu tüzel kişileri de temel haklarının ihlali gerekçesi ile ilgili olduğu sürece anayasa mahkemesine şikâyet yoluyla başvuru yapabilirler. İspanya’da, Başsavcılık ve Türkiye’deki kamu denetçisi gibi bir konumda olan Halk Savunucusu (Defensor del Pueblo) da bireysel başvuru yapabilmektedir (Kılınc, 2008: s. 29).

Federal Almanya, Birleşik Krallık, ABD ve Türkiye’de vergi yargılama yetkisini haiz kurumları karşılaştırılmalı olarak ele alan bir çalışmada, Almanya’da sadece vergi uyuşmazlıklarına bakan Anayasal bir yüksek vergi mahkemesinin olduğu ve bu şekilde diğer ülkelere göre etkin işleyen bir vergi yargılama sistemi olduğu belirtilmektedir (Kılıç ve Kaya, 2017: s. 61).

SONUÇ

Vergilendirme ile ilgili uyuşmazlıklarda varsa zorunlu kanun yolları tüketildikten sonra temel kişi hakları ve özgürlüklerinin ihlalinde Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru hakkı önemli bir anayasal bir haktır. 2012 yılından 2022 yılına kadar 10 yıllık süreçte verilen bireysel başvuru kararları tetkik edildiğinde vergi ile ilgili başvuruların genellikle mülkiyet hakkının ihlali ve adil yargılanma hakkının ihlaline ilişkin olduğu gözlemlenmiştir. Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru hakkı Türkiye’de hukuk devleti ilkesinin gelişmesine olumlu katkı yapan insan haklarının gelişimine pozitif ivme sağlayan önemli bir kurumdur. Sistemin daha verimli işlemesi için Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolu için verilen 30 günlük hak düşürücü süre uzatılabilir. Bazı ülkelerde olduğu gibi başvuru yapacak kişilere ilişkin kanunla getirilen kısıtlamalar kaldırılmalı ve kamu tüzel kişileri için de başvuru yolu açılmalıdır. Ayrıca, Anayasa Mahkeme’sinde sadece vergisel konulara ilişkin bireysel başvurulara bakan uzmanlaşmış bir birim oluşturulabilir.

Anayasa Mahkemesi’ne 2012 yılından 2022 yılına kadar 10 yıllık süreçte yapılan toplam 428 bin 554 adet başvurunun sadece 98’inin vergi ile ilgili olması vergi ile ilgili uyuşmazlıklarda anayasa mahkemesine başvurunun çok düşük olduğunu göstermektedir. Bu durumun nedeni vergi idaresinin mükellef odaklı yorumları nedeniyle asgari düzeyde hak ihlaline neden olduğu şeklinde yorumlanabileceği gibi vergide idari çözüm yollarının fazla olması (uzlaşma, pişmanlık ıslah, hataların düzeltilmesi, cezalarda indirim, izaha davet vb.) veya sık çıkan davadan feragat şartı ihtiva eden vergi afları yahut çok sayıda başvuruya cevap verme yükümlülüğü altında olan anayasa mahkemesine yapılan bireysel başvuruların makul sürede sonuçlanmama ihtimali de olabilir.

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru tarihleri ve karar tarihleri dikkate alındığında (örnek olarak bu yazıda tetkik edilen 3 karardan biri başvuru tarihinden 5 yıl sonra, ikisi ise 4 yıl sonra karara bağlanmıştır.) adil yargılanma hakkının bir gereği olan makul sürede yargılanma hakkının ihlali ile başvuruları da inceleyip karara bağlama görevi olan Anayasa Mahkemesinin bireysel başvurulara ilişkin kararlarının makul sürelerde verilmediği göze çarpmaktadır.

Diğer taraftan, hak ihlali sebebiyle her yıl ortalama 40.000 üzeri bireysel başvurunun fazlalığı dikkate alındığında, ideal olanın Anayasa Mahkemesi'nin başvuruları cevaplama hızı ve kapasitesi yanında aynı hakların defalarca ihlal edilmediği ve bu nedenle hak ihlali olmadığından/azaldığından Anayasa Mahkemesinin baktığı bireysel başvuru dosya sayısının her geçen gün artmak yerine azaldığı, istisnai hak ihlallerinin ise en kısa sürede karara bağlanıp varsa ihlal olan hak kaybının en etkin ve hızlı şekilde tazmin edilebildiği bir hukuki iklimin yaratılması olduğu her türlü izahtan varestedir.

KAYNAKÇA

- Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru İstatistikleri. (2022). Anayasa Mahkemesi, Erişim tarihi: 28.11.2022: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/yayinlar/istatistikler/bireysel-basvuru/> adresinden alındı.
- Aslan, Z. (2014). Türkiye'de Anayasa Şikâyeti, *Anayasa Yargısı*, 30 (1), 167-184.
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. (1950). European Court of Human Rights; erişim tarihi: 28.11.2022: https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf adresinden alındı.
- Castillo-Ortiz, P. (2020). The Dilemmas of Constitutional Courts and the Case for a New Design of Kelsenian Institutions, *Law and Philos* 39, 617–655.
- Duvan, A. Ö. (2019). Devlet Teorisinde Kuvvetler Ayrılığının Doğuşu, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 35-60.
- Esen, S., ve Yücel, B. (2016). *Türk Anayasa Hukuku*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Gomułowicz, A. (2006). Principle of Tax Justice and Tax System. *Public Policy and Administration* 1 (15), 57-61.
- Grădinaru, D. (2018). The Principle of Legality. RAIS Conference Proceedings-The 11th International RAIS Conference on Social Sciences, (s. 289-294), Romania.
- Kılıç, S., ve Kaya, M. G. (2017). ABD, Almanya, İngiltere ve Türkiye Vergi Yargısı Sistemleri, *Sayıştay Dergisi*, 37-64.
- Kılınç, B. (2008). Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti) Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği. *Anayasa Yargısı* 25, 19-59.
- Özbudun, E. (2018). *Anayasa Hukuku*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Platon. (2006). *Sokrates'in Savunması (Çev: Cüneyt Çetinkaya)*, İstanbul: Bordo Siyah.
- Selçuk, S. (2018). *Dreyfus Savunması Dünyaca Unutulamayan Yargılama Yanılgısı*. Ankara: İmge Yayıncılık.
- Susam, N. (2016). *Kamu Maliyesi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Topçu, K. M. (2020, Mayıs). *Vergi Hukuku Özelinde Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*. Trabzon: Doktora Tezi.
- Tosun, A. N. (2017). Türk Vergi Ceza Hukukunda Ne Bis In Idem İlkesi: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Verdiği Kararlardan Lucky Dev Davası, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 95-104.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). *Mevzuat Bilgi Sistemi*; Erişim tarihi: 28.11.2022: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf> adresinden alındı
- Türmen, R. (2011, 01 14). *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru*, Erişim tarihi: 28.11.2022: <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/riza-turmen/anayasa-mahkemesi-ne-bireysel-basvuru-1338969> adresinden alındı.
- Uygun, E., ve Gerçekin, A. (2017). *Anayasa Mahkemesinin Vergilendirme Alanındaki Bireysel Başvuru Kararlarının Değerlendirilmesi*, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (29): 167-192.
- Vitkauskas, D., ve Dikov, G. (2017). *Protecting The Right to A Fair Trial Under The European Convention on Human Rights*, Council of Europe.
- Yılmazoğlu, Y. E., Perdecioğlu, İ. E., Altay, Ö., ve Turan, H. C. (2019). *Bireysel Başvuruya Dair Sık Sorulan Sorular İçtüzük Değişiklikleri İşlenmiş Metin.*, Ankara, Yenimahalle/Ankara, Türkiye. www.anayasa.gov.tr adresinden alındı.

TÜRK VERGİ YARGISINDA DANIŞTAY FAALİYETLERİ VE KURUMSAL DEĞERLENDİRME

Hasan Faruk DALAMAN ¹

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 09.12.2022

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 12.12.2022

Atıf/©: Dalaman, H. F. (2022). Türk Vergi Yargısında Danıştay Faaliyetleri ve Kurumsal Değerlendirme, *Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies*, 2(1), 99-112.

Özet

Mevzuatımızda yer alan 2575 s. Danıştay Kanunu'na göre "Danıştay; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile görevlendirilmiş yüksek idare mahkemesi, danışma ve inceleme merciidir." Yargı sistemimiz içerisinde idari yargılama alanında yer alan Danıştay, ilk derece mahkemesi ve temyiz mercii görevlerini yerine getirmekle yükümlüdür. Danıştay'ın yargı görevinin yanında vatandaşlara en iyi şekilde hizmet verebilmesi etkin yönetim ve denetim sistemine sahip olması gerekir. İfade edilen etkin yönetim ve denetim sisteminin başarılı bir şekilde işlerlik kazanabilmesi için "kurumsal analiz" yapılması gerekmektedir. Yapılacak kurumsal analizde kurum kültürü, gösterge verileri, temel amaç ve hedefler, stratejiler, güncel ihtiyaçlar, gelişim, iyileştirmeler vb. unsurlar bağlamında değerlendirmelerde bulunularak ardından stratejik rapor oluşturulmalıdır. Yapılan analiz değerlendirmeleri ve sonucunda oluşturulan stratejik raporun en önemli yönü kurumun geleceğe yönelik planlamalarına ışık tutacak bir rehber niteliği taşımasıdır.

Anahtar Kelimeler: Danıştay, Yargı, Kurumsal Analiz, Gösterge Verileri.

JEL Kodları: H11, K34.

COUNCIL OF STATE ACTIVITIES AND CORPORATE EVALUATION IN TURKISH TAX JURISDICTION

Citation/©: Dalaman, H. F. (2022). Council of State Activities and Corporate Evaluation in Turkish Tax Jurisdiction, *Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies*, 2(1), 99-112.

Abstract

According to the Law No. 2575 on the Council of State, "The Council of State; The supreme administrative court appointed by the Constitution of the Republic of Turkey is the advisory and review authority." The Council of State (Danıştay), which is in the field of administrative jurisdiction within our judicial system, is obliged to fulfill its duties as a court of first instance and an appellate authority. In addition to its judicial function, the Council of State should have an effective management and control system in order to serve the citizens in the best way possible. Should be done "institutional analysis" is required for the effective management and control system to be successfully operative. In the institutional analysis to be made, corporate culture, indicator data, basic goals and objectives, strategies, current needs, development, improvements etc. evaluations should be made in the context of the elements and then a strategic report should be created. The most important aspect of the analysis evaluations to be made and the strategic report created as a result is that it is a guide that will shed light on the future plans of the institution.

Keywords: Council of State, Judgment, Corporate Analysis, Indicator Data

Jel Codes: H11, K34.

¹ Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, e-posta; hasan_dalaman@hotmail.com, kurumsal e-posta; 202252034004@ogr.akdeniz.edu.tr., ORCID: 0000-0003-2831-1161

GİRİŞ

Analiz; bir kurum veya kuruluşun hedef ve yapısının işleyişi, önceden belirlenmiş kriterlere göre uygunluğunun belirlenmesi ve elde edilen bulguların tarafsız bir şekilde tahlil edilmesi olarak tanımlanabilmektedir.

Analiz, yönetimin tamamlayıcı bir rehber niteliğindedir. Analiz, amaçlara ulaşmak için belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesine yardımcı olmaktadır. Bununla da kalmayıp kurum veya kuruluş tarafında olası olumsuz ya da tehdit oluşturabilecek durumlar hakkında bilgi sahibi olunması aynı zamanda gün geçtikçe değişen ve gelişen dünyada günün ihtiyaçlarına göre gelişim ve iyileştirmelerin yapılabilmesi için de yol göstericidir. Kurum veya kuruluşların sunmuş oldukları hizmetlerin hedef göstergeye ulaşması böylelikle analiz ve kurum performansının başarılı olduğunu gösterir.

Bu çalışmanın amacı, yargı sistemimiz içerisinde yer alan ve yüksek mahkeme olan Danıştay'ın yargısal faaliyetlerinden kurumsal analizi dahil kapsamlı çerçevede ele almaktır. Bu amaçla ilk olarak Danıştay'ın yargı faaliyetleri devamında da kurum olarak Danıştay'ın kurumsal altyapısının, performans göstergelerinin, amaç ve hedeflerinin saptanması ile son olarak bu hedeflere ulaşmak için önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın ilk kısmında yargı kavramı açıklanmaya çalışılmış devamında vergi yargısı, vergi uyuşmazlıkları yargısı, vergi uyuşmazlıklarının çözüm süreci, Danıştay'ın faaliyetleri ışığında kurumsal analizi ve değerlendirilmesi son olarak ise amaç ve hedeflere yönelik öneriler başlıkları ele alınmıştır.

1. Yargı

T.C. Anayasasında devletin; yasama, yürütme ve yargı yetkisine sahip olduğuna açıkça yer verilmiştir. Devletin mutlak egemenlik gücünü aldığı ve beraberinde soyut hukuk kurallarının somut bir olay ile ilişkilendirilerek uygulanmasına “*yargı yetkisi*” denilmektedir. Bu bağlamda Anayasanın 9. maddesine göre “Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.” ifadesi yer alır. Bu ifadede yer alan “ve tarafsız” ibaresi 2017 anayasa değişikliği ile eklenmiştir. Anayasanın yargı bağımsızlığı ifadesi ile yargı organlarının tümünü (yani mahkemeleri) yasama ve yürütme organlarına karşı korunması (*Mahkemelerin bağımsızlığı*)⁵ ve devamında mahkemelerde görev yapan hakimlerin herhangi bir uyuşmazlığın çözümünde kendini *hakimlik teminatı*⁶ ile güvence altında hissetmelerini sağlanması amaçlanmıştır. Dolayısıyla, *yargı kavramı*; soyut hukuk kaidelerinin bağımsızlığı ve

⁵ Mahkemelerin bağımsızlığı;

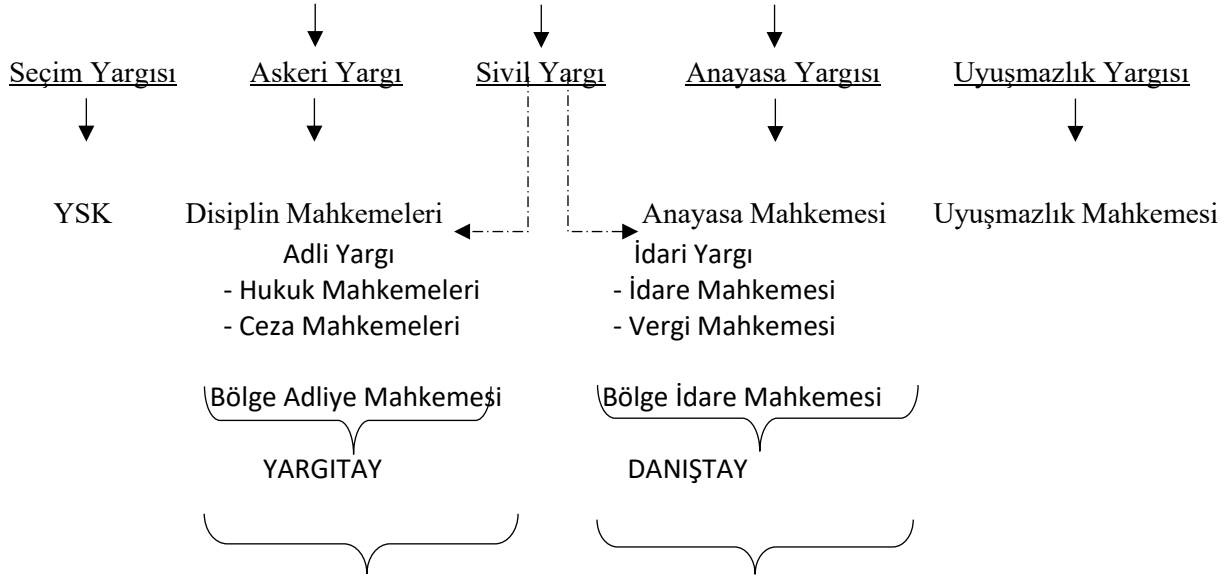
- Hakimlerin görevlerinde bağımsız oldukları, Anayasal hukukun üstünlüğüne uygun olarak vicdani kanaatlerine göre karar verecekleri,
- Yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere emir ya da talimat verilemeyeceği hatta tavsiye ve telkinde bulunulamayacağı,
- Görülmekte olan bir dava hakkında yasama organında soru sorulamayacağı, görüşme yapılamayacağı ve beyanda bulunulamayacağı,
- Yasama ve yürütme organları kararları ile idare mahkemelerinin kararlarına uymak zorunda oldukları, bu organların mahkeme kararlarını değiştiremeyecekleri ve gecikmeksizin uygulamak zorunda oldukları ifade edilmektedir.

⁶ Hakimlik teminatı; Hakimlerin bir dava dosyasının sonuçlandırılması ve karara bağlanması sürecinde kendilerini güvende hissetmelerinin sağlanması noktasında;

- Hakimler ve savcılarının görevlerinden azlolunamayacağı,
- Kendilerinin istemi olmadıkça 65 yaşından önce emekli edilmeyeceği,
- Mahkemenin ya da kadronun kaldırılması ile aylık, ödenek ve özlük haklarından yoksun bırakılmayacağı ifade edilir.

tarafsızlığı mahkemeler tarafından belirli somut bir olaya yargısal usullere uygun olarak uygulanması ile hukuki uyuşmazlıkları kesin olarak karara bağlamak şeklinde tanımlanır. Daha basit ifade edecek olursak yargı kavramı; taraflar arasındaki hak ve yükümlülükleri belirleyerek iki taraf arasındaki bir anlaşmazlığı karara bağlayan bir mahkeme kararıdır.

YARGI SİSTEMİ

2. Vergi Yargısı

Vergisel yükümlülüklerle ilgili olarak taraflar arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar dava edildiğinde vergi hukuku ile yargının ikili ilişkisi söz konusu olmaktadır. İdare ile çözüme ulaşamadığı durumlarda vergilendirme süreci kapsamındaki kişiler (mükellef, vergi sorumlusu vb.) haklı olduğu bir konuda mağdur edildiği veya zarara uğratıldığı sebebiyle yapılan işlemleri yargı yolu ile çözüm aramaya başvururlar. Dolayısıyla vergi yargısı; vergilendirme faaliyetlerini hukuksal düzen içerisinde ele alarak ve aynı zamanda normlar hiyerarşisini de göz önünde bulundurulması ile karara bağlanmasını sağlayan yargı birimidir. Başka bir ifade ile vergi yargısı;

Vergi yargısının tam olarak anlaşılabilmesi için “kanun yolu” kavramını da anlamamız gerekmektedir. Kanun yolu, halk arasında bilinen anlamı bir üst mahkemeye başvuru yolu demektir ancak biraz detaylandırılacak olursak kanun yolu; bir yargılama sürecinde mahkeme tarafından verilen nihai kararın davaya taraf olanların beklentilerine aykırı olduğu iddiası ile talepleri halinde daha üst yargı merciine başvurarak yeniden incelenmesini sağlamaktır. Buradan hareketle “kanun yolu” ifadesi olağan kanun yolu ve olağanüstü kanun yolu olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

- *Olağan kanun yolu*; Henüz karara bağlanmamış (kesinleşmemiş) kararlara karşı gidilen kanun yolları olarak ifade edilir. Bunlar; “İstinaf (BİM)” ve “Temyiz (Danıştay)” aşamalarından oluşmaktadır.
- *Olağanüstü kanun yolu*; Olağan kanun yolunun aksine kesinleşmiş kararlar için başvuru kanun yolları olarak ifade edilir. Bunlar; “Kanun Yararına Temyiz (Bozma)” ve “Yargılamanın Yenilenmesi” şeklindedir.

Vergi yargılaması temelinde idari yargı alanında yer almaktadır ve vergi yargılaması kapsamındaki uyuşmazlıklar 2577 s. İYUK (İdari Yargılama Usulü Kanunu) çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır. İYUK dışında “VUK, 2576 sayılı BİM, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun ile 2575 sayılı Danıştay Kanunu” da vergi yargısında temel teşkil eden kanunlardır.

2.1. Vergi Yargısının Fonksiyonları

Vergi yargısı uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmasının yanında bazı fonksiyonları da yer alır. Vergi yargısının fonksiyonları şunlardır;

- Uyuşmazlıkları çözüme kavuşturma,
- Yargısal denetim,
- İçtihat yaratma,
- Vergi adaletini sağlama,
- Çıkar dengesinin sağlanması,
- Hukuki güvenlik sağlamadır.

2.2. Vergi Yargısı Organları

İlk derece mahkemeleri; “İdare Mahkemeleri” ve “Vergi Mahkemeleri”, Üst mahkeme (İstinaf); Bölge İdare Mahkemeleri”, Yüksek mahkeme (Temyiz); “Danıştay” yer alır.

2.2.1. İlk Derece Mahkemeleri

İlk derece mahkemesi olan *vergi mahkemeleri*, coğrafi konum ve bölgedeki iş yüküne göre Adalet Bakanlığı tarafından kurulur. “Vergi mahkemesi; idarenin vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali gelirleri ve bunların zam ve cezalarına ilişkin iptal davası ve tam yargı davalarına bakmakla görevli idari mahkemedir (İYUK m.1).

Vergi mahkemelerinin bakmakla yükümlü olduğu davalar şunlardır;

- a) Genel bütçeye sahip kurumlar ile belediyeler, il özel idareleri ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlülükler ve bunların zam ve cezalarına ilişkin davalar,
- b) 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun uygulanmasına ilişkin davalar,
- c) Diğer kanunlar ile vergi mahkemelerinin görevlendirildiği işler.

2.2.2. İstinaf

İlk derece mahkemelerinin ardından üst mahkeme bölge idare mahkemeleri görev almaktadır.

İkinci derece mahkemelerin (bölge idare mahkemeleri) görevleri şunlardır;

- a) İstinaf başvurularının incelenip karara bağlanması,
- b) Yargı çevresinde idare ve vergi mahkemeleri arasında çıkan görev ve yetki uyuşmazlıklarının kesin karara bağlanması,
- c) Diğer kanunlar ile bölge idare mahkemelerine verilmiş işlerin yapılması.

2.2.3. Temyiz

İdari yargı kolunun yüksek yargı mercii olan Danıştay temelleri T.C. Anayasasına dayanır.

Anayasanın 155. m. göre “Danıştay; ilk derece mahkemelerinde (vergi ve idare mahkemeleri) verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciiine bırakmadığı karar ve hükümlerin son incelemesinin yapıldığı merciidir.” Danıştay kanunla gösterilmiş bazı davalara ilk derece mahkemesi olarak bakar.

Danıştay’ın ilk derece mahkemesi olarak bakmakla görevli olduğu davalar şunlardır;

- a) Cumhurbaşkanı Kararlarına,
- b) Cumhurbaşkanınca çıkarılan düzenleyici işlemlere (Cumhurbaşkanlığı kararnameleri hariç),
- c) Bakanlıklar, kamu kurumları ya da kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca ülke çapında uygulanacak düzenleyici işlemlere,
- d) Danıştay İdari Dairesi ve İdari İşler Kurulunca alınan kararlar üzerinde uygulanan eylem ve işlemlere,
- e) Birden çok idare veya mahkemenin yetki alanına giren işlere,
- f) Danıştay Yüksek Disiplin Kurulu kararları ile ilgili işleri yapmakla görevlidir.

3. Vergi Uyuşmazlıkları Yargısı

Uyuşmazlık; tarafların bir konuda fikir birliği sağlayamamaları nedeni ile (farklı görüşlere sahip olmaları) ortaya çıkan anlaşmazlığa denir. Uyuşmazlık mikro ve makro alanlarda da karşılaşılabılır. Yani kişiler arasında olabileceği gibi devletlerarasında da uyuşmazlık ortaya çıkabilir.

Vergi uyuşmazlığı ise; devlet(alacaklı) ile mükellef(borçlu) arasında ortaya çıkan ve vergilendirme sürecinin birinde tarh > tebliğ > tahakkuk > tahsil aşamalarından herhangi birinde ortaya çıkan anlaşmazlıklar olarak tanımlanabilir. Buradaki anlaşmazlık daha çok taraflar arasında ve vergi mevzuatına ilişkin anlama ve yorumlamada karşılaşılan farklılıklardır.

3.1. Vergi Uyuşmazlıklarında Danıştay’ın Rolü

Danıştay T.C. Anayasası ile görevlendiren idari yargı alanındaki yüksek mahkeme veya diğer bir tabirle temyiz merciidir.

Danıştay 15 daireden oluşur ve bu dairelerden 3-4-7-9 numaralı daireler vergi ile ilgili uyuşmazlıklara bakmakla görevlidir. Bu daireler dışında kalan 1 numaralı daire idari daire olup diğer daireler idari dava daireleridir.

*Danıştay'ın vergi uyuşmazlıklarının çözümünde görevli dava daireleri ve görevleri;*⁷

➤ Üçüncü Daire;

a) Gelir, kurumlar ve KDV (ithalde alınan katma değer vergileri hariç) ile ilgili olarak, Gaziantep ve Bursa Bölge İdare Mahkemelerinin vergi dava dairelerince verilen kararlarla, İstanbul (Anadolu Yakası) vergi dairelerinin taraf olduğu davaları çözümleyen vergi mahkemeleri ile Edirne, Tekirdağ, Kocaeli vergi mahkemelerince verilen kararların istinaf yoluyla incelemesini yapan İstanbul Bölge İdare Mahkemesinin vergi dava dairelerince verilen kararlara karşı yapılan temyiz başvurularını (Değişik: Danıştay Başkanlık Kurulunun 05/01/2022 tarih ve K:2022/1 sayılı kararı),

b) Vergi, harç, resim ve benzeri mali yükümlülöklere ilişkin diğer vergi dava dairelerinin görevleri dışında kalan işleri çözümleyen dairedir.

➤ Dördüncü Daire;

a) Gelir, kurumlar ve KDV'ye ilişkin Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu kararları ile düzenleyici diğer işlemlere karşı açılan davaları,

b) Gelir, kurumlar ve KDV(ithalde alınan katma değer vergileri hariç) ile ilgili olarak, Ankara Bölge İdare Mahkemesi vergi dava dairelerince ve İstanbul(Avrupa Yakası) vergi daireleri ile Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığının taraf olduğu davaları çözümleyen vergi mahkemelerince verilen kararların istinaf yoluyla incelemesini yapan İstanbul Bölge İdare Mahkemesinin vergi dava dairelerince verilen kararlara karşı yapılan temyiz başvurularını çözümler (Değişik: Danıştay Başkanlık Kurulunun 05/01/2022 tarih ve K:2022/1 sayılı kararı).

➤ Yedinci Daire;

Gümrük ve ithale ilişkin vergilere, ÖTV (özel tüketim vergisi), MTV (motorlu taşıtlar vergisi), VİV (veraset ve intikal vergisi), gider vergilerine ilişkin davalar ile temyiz başvurularını çözümleyen dairedir.

➤ Dokuzuncu Daire;

a) Gelir, kurumlar ve KDV (ithalde alınan katma değer vergileri hariç) ile ilgili olarak, Erzurum, Adana, İzmir, Samsun ve Konya Bölge İdare Mahkemelerinin vergi dava dairelerince verilen kararlara karşı yapılan temyiz başvurularını,

b) Damga vergisine, emlak vergisine, il özel idareleri, belediye ve köylere ilişkin resim, harç ve payları ile bunların diğer gelirlerine ve bunlara ait tarifelere, Harçlar Kanununa ilişkin davalar ile temyiz başvurularını çözümleyen dairedir.

⁷ Danıştay Resmi Sitesi, Danıştay Başkanlık Kararları, <https://www.danistay.gov.tr/icerik/26>.

3.2. Danıştay'ın Dava Daireleri Arasındaki Uyuşmazlıkların Çözümü

Danıştay dava dairelerinin görevleri Danıştay Kanunu'nda yer almaktadır ancak bazı uyuşmazlıkların çözümünde Danıştay dava daireleri arasında da anlaşmazlık çıkabilmektedir. Bu anlaşmazlık daha çok görev ve yetki yönünden çıkmaktadır. İlk olarak görev yönünden uyuşmazlığı açıklamaya çalışayım. Bir dava konusunun hangi dava dairesinin görevi olduğu Danıştay Kanunu'nda belirtilse de bir daire kendisinde gönderilen davayı görevi içinde olduğunu görmeyerek dosyayı ilgili daireye gönderebilir. Dosyanın gönderildiği dairede aynı şekilde kendisini görevsiz olduğunu kabul ederek, kendisine gönderen daireyi görevli kabul edebilir. Bu durumda iki daire arasında çıkan uyuşmazlığı karara bağlama yetkisi Danıştay'a aittir (Danıştay Kanunu md. 52/1).

İkincisi ise yetki yönünden uyuşmazlık durumudur. Şöyle ki yetki yönünden uyuşmazlık; olumsuz yetki uyuşmazlığı ve olumlu yetki uyuşmazlığı olarak 2'ye ayrılır.

Olumsuz yetki uyuşmazlığı; idari yargı alanında idare mahkemeleri ile vergi mahkemeleri arasında çıkmaktadır. Yetkisizlik kararı veren mahkeme, dosyayı ilgili idare ve vergi mahkemesine gönderir. Gönderilen mahkemede yetkisizlik kararı verirse *mercii tayini*⁸ yapılır. Mercii tayini şu şekilde yapılmaktadır; eğer yetkisizlik kararı veren iki mahkeme aynı yargı çevresinde ise Bölge İdare Mahkemesi (BİM), eğer yetkisizlik kararı veren iki mahkeme farklı yargı çevresinde ise o halde Danıştay tarafından mercii tayini yapılır. Mercii tayini kararı verildikten sonra ilgili mahkeme kararı reddedemez ve davaya bakmak zorundadır yani mercii tayini kararı kesindir.

Olumlu yetki uyuşmazlığı; Bir dava konusunda iki mahkemenin de kendisini yetkili görmesidir. Olumlu yetki uyuşmazlığı çok karşılaşılan bir durum değilken olumsuz yetki uyuşmazlığı daha çok görülmektedir. Olumlu yetki uyuşmazlığının çözümü de yine olumsuz yetki uyuşmazlığının çözümü ile aynıdır. Mercii tayini yapılarak çözüm sağlanır.

4. Vergi Uyuşmazlıklarının Çözüm Süreci

Vergi uyuşmazlıkları; uyuşmazlığa konu olan işlemin idare ya da doğrudan yargı organları ile çözüm yolu bulma yolunda sürecin başlangıcı kabul edilir. Buradan hareketle vergisel uyuşmazlıklar öncelikle idare ile sonuç alınamaması halinde ise yargı organlarına başvurulması ile çözüme ulaşılmaya çalışılır.

Vergisel uyuşmazlıkların idari aşamadaki çözüm yolları şunlardır; Uzlaşma, Hataların Düzeltilmesi, Pişmanlık ve Islah ile Cezada İndirimdir.

- a) *Uzlaşma;* halk tabiri ile anlaşma, hem fikir olma, sulh sağlama gibi anlamlarda kullanılır. Özellikle son yıllarda ivme kazanan uzlaştırma müessesesi, İngilizcesi "Compromise in the Tax Law" olan Vergi Hukukunda Uzlaşma şu şekilde tanımlamak mümkündür; "Mükellef ya da adlarına ceza kesilenler ile vergi dairesi arasında vergi kanunlarının uygulanması nedeniyle doğan uyuşmazlıkların, tarafların karşılıklı görüşme yolu ile daha başlangıçta ödenecek olan vergi ve ceza miktarı üzerinde mutabakat sağlanarak ortadan kaldırılması, yargısal yol ve usullerin uygulanmasına gerek bırakılmaksızın çözüme kavuşturulmasıdır."
- b) *Hataların Düzeltilmesi;* vergi yapısının karmaşıklığı, vergi kanunlarında ve politikalarında çok

⁸ Mercii Tayini; İYUK md. 44'de belirtilen nedenler ile davaya bakmakla yetkili mahkemenin belirlenmesinde tereddüt ortaya çıktığı hallerde, davaya bakacak idari mahkemenin tespit edilmesidir.

sık düzenleme yapılması vergi hatalarının oluşmasına zemin hazırlayacak ve hatalar kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenlerdedir ki vergi hukukunda hataların düzeltilmesine yer verilmiştir. Bu hatalar; hesap hataları ve vergilendirme hataları olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda hataların düzeltilmesi; idarece re' sen ya da mükellefin idareye başvurusu ile işlerlik kazanacaktır. Düzeltme ile amaçlanan vergi hatalarının yargı organlarına başvurulmaksızın idare tarafından hatanın düzeltilmesi işlemidir.

- c) *Pişmanlık ve İslah*; Vergisel uyuşmazlıklarda pişmanlık ve ıslah çözüm yolu; vergi borçlusu mükellefin beyanlarına dayanan vergi türlerinde vergi ziyayı cezası durumlarının varlığı nedeniyle oluşan uyuşmazlığın, yargı yoluna başvurulmaksızın çözüme kavuşturulması amacıyla oluşturulmuş müessesedir. Dikkat edilmesi gereken pişmanlık ve ıslah hükümleri emlak vergisinde uygulanmamasıdır.
- d) *Cezada İndirim*; Mükellef ya da vergi sorumlularına yaptırım olarak kesilmiş vergi ziyayı cezaları ve usulsüzlük cezaları nedeniyle mükellefin idare ile uzlaşmaya varması sonucunda kesilmiş olan cezaların belli bir oranında indirim yapılmasına imkan sağlayan çözüm yoludur.

5. Danıştay'ın Faaliyetleri Işığında Kurumsal Analizi ve Değerlendirilmesi

Öncelikle “*kurumsal analiz*” kavramını tanımlamamız gerekirse; Kurumsal Analiz, kurum veya kuruluşların çalışmalarının incelenmesi, verimliliği ve etkinliğini düşüren faktörler ile kurumun kuvvetli ve zayıf yanlarının tespitidir.

Kurumsal analiz ile altyapı, performans göstergeleri, amaç ve hedefler ele alınarak analizi ve sonucunda değerlendirmelerde bulunulması ve ek olarak mevcut durumun göz önünde bulundurulması ile hedeflenen seviyeye çıkabilmek için yapılması gerekenler hakkında önerilerde bulunulması sürecidir.

Bu bölümünde T.C. Danıştay Başkanlığı web sayfasında⁹ yer alan; istatistikler, faaliyet raporları, yıllık raporlar, performans programları ve mali gösterge verileri ele alınarak derlenmiş ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

5.1. Kurumsal Altyapının Değerlendirilmesi

- *Kurumsal altyapının kuvvetli yönleri*;
- Bağımsız ve tarafsız, Anayasal yargı kurumu olması
- İçtihat mahkemesi niteliği taşıması
- Şeffaf ve hesap verebilir yönetim anlayışı ile faaliyetlerini sürdürmesi
- Köklü bir tarihe sahip olmasının yanında saygın ve güvenilir olması
- Görev alanı ile ilgili konularda ve özellikle TVS'nin gelişimine katkı sağlaması

⁹ Danıştay Resmi Sitesi, <https://www.danistay.gov.tr/>

- Alanında uzman nitelikli personelinin bulunması
- Üniversiteler ile iş birliği içerisinde olması
- Başta ülkemiz ekonomisine bunun yanında sosyal ve kültürel gelişmeyi sağlaması
- E-devlet üzerinden verilere erişebilme imkanının sağlanması

➤ *Kurumsal altyapının zayıf yönleri;*

- Yargılama sürecinin uzun sürmesi
- Yargılama sürelerinin öngörülememesi
- İş yükü fazlalığının karar gerekçeleri üzerindeki olumsuz etkisi
- İş yükü fazlalığı nedeniyle yargılama hizmetinin niteliğinin artamaması
- İş yükü fazlalığı nedeniyle bilimsel çalışmaların takip edilememesi

5.2. Performans Göstergeleri ve Değerlendirilmesi

Gösterge	Ölçü Birimi	2020 Planlanan	2020 Gerçekleşme	2021 Planlanan	2021 Gerçekleşme	2022 Hedef	2023 Tahmin	2024 Tahmin
1.) Kriterlerine göre yazılan karar sayıları	Sayı	110.000	150.639	180.000	233.696	260.000	350.000	430.000

Değerlendirme: 2021 yılında yazılan karar sayısı, planlanan sayının üzerinde olduğunu görmekteyiz. Bu bize Danıştay'ın karar yazma sürecini etkin ve özverili yönettiğinin bir göstergesidir bunun yanında yıl bazında karar yazılarında artış sağlanması kurumun gelişim ve iyileştirmelere önem verdiği ve yakından takip ettiğini söyleyebiliriz.

Gösterge	Ölçü Birimi	2020 Planlanan	2020 Gerçekleşme	2021 Planlanan	2021 Gerçekleşme	2022 Hedef	2023 Tahmin	2024 Tahmin
2.) Yayınlanan karar sayısı	Sayı	4.940	7.488	6.715	67.755	70.000	105.000	140.000

Değerlendirme: Kurumun web sayfasında ve T.C. Danıştay Başkanlığı Kararlar Dergisi'nde, Danıştay kurullarının ve daire kararlarının yayınlanması ile hedeflenen diğer yargı organlarının herhangi birinde verilecek olası kararlara katkı sağlanmasıdır. Göstergeleri incelediğimizde 2020 ve 2021 yıllarında planlanan sayının üzerinde karar yayınlanmıştır.

Gösterge	Ölçü Birimi	2020 Planlanan	2020 Gerçekleşme	2021 Planlanan	2021 Gerçekleşme	2022 Hedef	2023 Tahmin	2024 Tahmin
3.) Devredilen dosya sayısı	Sayı	120.000	134.415	75.000	129.135	115.000	95.000	75.000

Değerlendirme: Bu gösterge ile hedeflenen geçmiş yıllardan devredilmiş dosyalara öncelik tanınarak dosya sayısının azaltılması, dosyanın sonuçlandırılması ve karara bağlanmasıdır. Bu bağlamda yıllara baktığımızda 2021 yılından 2022 yılına 75.000 dosyanın devredilmek üzere planlandığını görmekteyiz fakat 2022 yılına 129.315 dosya devredilmiştir. 2020 yılında ortaya çıkan koronavirüs pandemik krizi nedeniyle esnek çalışma sisteminin uygulanması sonucunda yargılama sürecinin de olumsuz etkilenmiş olduğu nedeni ile planlanan sayının aşıldığı çıkarımında bulunabiliriz.

Gösterge	Ölçü Birimi	2020 Planlanan	2020 Gerçekleşme	2021 Planlanan	2021 Gerçekleşme	2022 Hedef	2023 Tahmin	2024 Tahmin
4.) Dosyaların sonuçlanma süresi	Gün	439	692	348	681	489	438	388

Değerlendirme: Bu göstergede ise dosyaların karara bağlanmasının ardından yazımı, gerekli imzaların tamamlanması ve ilgililere tebliğ sürelerinin minimum seviyeye indirilmesi amaçlanır. 2020 ve 2021 yıllarında planlanan gün sayısının üzerinde gün sayısı ile dosya sonuçlandırılmıştır. Bunun nedeni önceki göstergede de değerlendirdiğim gibi koronavirüs salgının etkisidir. Salgın nedeni ile yargılama süreçlerinin uzadığını devamında da dosyaların sonuçlandırılması noktasında gün sayının arttığını söyleyebiliriz.

Gösterge	Ölçü Birimi	2020 Planlanan	2020 Gerçekleşme	2021 Planlanan	2021 Gerçekleşme	2022 Hedef	2023 Tahmin	2024 Tahmin
5.) Hakime havale edilen aylık dosya sayısı	Sayı	45	30	40	41	35	30	30

Değerlendirme: Bu göstergedeki ana hedef Danıştay hakimleridir. Burada hakimlerin aylık olarak bakması gereken dosya sayısının azaltılması ve bu sayede hakimlerin kendi gelişimlerini sağlamaları için akademik araştırma ve çalışma yapmaları, bilimsel görüşlerde(doktrin) bulunma gibi kendilerini geliştirmeleri amaçlanır. Hakimlerin mesleki donanımlarının geliştirilmesinin yanında yargılama süreçlerinin niteliğinin de iyileştirilmesi sağlanır.

2020 yılında planlanan ile gerçekleşen dosya sayılarına baktığımızda hakimlerin bakması gereken aylık dosya sayısının azaldığını söylememiz mümkündür. 2021 yılında ise 2020 yılına göre gerçekleşen rakamlara bakıldığında hakimlerin bakması gereken aylık dosya sayılarında görece olarak artmıştır fakat 2021 yılı bazında planlanan sayı ile gerçekleşen arasında bir dosya fark ile hedeflenen rakama ulaşılmıştır.

5.3. Temel Amaç ve Ulaşılacak İstenen Hedefler (Öncelikler)

Yukarıda ele aldığım kurumsal altyapının değerlendirilmesinin devamında performans göstergelerinin değerlendirilmesi yapılmıştır bu başlıkta ise bu veriler ele alınarak sentezlenmesi ile bu başlıkta Danıştay'ın temel amaç ve hedefleri çıkarımında bulunulmuştur.

Yargılama hizmetinin kalitesinin artırılması

- Yargı mensuplarının iş yükünün azaltılması
- Kararların gerekçeleri ve yazımının geliştirilmesi
- Yargılamanın olabildiğince uygun sürede tamamlanması
- Yargı organları arasındaki içtihat ayrılığının olmaması
- Mesleki bilgi ve yetkinliklerin geliştirilmesi

Danıştay'ın işlevlerinin güçlendirilmesi

- Kurumun danışma ve inceleme işlevlerinin olabildiğince güçlendirilmesi ile maksimum etkinlik sağlanması

I. Kurum bazında yeteneklerin geliştirilmesi

- Kurum kültürünün geliştirilmesi
- Kurumun bilişim ağı ve bilgi yönetimi sisteminin güçlendirilmesi
- Kamuya açık karar, yayın, dosya hizmetlerinin kalitesinin artırılması
- İstihdam sürecinde insan kaynaklarında kalite artışının sağlanması

II. Kurumsal haberleşmenin geliştirilmesi

- Yükseköğretim kurumları (üniversite, fakülte ve yüksekokul) ve uluslararası yargı kuruluşları ile haberleşme ağının güçlendirilmesi beraberinde ortak payda da iş birliğinin sağlanması

6. Amaç ve Hedeflere Yönelik Öneriler

- ❖ Yargılama sürecinin günümüz gereklilik ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi,
- ❖ İdare ile vatandaş arasında çıkan bir uyuşmazlığın yargıya başvurmaksızın çözüme kavuşturulmasına yönelik alternatif yolların (uzlaşma, arabuluculuk gibi) yasa ile etkin olması,
- ❖ Yargıya taşınmadan çözümü sağlanması ile iş yükünün azaltılması,
- ❖ Danıştay'ın Oidari yargı içerisinde iletişim ve koordinasyonun sağlanması ile idari yargı alanında oluşabilecek içtihat farklılıkları sorunun çözülmesi,
- ❖ Danıştay'ın görevi ile ilgili konularda özellikle İYUK'un hazırlanması, kanun maddelerin günümüz ihtiyaçlarını karşılaması yönünde hazırlanmasında katkıda bulunulması,
- ❖ Haberleşme ve iş birliği noktasında kamu kurumları, yükseköğretim kurumları, uluslararası yargı kuruluşları vb. ile ortaklaşa araştırma, çalışma ve projelerde bulunulması böylelikle kurum personelinin mesleki bilgilerinin artırılması,

- ❖ Amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesi için belirli aralıklar ile öngörülen faaliyetlerin takibi ve değerlendirilmesi,
- ❖ Kaynakların ekonomik, etkin ve verimli kullanımının sağlanması ile iç kontrol sistemlerinin başarılı işleme ve sonucunda gereken önlemlerin zamanında alınması,

şeklinde önerilerde bulunabiliriz.

SONUÇ

Yargılama; bağımsız ve tarafsız mahkemelerce, hukuksal düzen içerisinde ve normlar hiyerarşisinin de göz önünde bulundurulması ile en iyi şekilde yapılmalıdır. Özellikle Danıştay, Sayıştay, Yargıtay gibi yüksek mahkeme niteliğindeki kurumlarda bu unsurların daha etkin olduğunu görürüz. Bu konuda ifade edilen profesyonellik ve kusursuzluk ile çalışmanın devamında ele alınan kurumsal analiz ile aralarında sıkı ilişki içinde olduğu kanısına varılmıştır.

Kurumsal analiz hem kamu sektöründe hem de özel sektörde ihmal edilmemesi gereken bir unsurdur. Analiz sayesinde yönetimin işleyiş sürecinde aksaklık yaratan faktörler belirlenerek daha etkin ve verimli çalışması sağlanmaktadır. Bu bağlamda kamu kaynak verimliliği sağlanması ile vatandaşa en iyi şekilde hizmetin sağlanması amaçlanır.

Kusursuz bir denetim ve önem arz eden analiz faktörlerinin bir arada yer aldığı kurumlarda yapılacak kurumsal analiz daha şeffaf ve profesyonel bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Çalışmada Danıştay noktasında yapılan kurumsal analizde hedef göstergelere ulaşıldığını görmekteyiz bu da Danıştay'ın yargı sürecini ve kurumsal hedeflerini profesyonelce yürüttüğünü göstermektedir. İşte tam da bu noktada Danıştay faaliyetleri ışığında kurumsal analiz önem kazanmaktadır. Ne kadar iyiyim?, Kurumun başarısı nedir?, Ne kadar ilerleme kaydetmişim?, Hedeflerime ulaşabildim mi? gibi soruların cevabı kurumsal analize dayanmaktadır.

Özetle bu sorular sonucunda elde edilen bulgulara göre yapılan müdahale ve iyileştirmeler analizin, kurum bazında pozitif etkilerini ortaya koymaktadır.

Danıştay faaliyetleri ışığında yapılan kurumsal analiz ile belirli göstergelere yönelik ulaşılmak istenen amaç ve hedefler ortaya koyulmuştur. Devamında ise bu amaç ve hedeflere ulaşmak, kurum niteliğini arttırmak amacı ile önerilerde bulunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Aka, Y. (2009). “Türkiye’de Vergi Uyuşmazlıklarının Çözümünde Vergi Mahkemelerinin Yeri ve Önemi” (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir.
- Biniş, M. (2021). “Online Resolution of Tax Disputes: An Assessment on The Turkish Tax Judiciary System (Vergi Uyuşmazlıklarının Çevrim İçi Çözümü: Türk Vergi Yargı Sistemi Üzerine Değerlendirme)”, <https://ideas.repec.org/a/ris/buecrj/0564.html> (Erişim Tarihi: 15.11.2022)
- Bıyan, Ö. (2018). “Vergi Hukuku”, Dora Yayıncılık, Bursa.
- Ceylan, B. (2020). “Danıştay İçtihatlarında Anayasal Vergileme İlkelerinin Yansımaları

- <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1166333> (Erişim Tarihi: 15.11.2022).
- Danıştay Başkanlığı Resmi Sitesi, <https://www.danistay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.11.2022).
- Demir, K. Alp (2017). “Türk Kamu Yönetimi Denetim Sisteminde Danıştay ve Sayıştay Kurumlarının Analizi”, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/421898> (Erişim Tarihi: 15.11.2022).
- Dirikoç, R. (2019). “Vergi Yargılaması Hukukunda Temyiz” (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir.
- Ergün, Ç. (2006). “Vergi Yargılamasında Re’sen Araştırma İlkesi”, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/627859> (Erişim Tarihi: 15.11.2022).
- Kumar, K. (t.y.). “Judgment Writing”, https://districts.ecourts.gov.in/sites/default/files/7-Judgment%20Writing-by%20Ch%20Kishore%20Kumar_0.pdf (Erişim Tarihi: 15.11.2022)
- Pazarlıoğlu, E. (2010). “Vergi Uyuşmazlıklarının Çözümünde Vergi Mahkemelerinin Rolü” (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir.
- Tekinsoy, A. (2022). “Danıştay’ın Temyiz İncelemesi Üzerine Verdiği Kararların Uygulanması”, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/208316> (Erişim Tarihi: 15.11.2022).
- Turgut, A. (2020). “İdari Yargıda Temyiz” (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir.
- Vural, H. (2021). “Vergi Yargılamasında Re’sen Araştırma İlkesi” (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir.
- Yıldız, S. ve Bostan, K. (2017). “Development Of the Turkish Tax Jurisdiction in The Historical Process”, <https://dergipark.org.tr/en/pub/muvu/issue/28116/298707> (Erişim Tarihi: 15.11.2022)
- Yoruldu, M. (2020). “Vergi Uyuşmazlıklarının Çözümünde Vergi Mahkemelerinin Rolünün Değerlendirilmesi”, https://www.researchgate.net/publication/342448324_Vergi_Uyusmazliklarinin_Cozumunde_Vergi_Mahkemelerinin_Rolunun_Degerlendirilmesi (Erişim Tarihi: 15.11.2022).
- Yüce, M. (2019). “Vergi Yargılama Hukuku”, Ekin Yayınevi, Bursa.

YEŞİL LOJİSTİK UYGULAMALARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR PERFORMANS İLE İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Fatma Beyza ER ¹, Özgür ÇENGEL ²

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 17.06.2022

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 23.06.2022

Atf/@: Er, B. E. Çengel, Ö. (2022). Yeşil lojistik uygulamalarının sürdürülebilir performans ile ilişkisi üzerine bir inceleme, *Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies*, 2(2), 113-118

Özet

Amaç: Bu çalışmada, yeşil lojistik uygulamalarının sürdürülebilirlik üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırmada, Türkiye’de faaliyet gösteren işletmelerden 136 yöneticiye anket uygulaması yapılmıştır. Anket uygulamasında demografik bilgi formu, yeşil lojistik ve sürdürülebilir performans algı ölçekleri kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan yöneticilerin %37, 5’i erkek ve %62,5’i kadındır. Yöneticilerin %28,7’si 25-35 arası, %47,1’i 36-44 arası, %22,1’i 45-54 arası, %2,2’si ise 55 ve üzerinde yaşa sahiptir. Araştırmaya katılan yöneticilerin %14,0’ü uzman, %17,6’sı ara ve %68,4’ü üst yönetici olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların görev yaptıkları firmaların %29,4’ü 20-50 arası, %8,1’i 51-80 arası, %7,4’ü 81-110 arası, %2,9’u 111-130 arası, %12,5’i 131-250 arası, %39,7’si ise 250’nin üzerinde çalışana sahiptir. Araştırma örnekleminin %6,6’sı inşaat ürünleri üretimi, %8,8’i kimya petrol ve petrol ürünleri üretimi, %2,9’u elektrik-elektronik üretimi, %13,2’si otomotiv ve parçaları üretimi, %13,2’si makine ve parçaları üretimi, %2,2’si inşaat ve bayındırlık, %0,7’si ulaşırma, depolama ve haberleşme, %4,4’ü diğer sektörler, %27,2’si yiyecek, %8,8’i içecek, %11,8’i kozmetik alanında faaliyet gösteren firmalarda görev yaptıklarını ifade etmişlerdir. Yöneticilerin %4,4’ü lise, %2,9’u ön lisans, %61,8’i lisans, %26,5’i yüksek lisans ve %4,4’ü doktora düzeyinde eğitime sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Yeşil lojistiğin tersine lojistik boyutu ile sürdürülebilir performansın çevresel ($r=0.550$; $p<0.01$), ekonomik ($r=0.430$; $p<0.01$) boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişki vardır. Yeşil lojistiğin tersine lojistik puanı ile sürdürülebilir performansın sosyal boyutu arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0.05$). Yeşil lojistiğin taşıma boyutu ile sürdürülebilir performansın çevresel ($r=0.545$; $p<0.01$), ekonomik ($r=0.652$; $p<0.01$) ve sosyal ($r=0.457$; $p<0.01$) boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişki vardır. Yeşil lojistiğin toplam puanı ile sürdürülebilir performansın çevresel ($r=0.677$; $p<0.01$), ekonomik ($r=0.622$; $p<0.01$) ve sosyal ($r=0.310$; $p<0.01$) boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişki vardır.

Özgünlük: Araştırma sonuçları, geleceği şekillendirmek ve daha sürdürülebilir bir performans elde etmek için, yeşil lojistiğin önemini ortaya koymaktadır. Yeşil lojistik uygulamaları genellikle ek maliyet gibi görülmektedir. Araştırma bulguları aslında bu düşüncenin ampirik olarak tam tersinin geçerli olduğunu ortaya koyması ve alanında benzer çalışma olmamasından ötürü özgündür.

Anahtar Kelimeler: Yeşil lojistik, sürdürülebilirlik, lojistik

JEL Kodları: Z20, Z23, Z28.

¹ Doktora öğrencisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, fatmabeyzaer@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9273-8659. Sorumlu yazarın doktora tezinden türetilmiştir

² Prof. Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Galata Üniversitesi, Rektörlük, ozgur.cengel@galata.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7933-0445..

AN INVESTIGATION on the RELATIONSHIP of GREEN LOGISTICS APPLICATIONS and SUSTAINABLE PERFORMANCE

Citation/©: Er, B. E. Çengel, Ö. (2022). An investigation on the relationship of green logistics applications and sustainable performance, *Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies*, 2(2), 113-118

Abstract

Aim: In this study, it is aimed to examine the effect of green logistics practices on sustainability. Method: In the research, a questionnaire was applied to 136 managers from businesses operating in Turkey. Demographic information form, green logistics and sustainable performance perception scales were used in the survey.

Results: 37.5% of the managers participating in the research are male and 62.5% are female. 28.7% of the managers are between 25-35, 47.1% are between 36-44, 22.1% are between 45-54, and 2.2% are 55 and over. 14.0% of the managers participating in the research stated that they were experts, 17.6% were intermediate and 68.4% were top managers. 29.4% of the companies they work for are between 20-50, 8.1% between 51-80, 7.4% between 81-110, 2.9% between 111-130, 12.5% between 131-250, % 39.7 of them have more than 250 employees. Of the research sample, 6.6% production of construction products, 8.8% production of chemicals, petroleum and petroleum products, 2.9% electrical-electronics production, 13.2% production of automotive and parts, 13.2% production of machinery and parts, 2.2% stated that they work in companies operating in construction and public works, 0.7% in transportation, storage and communication, 4.4% in other sectors, 27.2% in food, 8.8% in beverage, 11.8% in cosmetics. 4.4% of the administrators stated that they had high school, 2.9% associate degree, 61.8% undergraduate, 26.5% master's and 4.4% doctorate level education. There is a statistically significant and positive relationship between the reverse logistics dimension of green logistics and the environmental ($r=0.550$; $p<0.01$) and economic ($r=0.430$; $p<0.01$) dimensions of sustainable performance. The relationship between the reverse logistics score of green logistics and the social dimension of sustainable performance is not statistically significant ($p>0.05$). There is a statistically significant and positive relationship between the transportation dimension of green logistics and the environmental ($r=0.545$; $p<0.01$), economic ($r=0.652$; $p<0.01$) and social ($r=0.457$; $p<0.01$) dimensions of sustainable performance. There is a statistically significant and positive relationship between the total score of green logistics and the environmental ($r=0.677$; $p<0.01$), economic ($r=0.622$; $p<0.01$) and social ($r=0.310$; $p<0.01$) dimensions of sustainable performance.

Originality: Research results reveal the importance of green logistics to shape the future and achieve a more sustainable performance. Green logistics applications are generally seen as additional costs. The research findings are original in that they show that the opposite of this idea is empirically valid and that there is no similar study in the field.

Keywords: Green logistics, Sustainability, Logistics.

GİRİŞ

İşletme faaliyetlerinin çevresel etkisi; çevrenin korunması konusunda artan kamuoyu bilinci, artan sürdürülebilir kalkınma ihtiyacı ve gelişmiş ülkelerde çevre mevzuatı ve düzenlemelerinin getirilmesi nedeniyle son yıllarda önemli bir konu haline gelmiştir ve (Lau, 2011) bu çevre sorunlarına yönelik artan endişeler işletme yönetimini ve sosyal uygulamaları da doğrudan etkilemektedir (Souza, vd, 2022). Bu nedenle şirketler, faaliyetlerini daha enerji verimli ve çevre dostu hale getirmek için lojistik uygulamalarını yeniden tasarlamaktadır (Lau, 2011).

Literatürde çalışmalar yeşil lojistik uygulamalarını, lojistik faaliyetlerin çevresel etkilerini azalttığı ve maliyet tasarrufunu artırdığı Yeşil Tedarik Zinciri Yönetiminin bir parçası olarak sınıflandırmıştır. Yeşil Lojistik, hammadde alımı, üretim, paketleme ve malların dağıtımını ve tersine lojistik prosedürleri, tersine lojistik, ambalaj geri dönüşümü gibi ön lojistik süreçlerin uygulanmasını içeren çevreye karşı sorumlu bir sistem olarak tanımlanmıştır (Şişman, 2016; sBandoophanit, 2015; Abukhader ve Jönson, 2004).

Yeşil lojistik; tedarik zinciri içerisinde yer alan yeşil ürün dizaynı, yeşil satın alma, yeşil üretim süreci, yeşil pazarlama ile iç çevre yönetimi, müşterilerle iş birliği ve yatırımların geri dönüşü ve yeşil üretim ve malzeme yönetimi, yeşil dağıtım ve tersine lojistik süreçlerinin bir bütünü olarak tanımlanabilir (Zhang vd, 2015; Yangınlar ve Sarı, 2014).

Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi uygulamasının çevresel ve ekonomik performans üzerinde olumlu bir etkisi olduğu, Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi uygulaması ile çevresel ve sosyal performans arasında önemli ölçüde olumlu bir ilişki olduğu literatürde yapılan çalışmalarda belirtilmiştir. Önceki makaleler Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi uygulamaları için sürdürülebilirlik performansın çevresel, ekonomik ve sosyal olmak üzere üç boyutunu öne sürmektedir (Le, 2020; Akatay ve Aslan, 2008). Ancak literatürde, bu üç boyut ile yeşil lojistik arasındaki ilişkiyi inceleyen yeterli çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışmada, yeşil lojistik uygulamalarının sürdürülebilirlik üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1. Yöntem

Araştırmada, Türkiye’de faaliyet gösteren işletmelerden 136 yöneticiye anket uygulaması yapılmıştır. Anket uygulamasında demografik bilgi formu, yeşil lojistik ve sürdürülebilir performans algı ölçekleri kullanılmıştır.

Araştırma evrenini Türkiye’de ulusal çapta faaliyet gösteren ve belirli bir marka değerine sahip olan (en az 30 yıllık geçmişi olan) firmalar, örneklemini ise gönüllülük usulüne göre araştırmaya katılmayı kabul eden 136 yönetici oluşturmaktadır. Araştırma yöneticiler üzerinden gerçekleştirildiği için, kolayda örnekleme ve gönüllülük usulüne göre katılım yöntemleri seçilmiştir.

Yeşil lojistik algısı ve sürdürülebilir performans ölçekleri için literatür çalışmalarına dayalı olarak ölçekler araştırmacı tarafından uzman görüşleri alınarak geliştirilmiştir. Yeşil lojistik uygulamaları 10 adet yeşil tersine lojistik ve 13 adet olmak üzere, 23 adet beşli likert tipte maddeden oluşmaktadır. Faktör analizi sonuçlarına göre, yeşil ters lojistik maddelerinden 1, 2 ve 3. maddeler farklı boyutta çıktığı için ölçekten çıkarılmıştır. Yeşil lojistik ölçeğinin tüm maddelerinin faktör yükleri 0.40 sınırının üzerindedir. Ölçeğin KMO değeri 0.806 olup, örneklemin yeterli olduğunu göstermektedir. Ölçek maddeleri yeşil lojistik kavramının toplam varyansının %56,98’ini açıklamaktadır. Performans ölçeğinin tüm maddelerinin faktör yükleri 0.40 sınırının üzerindedir. Ölçeğin KMO değeri 0.794 olup, örneklemin yeterli olduğunu göstermektedir. Ölçek tüm varyansın %71,85’ini açıklamaktadır. Ölçekten SÜR P 1,7,9,10,11; SOS P 5,6,7,9,10,11 ve EKOP 8. maddeler çıkarılmıştır.

Araştırmada verilerin tanımlanmasında frekans analizi kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçek ortalamalarının normallik testi için Kolmogorov Smirnov testi yapılmıştır. Ölçek dağılımlarının standart normal dağılıma uymaması nedeniyle, nonparametrik testler kullanılmıştır. İlişkisel tarama analizinde Spearman’s rho korelasyon analizi kullanılmıştır. Tüm analizler %95 güven aralığı ve 0.05 anlamlılık düzeyinde, SPSS 25.0 for Windows programında gerçekleştirilmiştir.

2. Bulgular

Araştırmaya katılan yöneticilerin demografik özelliklerine göre dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Yöneticilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları
Kişi sayısı (n) Yüzde (%)

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Erkek	51	37.5
Kadın	85	62.5
Yaş		
25-35 arası	39	28.7
36-44 arası	64	47.1
45-54 arası	30	22.1
55 ve üzeri	3	2.2
Görev türü		
Uzman yönetici	19	14.0
Ara yönetici	24	17.6
Üst yönetici	93	68.4
Firma çalışan sayısı		
20-50 arası	40	29.4
51-80 arası	11	8.1
81-110 arası	10	7.4
111-130 arası	4	2.9
131-250 arası	17	12.5
250'nin üzerinde	54	39.7
Sektör		
İnşaat ürünleri üretimi	9	6.6
Kimya petrol ve petrol ürünleri üretimi	12	8.8
Elektrik-elektronik üretimi	4	2.9
Otomotiv ve parçaları üretimi	18	13.2
Makine ve parçaları üretimi	18	13.2
İnşaat ve bayındırlık	3	2.2
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	1	0.7
Diğer	6	4.4
Yiyecek	37	27.2
İçecek	12	8.8
Kozmetik	16	11.8
Eğitim		
Lise	6	4.4
Ön lisans	4	2.9
Lisans	84	61.8
Yüksek lisans	36	26.5
Doktora	6	4.4

Araştırmaya katılan yöneticilerin %37,5'i erkek ve %62,5'i kadındır. Yöneticilerin %28,7'si 25-35 arası, %47,1'i 36-44 arası, %22,1'i 45-54 arası, %2,2'si ise 55 ve üzerinde yaşa sahiptir. Araştırmaya katılan yöneticilerin %14,0'u uzman, %17,6'sı ara ve %68,4'ü üst yönetici olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların görev yaptıkları firmaların %29,4'ü 20-50 arası, %8,1'i 51-80 arası, %7,4'ü 81-110 arası, %2,9'u 111-130 arası, %12,5'i 131-250 arası, %39,7'si ise 250'nin üzerinde çalışana sahiptir. Araştırma örnekleminin %6,6'sı inşaat ürünleri üretimi, %8,8'i kimya petrol ve petrol ürünleri üretimi, %2,9'u elektrik-elektronik üretimi, %13,2'si otomotiv ve parçaları üretimi, %13,2'si makine ve parçaları üretimi, %2,2'si inşaat ve bayındırlık, %0,7'si ulaştırma, depolama ve haberleşme, %4,4'ü diğer sektörler, %27,2'si yiyecek, %8,8'i içecek, %11,8'i kozmetik alanında faaliyet gösteren firmalarda

görev yaptıklarını ifade etmişlerdir. Yöneticilerin %4,4'ü lise, %2,9'u ön lisans, %61,8'i lisans, %26,5'i yüksek lisans ve %4,4'ü doktora düzeyinde eğitime sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Yeşil lojistiğin tersine lojistik boyutu ile sürdürülebilir performans arasındaki ilişki için yapılan Spearman's rho korelasyon analizi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Yeşil Lojistiğin Tersine Lojistik Boyutu ile Sürdürülebilir Performans Arasındaki İlişki İçin Yapılan Spearman's Rho Korelasyon Analizi Sonuçları

	Sürdürülebilir Performans		
	PÖ Çevresel	PÖ Ekonomik	PÖ Sosyal
YL Tersine lojistik	0.550**	0.430**	0.166

Yeşil lojistiğin tersine lojistik boyutu ile sürdürülebilir performansın çevresel ($r=0.550$; $p<0.01$), ekonomik ($r=0.430$; $p<0.01$) boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişki vardır. Yeşil lojistiğin tersine lojistik puanı ile sürdürülebilir performansın sosyal boyutu arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0.05$).

Yeşil lojistiğin taşıma boyutu ile sürdürülebilir performans arasındaki ilişki için yapılan Spearman's rho korelasyon analizi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Yeşil Lojistiğin Taşıma Boyutu ile Sürdürülebilir Performans Arasındaki İlişki İçin Yapılan

	Sürdürülebilir Performans		
	PÖ Çevresel	PÖ Ekonomik	PÖ Sosyal
YL Taşıma	0.545**	0.652**	0.457**

Yeşil lojistiğin taşıma boyutu ile sürdürülebilir performansın çevresel ($r=0.545$; $p<0.01$), ekonomik ($r=0.652$; $p<0.01$) ve sosyal ($r=0.457$; $p<0.01$) boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişki vardır.

Yeşil lojistiğin toplam puanı ile sürdürülebilir performans arasındaki ilişki için yapılan Spearman's rho korelasyon analizi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Yeşil Lojistiğin Toplam Puanı ile Sürdürülebilir Performans Arasındaki İlişki İçin Yapılan Spearman's Rho Korelasyon Analizi Sonuçları

	Sürdürülebilir Performans		
	PÖ Çevresel	PÖ Ekonomik	PÖ Sosyal
YL Toplam	0.677**	0.622**	0.310**

Yeşil lojistiğin toplam puanı ile sürdürülebilir performansın çevresel ($r=0.677$; $p<0.01$), ekonomik ($r=0.622$; $p<0.01$) ve sosyal ($r=0.310$; $p<0.01$) boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişki vardır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Yapılan bu araştırmada, yeşil lojistik uygulamalarının sürdürülebilir performans üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırmada bu kapsamda, Türkiye'de önde gelen işletmelerin yöneticileri ile anket uygulaması yapılarak, yeşil lojistik uygulamalarının ne yönde olduğu, yöneticilerin bu konudaki düşünceleri, yeşil lojistik uygulamalarının ve performans algılarının ilişkisi incelenmiştir.

Son yıllarda sürdürülebilirlik ve yeşil lojistik kavramları giderek daha fazla önem kazanan, literatür ve alan uygulamalarında sıklıkla üzerinde çalışma yapılan konulardır. Yeşil lojistik en genel tanımıyla, lojistik faaliyetleri sürecinde çevreye en az zararın verildiği, çevre ile uyumlu ve dost bir şekilde yönetilen lojistik faaliyetlerini ifade etmektedir. Bu bakımdan aslında yeşil lojistik, çevrenin küresel kamusal mal olarak belirlenmesiyle de ilişkili olan, küresel kamu hukukunun da bir konusu haline gelmektedir. Yeşil lojistik sayesinde firmaların hem faaliyetlerinde, hem de geleceğe yönelik düşüncelerinde ve planlarında, çevre konusunu en önemli ve bir numaralı değişken olarak görmeleri yeşil lojistik kavramının temelini oluşturmaktadır (Korucuk ve Mert, 2017; Şen, 2014; Akıncı ve Akıncı, 2010).

Sürdürülebilirlik kavramı ise yeşil lojistik, yeşil üretim ve yönetim kavramlarına nispeten, daha eski tarihlere dayanan bir kavramdır. Sürdürülebilirlik aslında genel manada herhangi bir durum ya da sürecin ileride de devam ettirilebilme olanağını göstermektedir. Bu bakımdan sürdürülebilirlik aslında, tüm alanların ortak noktası olarak multidisipliner bir kavram şeklinde değerlendirilebilir. Ancak literatürde yapılan çalışmalar ve sürdürülebilirlik ile ilgili genel bilgiler, kavramın daha çok çevre ile ilgili konular üzerinden kullanıldığını göstermektedir. Bu nedenle, sürdürülebilirlik ile yeşil yönetim ya da yeşil üretim kavramları arasında, kuramsal bağlamda bir ilişkinin olacağını ifade etmek mümkündür (Bolat vd, 2011; Bulut ve Deran, 2008; Nakiboğlu, 2007).

Araştırmada elde edilen sonuçlar, genel olarak yöneticilerin yeşil lojistik ile ilgili bilgi düzeylerinin

ortalamanın altında olduğunu, uygulama ve önem konusunun ise ortalamanın çok altında olduğunu göstermektedir. Yeşil lojistik bilgi düzeyi, önem ve uygulama düzeyine verilen yanıtlar, beşli likert tipte değerlendirildiğinde, orta düzeyin altında birikim görülmektedir.

Korelasyon analizi sonuçları yeşil lojistik ile sürdürülebilir performans algılarının arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkilerin olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçları, geleceği şekillendirmek ve daha sürdürülebilir bir performans elde etmek için, yeşil lojistiğin önemini ortaya koymaktadır. Yeşil lojistik uygulamaları genellikle ek maliyet gibi görülmektedir. Araştırma bulguları aslında bu düşüncenin ampirik olarak tam tersinin geçerli olduğunu ortaya koyması ve alanında benzer çalışma olmamasından ötürü özgündür.

Ülkemiz başta olmak üzere, tüm dünyada sermayenin küresel hareketi ve dolaşımı, sürdürülebilirlik ve yeşil süreçleri beraberinde getirmektedir. Ancak bu kavramlar henüz küresel pazarlar için yeni kavramlar olup, daha eski ve köklü kavramların yanında yeterince etkili değildir. Örneğin üretim, döviz kuru, işgücü fiyatı, siyasal istikrar, bölge konumu, hammaddeye erişim gibi birçok konu, yeşil lojistik ve sürdürülebilirlik kavramlarından daha ön sırada gelmektedir. Bu alanda daha fazla çalışmaya ihtiyaç olup, yeşil lojistik ile ilgili olabilecek diğer süreçler ve kavramlar ile ilgili çalışma yapılmasında fayda vardır.

KAYNAKÇA

- Abukhader, S. M. ve Jönson, G. (2004). Logistics and The Environment: Is it an Established Subject? *International Journal of Logistics Research and Applications*, 7(2): 137-149.
- Akatay, A., Aslan, Ş., (2008). Yeşil Yönetim ve İşletmelerin ISO 14001 Sertifikası Almaya Yönelten Faktörler, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (1), 313-339.
- Akıncı, S. K., Akıncı, M. M., (2010). Sürdürülebilir Kalkınmaya Katkı Bağlamında Örgütlerin Çevresel Performansları ve Performans Değerlendirme Teknikleri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(1): 193-207.
- Bandoophanit, T. (2015). Identifying Green Logistics Best Practice Leading To The Efficient Management Of Resources And Waste In Thailand's Public Hospitals, Phd, Faculty of Management and Law, University of Bradford.
- Bolat, H. B., Bayraktar, D., Öztürk, M., Turan, N. (2011). Yeşil Lojistik Zincirinde Araç Rotalama Problemi İçin Bir Model Önerisi, *XI. Üretim Araştırmaları Sempozyumu*, 23-24 (1): 536-548.
- Bulut, E. ve Deran, A., (2008). Ters Lojistik ve Şirketlerin Maliyet Yönetimi Üzerine Etkileri, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 19(1): 325-344.
- Korucuk, S. ve Mert, F. (2017). Yeşil Lojistik Uygulamaları: PTT Örneği. *Ulakbilge Dergisi*, 5(12): 865-879.
- Lau, K.H. (2011). Benchmarking Green Logistics Performance With A Composite Index, *An International Journal*, 18(6), 873-896.
- Le, T.T. (2020). The Effect Of Green Supply Chain Management Practices On Sustainability Performance In Vietnamese Construction Materials Manufacturing Enterprises, *Uncertain Supply Chain Management*, 8(1), 43-54.
- Nakiboğlu, G. (2007). Tersine Lojistik: Önemi ve Dünyadaki Uygulamaları, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 181- 196.
- Şen, İ. K. (2014). Lojistik Faaliyetlerin Yönetimi ve Maliyetleme Yaklaşımları, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4 (1): 83-106.
- Şişman, B. (2016). Bulanık MOORA Yöntemi Kullanılarak Yeşil Tedarikçi Geliştirme Programlarının Seçimi ve Değerlendirilmesi, *Journal of Yasar University*, 11 (44): 302-315.
- Yangınlar, G. ve Sarı, K. (2014). Yeşil Lojistik Uygulamaları ve İşletme Performansı Üzerine Bir Literatür Araştırması, III. Ulusal Lojistik ve Tedarik Zinciri Kongresi. Mayıs-2014, Trabzon.
- Zhang, S., Lee, C.K.M., Chan, H.K, Choy, K.L ve Wu,Z. (2015). Swarm Intelligence Applied in Green Logistics: A Literature Review, *Engineering Applications of Artificial Intelligence*, 37 (1): 154-169.

YAŞLILARIN RUH SAĞLIĞININ İNCELENMESİ

Şüheda ÖZBEN¹

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 15.11.2022

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 11.12.2022

Atf/©: Özben, Ş. (2022). Yaşlıların ruh sağlığının incelenmesi, *Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies*, 2(2), 119-127

Özet

Bu çalışmanın amacı bazı sosyo-demografik değişkenlere göre İzmir'deki yaşlıların ruh sağlığını incelemektir. Örneklem grubu, araştırmaya gönüllü olarak katılan 118 (75 kadın ve 43 erkek) yaşlı bireyden oluşturulmuştur. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve Ruh Sağlığı Sürekliliği Ölçeği-Kısa Formu (Mental Health Continuum-Short Form) kullanılmıştır. Veriler ruh sağlığı toplam puanına göre bağımsız örneklem için t testi ve tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılarak analiz edilmiştir. Yaşlıların cinsiyetine göre ($t(116) = 0.010, p = .320$) ve yaşlarına göre ($F(2,115) = 1.066, p = 0.348$) ruh sağlığı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Yaşlıların sosyal güvencelerine göre ruh sağlığı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ($F(3,114) = 3.524, p = .017$) farklılıklar olduğu saptanmıştır. Sosyal güvenceye göre Sosyal Sigortalar Kurumuna bağlı olanların ruh sağlığı puanları ($x=45,43$) diğerlerinden daha yüksek bulunmuştur. Bunu sırasıyla, Bağ-Kura bağlı olanlar ($x=44,26$), Emekli sandığına bağlı olanlar ($x= 39,1852$) ve hiçbir sosyal güvencesi olmayanlar ($x= 34,15$) izlemektedir. Yaşlıların boş zaman etkinliklerine göre ruh sağlığı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ($F(2,115) = 3,035; p=0,050$) farklılıklar olduğu görülmüştür. Boş zamanlarını ibadet ederek geçirenlerin ruh sağlığı puanları diğerlerinden daha yüksek ($x= 45,04$) bulunmuştur. Bunu sırasıyla arkadaş sohbetleriyle geçirenler ($x= 44,79$) ve televizyon seyrederek geçirenler ($x=38,92$) izlemektedir. Yaşlıların istediklerini yiyip yiyememelerine göre ruh sağlığı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ($t(116) = 5.331, p = .00$) bir farklılık olduğu görülmüştür. İstediklerini yiyebilen yaşlıların ruh sağlığı puan ortalaması ($x=47,19$), istediğini yiyemeyenlerin puan ortalamasından ($x=35,07$) daha yüksektir. Yaşlıların iyi yaşama-yaşayamama durumlarına göre ruh sağlığı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ($t(116) = 1,691, p = 0,093$) farklılıklar olmadığı bulunmuştur. Yaşlıların kendilerini mutlu hissedip hissetmemelerine göre ruh sağlığı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ($t(116) = 2.820, p = .008$) farklılıklar olduğu görülmüştür. Mutluyum diyen yaşlıların ruh sağlığı puan ortalaması ($x= 44,62$), mutsuzum diyenlerin puan ortalamasından ($x=35,31$) daha yüksektir. Araştırmadan elde edilen bu sonuçlar psikolojik danışmanlık açısından tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı Birey, Kişisel Değişkenler, Ruh Sağlığı

THE INVESTIGATION OF THE MENTAL HEALTH OF THE ELDERLY INDIVIDUALS

Citation/©: Ozben, S. (2022). The investigation of the mental health of the elderly individuals, *Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies*, 2(2), 119-127

Abstract

The objective of this research was to investigate the mental health levels of Turkish elderly people in terms of some variables. This was a descriptive study involving a total of 118 elderly individuals in Izmir, 75 female and 43 males, who participated voluntarily. The instruments were the Personal Information Form and the Mental Health Continuum-Short Form. Independent samples t test and ANOVA were employed for data analysis. The results revealed that there were no statistically significant difference between the mental health points of the elderly according to their gender, $t(116) = 0.010, p = .320$ and their ages ($F(2, 115) = 1.066, p = 0.348$). It was observed that there were statistically significant differences ($F(3,114) = 3.524, p = .017$) between the mental health points of the elderly according to their social security. Those who are affiliated to the Social Security Institution have the highest mental health points ($x=45,43$). This is followed by those who are affiliated with insurance self-employed institution ($x=44,26$), those with a pension fund ($x= 39,1852$) and those who have no social security ($x= 34,15$). It was observed that there were statistically significant differences between the mental health points of the elderly according to their spare time activities ($F(2,115)= 3.035; p=0.050$). Those who spend their spare time praying have the highest mental health points ($x= 45.04$). This is followed by those who spend time with friends ($x= 44.79$) and those who watch television (38.92). It was found that there is a statistically significant difference $t(116) = 5.331, p = .00$. between the mental health points of the elderly according to whether they can eat what they want ($x= 47.19$) or not ($x=35.07$). The mean point of mental health of the elderly who can eat whatever they want ($x=47.19$) is higher than the mean score of those who cannot eat what they want ($x=35.07$). It was found that there was no statistically significant difference ($t(116) = 1.691, p = 0.093$.) between the mental health points of the elderly according to their well-being and not living. It was found that there are statistically significant differences ($t(116) = 2.820, p = .008$) between the mental health points of the elderly according to whether they feel happy ($x= 44,62$) or not ($x=35,31$). These results obtained from the research were discussed in terms of psychological counseling.

Keywords: Elderly Individual, Personal Variables, Mental Health.

¹ Doç. Dr. Şüheda Özben, Onbeş Kasım Kıbrıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü, suheda.ozben@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2024-2184>

GİRİŞ

Dünya nüfusu giderek yaşlanmaktadır. Yaşlılık ise bedensel, ruhsal, sosyal ve ekonomik sorunlarla birlikte gelmektedir. Bu sorunlar, bireyleri, aileleri ve toplumları etkilemektedir. Bu nedenle yaşlı sorunlarını değerlendirme ve bunlara uygun çözümler üretme gereği doğmaktadır. Sağlıklı yaşlanmak ve mutlu bir yaşlılık sürdürmek için uygun profesyonel yardımların sağlanması, yaşlılara destek verecek kişi ve kurumların sayısının ve niteliğinin de artırılması yolunda çabalar harcanmaktadır. Yaşlılığın barınması, bakımı, tedavisi, güvenliği, bir yerden bir yere ulaşımı gibi önemli konularda aileler, devlet, yerel yönetimler, üniversiteler sorumluluk içindedirler. Bu sorumluluklara bağlı tüm çabalar ve disiplinler arası çalışmalar, büyük bir önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, yaşlıların ruh sağlığı, bazı değişkenlere göre incelenmeden önce, konuyla ilgili ana kavramlar açıklanmaktadır.

Sağlık, “sadece bir hastalığın veya maluliyetin olmayışı değil, aynı zamanda beden, zihnen ve sosyal yönden tam bir huzur ve iyilik içinde olmaktır” (Baltaş, 2008, s. 34). Sağlıklı olmak; fiziksel sağlık, ruh sağlığı, toplumsal iyilik, genel sağlık algısı gibi kavramları kapsar. Bu bağlamda sağlık, statik ve ütöpik bir durum değil, ancak değişen sosyo-kültürel koşullarda anlaşılan bir süreçtir (Bloom, 1988, s.17. akt. Okyayuz, 1999, s.8). Sağlık, olabildiğince az nevroitik kaygı ile yaşamak ama aynı zamanda da bir insan olarak kaçınılmaz biçimde yaşanacak olan kaygı ile de baş edebilmek demektir.

Sağlıklı kişiler; çalışabilir ve sevebilir, içedönüklük ve dışadönüklük arasında denge kurabilir; bunların egoları, çevreye uyabilme kapasitesindedir ve kendilikleri yapısal olarak tamamlanmıştır. Sosyal ilgileri iyi gelişmiştir. Yaşam görevlerini çözmeyi sürdürdüklerinden de topluma katkıda bulunurlar. Karşılaştıkları problemlere doğru bir şekilde yaklaşırlar, cesurdurlar, problemlerini sosyal olarak yapıcı ve yararlı bir şekilde çözerler. Bunların kendileriyle ilgili algıları, yaşadıkları ile tutarlıdır. Yaşantılara açık bir tutumları vardır, değerlendirme odakları içseldir, yaratıcıdır ve yaşamlarında risk alabilirler (Murdock, 2012, ss. 43-187).

Sağlıklı insan, bir bütünlük içinde olan, tinsellik (spirituality), kendi-kendini yönetme, çalışma, sevgi ve arkadaşlık gibi beş yaşam görevini sürdürebilen kişidir. Günümüzde bütüncül sağlık anlayışı, hastalık öncesi korumayı da içeren bir iyilik-hali yaklaşımı durumuna gelmiştir. Böyle bir yaklaşımda sağlık, görel olarak hastalık ve içsel çatışmalardan kurtulmuş etkili bir yaşam için ruh ve beden ahenkli çalışmasıdır (Witmer & Sweeney, 1992, akt. Okyayuz, 1999, s.9).

Ruh sağlığı ise sadece bunaltı ve çökkünlük içinde olmamayı değil, iyilik halinde olma duygusunu, kendilik-denetimini, düşünce ve duyguların olumlu niteliklerini ve benzeri durumları da kapsar. İyi oluş, psikoloji literatüründe genel bir ruh sağlığı terimidir. İyi oluş durumu, yaşıyor olmaktan gerçek bir zevk almayı içerir (Bloom, 1988, s.17, akt. Okyayuz, 1999, s.8).

Ruh sağlığı öznel iyilik halidir. Ruh sağlığının varlığı, gelişimi, iyilik halini ve iyi olmayı ifade etmektedir. Ruh sağlığının yokluğunda ise bunun tam tersi bir durum ortaya çıkmaktadır (Keyes ve diğerleri 2008, akt. Akın ve diğerleri 2012). İyi oluş (well-being), öznel iyi oluş (subjective well-being) ve psikolojik iyi oluşu (psychological well-being) içeren çok boyutlu bir olgudur (Ryan ve Deci, 2001). Öznel iyi olma hoş duygular yaşamayı, düşük düzeyde olumsuz duygulara sahip olmayı ve yüksek düzeyde yaşam doyumunu elde etmeyi içeren geniş bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Diener, Lucas ve Oishi 2002, s.63, akt., Akın ve diğerleri, 2012).

Öznel iyi oluş, bireylerin yaşam doyumlarına ve olumlu-olumsuz duygulanımlarına ilişkin genel bir değerlendirmedir. Bu değerlendirme, bireylerin olaylara verdikleri duygusal tepkileri, duygu durumlarını, yaşam doyumları hakkındaki bilişsel yargılarını, evlilik ve iş gibi yaşam alanlarındaki doyumlarını içermektedir. Yaşam doyumunu, kişinin kendi seçtiği kriterlere göre yaşamının niteliği hakkındaki genel değerlendirmesidir (Diener, 1984; Tuzgöl Dost, 2005; Diener, Lucas ve Oishi 2002, s.63, akt., Akın ve diğerleri, 2012).

Öznel iyi oluşun; yaşam doyumunu, olumlu ve olumsuz duygulanım şeklinde üç farklı bileşeni vardır. Yaşam doyumunu, öznel iyi oluşun bilişsel bileşenidir ve bireyin çeşitli yaşam alanlarındaki doyumuna ilişkin bilişsel değerlendirmeleri kapsar. Olumlu ve olumsuz duygulanım ise duygusal bileşenlerini oluşturmaktadır. Olumlu duygulanım, geçmiş yaşantıya ilişkin memnuniyet, doyum, gurur; gelecek yaşantıya ilişkin iyimserlik, umut, güven ve içinde bulunan ana ilişkin neşe, sevinç gibi duyguları; olumsuz duygulanım bileşeni, stresli yaşantının birer belirtileri olan utanç, öfke, depresyon, nefret, üzüntü, suçluluk gibi duyguları içerir. Öznel iyi oluş, bütün bu bilgilerden hareketle, genel yaşam

doyumuna ilişkin bilişsel ve duygusal bileşenleri içeren öznel yargıların ortaya çıkması, pozitif ruh sağlığı (Deiner, 2004) olarak ifade edilmektedir.

Öznel iyi oluş, mutluluk kavramı ile eş anlamlı olarak kabul edilse de aynı kavramlar değildir. Öznel iyi oluş, mutluluk, rahatlama ve problemlerin göreceli olarak yokluğu anlamına gelirken, psikolojik iyi oluş, genellikle zorlukları üstlenmek, kişisel gelişim ve büyüme için çaba sarf etmek olarak tanımlanır (Waterman, 1993). Öznel iyi oluş; maddi durum, yaşam olayları, bireysel hedefler, kişilik özellikleri, günlük yaşamdaki engeller, kültürel ve bireysel değer sistemleri gibi etkenlerle belirlenmektedir.

Ruh sağlığı sürekliliği, ruh sağlığının olumlu şeyler ile ilgili durumlarına yönelik devam eden değerlendirmeleri ve kategorik tanılamaları yerine sadece psikopatolojinin olmadığı durumları tanımlamak için kullanılmaktadır (Keyes ve diğerleri 2008, akt. Akın ve diğerleri 2012).

Ruh sağlığı sürekliliği bireylerin duygusal, sosyal ve psikolojik iyi olma boyutlarını içermektedir. Duygusal iyi olma durumu, mutlu olmayı ya da yaşamla ilgili pozitif duygular hissetmeyi ifade etmektedir. Sosyal iyi olma durumu, bireylerin sosyal yaşamlarıyla ilgili işlevselliğini, sosyal katılımı, sosyal bütünleşmeyi, sosyal uyumu, sosyal gelişimi ve sosyal kabulü ifade etmektedir (Keyes, 1998, akt., Akın ve diğerleri 2012). Psikolojik iyi olma durumu ise bireyin yaşama yönelik amaçlarının farkında olması, kişiler arası ilişkileri verimli geliştirmesi, sürdürmesi, benliğini olumlu algılaması, sınırlılıklarını kabul edip kendisiyle bütünleşmesi, çevresini kişisel ihtiyaç ve isteklerine cevap verecek biçimde şekillendirmesi, bağımsız ve girişimci olması, yeteneklerinin ve becerilerinin farkında olması ve kendini geliştirmesi gibi özellikleri yansıtmaktadır (Ryff ve Keyes, 1995; Keyes, Shmotkin, & Ryff, 2002, akt. Akın, 2008).

Yaşlanma, bireylerin fiziksel ve ruhsal güçlerinin geri dönülmez bir şekilde kaybolması sürecidir. Bu süreçte fiziksel kayıpların yanı sıra kültürel, çevresel ve ekonomik kayıpların yaşanılması kaçınılmazdır. Yaşlılık dönemi de yaşamın her alanında yaygın bir kayıp duygusunun yaşandığı, bireylerin bedensel, psikolojik ve sosyal yönden bağımsızlıklarını yitirip, yeniden bağımlı duruma geçtikleri bir dönem olarak tanımlanabilir (Sözen, 2014; Kalınkara, 2011, ss. 1- 8).

Her insan farklı yaşlanır. Yaşlılığın anlamı ve uyandırdığı duygu, yaşlının bakış açısına göre değişir. Bedensel ve ruhsal değişimleri, rahatsızlıkları bazı yaşlılar doğal bir durum olarak kabul eder, bazıları bunlardan sürekli olarak yakınır. Yaşlılık kolay kolay kabul edilmez. Sonuç yıpranma, çökme ve düşüştür (Beauvoir, 1970, s. 117). Yaşlılığın toplumda ve medyada acizlik, zavallılık, işe yaramazlık ve üretkenlikten uzak olmak gibi sunulması, yaşlının umutsuzluk ve çökkünlüğünü artırmakta, nasıl olması ve nasıl davranması gerektiğini yaşlıya sunmaktadır (Kalkan, 2008, s. 6).

Yaşlılık; kronolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyal yaşlanma olarak incelemektedirler. Bunlardan konuyla ilgili olanı psikolojik yaşlanmadır. Bu yaşlanma, deneyimlerin artmasıyla oluşan davranış değişikliği ve davranışsal uyum yeteneğinde yaşa bağlı olan değişimlerdir. Zekâ, bellek ve duygu gibi alanlarda fonksiyon yitimi olarak ortaya çıkan, bunun yanı sıra geçmişe özlem, geleceğe ilişkin güvensizlik duygusu, kimi zaman da önceden gerçekleştirilemeyen idealler ve başarısızlıklar için üzülmeye biçiminde ortaya çıkar. Bu bağlamda yaşlılığın insanın kendisini yaşlı hissetmesi ve kabul etmesi ile yakın ilişkisi olduğu söylenebilir (Kalınkara, 2011, s. 9). Yaşlı bireyin maddi ya da fiziksel olarak bağımlı olması, işe yaramazlık ve değersizlik duyguları yaşamasına ve öz güveninin sarsılmasına neden olabilir.

Yaşlılıkta fiziksel, ruhsal, ekonomik ve toplumsal sorunlar artmaktadır. Yaşlının en etkili sorunlarının başında bedensel ve ruhsal sağlığın bozulması, cinsel güçte azalma, bağımlılık ve kaza riskinin artması, fiziksel yeteneklerinin ve bedeninin direncinin azalması gelmektedir. Bu sorunların yanında; emekliliğe bağlı rol ve statü kaybı, ekonomik kayıplar, çocukların evden ayrılması; eşin, erişkin bir çocuğun, akrabanın ve arkadaşların yeti yitimi, hastalanmaları ya da ölümü, ölüm kaygısı ve korkusu, kimliksizlik, iletişimsizlik, yaşam doyumunu; beslenme, ulaşım, güvenlik, aile yapısında meydana gelen değişimler, barınma, kent-köy yaşamına uyum sağlayamama, yalnızlık, işsizlik ya da ağır işlerle uğraşma, kuşaklar arası çatışma gibi sorunlar yer almaktadır (Arpacı, 2005, s. 120 ; Uysal,1992, s.17). Yaşlılıkta benlik bütünlüğü sağlanamamışsa, geçmiş günlerin iyi yaşanmamış olduğu duygusu, yeni baştan yaşama özlemi ve ölüm korkusu gelişir. Oysa benlik bütünlüğü, olumlu-olumsuz acı ve tatlı yönleri ile bütün bir yaşamın, olduğu gibi kabul edilidir (Örnek ve diğerleri, 1992, s.9). Eşin ölümü, gelirden düşüş, sağlığın kötüleşmesi, sosyal güvencenin yetersiz olması gibi olumsuzluklar, yaşlı bireylerin yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilemektedir (Özmete, s. 2008).

Öz bakım kapasitesi azalmış 65 yaş üstü yaşlılarla yapılan bir araştırmada, yaşlıların yaşam doyumu ile yalnızlık duygusunun, öz bakım kapasitesinin azalmasının, genel sağlık durumunun kötü olmasının, endişenin ve zayıf finansal kaynaklar nedeniyle ihtiyaçları karşılayamamanın ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu kişilerin bakımında yaşam doyumunu korumak veya geliştirmek için sözü edilen faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekir (Borg, Hallberg ve Blomqvist, 2006, ss. 607-618).

Yaşlılık döneminde; cinsel işlev bozuklukları ve uyku bozuklukları, kronik ağrı sendromu, boş yuva sendromu gibi bozukluklar ve yaşlıların fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik ve haklar yönünden istismar edilmesi, yaşam standardının düşmesi gibi faktörler, ruh sağlığını bozucu etkiler yapmaktadır. Yaşlılıkta yaşanan ruhsal sorunların başında ise demans ve Alzheimer hastalığı, stres, umutsuzluk, intihar girişimi, yalnızlık duygusu, yaşam doyumunda azalma gibi sorunlar gelmektedir. Depresyon, bipolar bozukluk, fonksiyonel psikoz, anksiyete bozuklukları, alkol kötüye kullanımı ve bağımlılığı, uyku bozuklukları, yaşlılıkta ortaya çıkan psikiyatrik bozukluklardandır (Örnek, 1992, ss. 61-128). Bu çalışmada yaşlılarda görülen psikiyatrik bozukluklar değil, patolojik olmayan durumlar incelenmektedir.

1. Amaç

Bu çalışma bazı sosyo-demografik değişkenlere göre yaşlıların ruh sağlığını incelemek amacıyla yapılmıştır.

2. Yöntem

2.1. Örneklem

Örneklem grubu 118 (75 kadın %64, 43 erkek %36) yaşlı bireyden oluşturulmuştur. Yaşları 65 ile 92 yaşları arasındadır. Yaş ortalaması 72, standart sapması 6. 35194' tür.

2.2. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve Ruh Sağlığı Sürekliliği Ölçeği Kısa Formu (Mental Health Continuum Scale-Short Form) kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formunda; cinsiyet, yaş, sosyal güvence, boş zaman etkinlikleri, istediğini yiyip yiyememe, iyi yaşayıp-yaşayamama, kendisini mutlu hissedip hissedememe gibi değişkenlere yer verilmiştir.

Ruh Sağlığı Sürekliliği Ölçeği Kısa Formu (Mental Health Continuum Scale-Short Form): Ölçek ruh sağlığı sürekliliğini temsil eden duygusal, sosyal ve psikolojik iyi olma özelliklerini ölçen ve bireyin kendisi hakkında bilgi vermesine dayanan bir ölçektir. Ölçek 14 maddeden ve 3 alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar duygusal iyi olma (3 madde), sosyal iyi olma (5 madde) ve psikolojik iyi olma (6 madde). Ölçekten alınabilecek puan 0 ile 70 puan arasında değişmektedir. Ruh sağlığı sürekliliği ile ilgili toplam puan elde edilir. Ayrıca alt ölçeklerin puanlaması yapılabilmektedir. Ölçekler alınan yüksek puanlar o alanla ilgili yüksek iyi olmayı ifade etmektedir. Maddelerin faktör yükleri .55 ile .79 arasında değişmektedir. Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ölçeğin bütünü için .90 olarak bulunmuştur (Akın, A. ve diğerleri, 2012: 610-612).

2.3. Verilerin Analizi

Veriler, ruh sağlığı toplam puanına göre bağımsız örneklem için t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak analiz edilmiş ve araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Yaşlıların: 1. Cinsiyetine, 2. Yaşlarına, 3. Sosyal güvencelerine, 4. Boş zaman etkinliklerine, 5. İstediklerini yiyip yiyememelerine, 6. İyi yaşayıp yaşayamamalarına, 7. Kendilerini mutlu hissedip hissetmemelerine göre ruh sağlığı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar var mıdır?

3. Bulgular

Tablo 1'de örnekleme tanıtıcı bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1: Örneklemin Değişkenlere Göre Dağılımı

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kadın	75	64
	Erkek	43	36
Sosyal güvence durumu	SSK	59	50
	Emekli sandığı	27	23
	BAĞ-KUR	19	16
	Güvence yok	13	11
Boş zamanı değerlendirme	Arkadaş sohbeti	14	11
	İbadet etme	57	48
	Televizyon seyretme	47	39
Yemek yeme durumu	Evet	73	62
	Hayır	45	38
Yaşamını değerlendirmesi	İyi yaşadım	80	68
	İyi yaşamadım	38	32
Mutlu hissetme durumu	Evet hissediyorum	92	78
	Hayır, hissetmiyorum	26	22

Tablo 1’de görüldüğü gibi katılımcıların %64’ü kadın, %36’sı erkektir. Sosyal güvencelerine göre; %50’si SSK, %23’ü Emekli Sandığı, %16’sı BAĞ-KUR kurumlarına bağlıdır. Hiçbir güvencesi olmayanların oranı ise %11’dir. Katılımcıların %11’i boş zamanlarını arkadaş sohbetleri ile, %48’i ibadet ederek, %40’ı televizyon seyrederek geçirmektedirler. İstediklerini yiyebilenlerin oranı %62 yiyemeyenlerin ise %38’dir. İyi yaşadım diyenlerin oranı %68, iyi yaşamadım diyenlerin ki ise %32’dir. Kendisini mutlu hissedenlerin oranı %78, hissetmeyenlerin ise %22’dir.

Araştırmanın değişkenleri ve ruh sağlığı puanlarına ilişkin bulgular aşağıdadır:

- Yaşlıların cinsiyetine göre ruh sağlığı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı $t(116) = 0.010$, $p = .320$; bir farklılık olmadığı görülmüştür. Ancak kadınların ruh sağlığı puan ortalamasının ($x = 41.64$), erkeklerin ruh sağlığı puan ortalamasından ($x = 44.19$) daha düşük olduğu saptanmıştır.
- Yaşlıların yaşlarına göre ruh sağlığı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ($F(2, 115) = 1.066$, $p = 0.348$) bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.
- Yaşlıların sosyal güvencelerine göre ruh sağlığı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ($F(3, 114) = 3.524$, $p = .017$) farklılıklar olduğu görülmüştür. Sosyal Sigortalar Kurumuna bağlı olan yaşlıların ruh sağlığı puanları ($x = 45.43$) diğerlerine göre daha yüksektir. Bunu sırasıyla, Bağ-Kura bağlı olanlar ($x = 44.26$), Emekli sandığına bağlı olanlar ($x = 39.18$) ve hiçbir sosyal güvencesi olmayanlar ($x = 34.15$) izlemektedir.
- Yaşlıların boş zaman etkinliklerine göre ruh sağlığı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar ($F(2, 115) = 3.035$; $p = 0.050$) olduğu saptanmıştır. Boş zamanlarını ibadet ederek geçirenlerin ruh sağlığı puanları diğerlerinden daha yüksek ($x = 45.04$) çıkmıştır. Bunu sırasıyla arkadaş sohbetleriyle geçirenler ($x = 44.79$) ve televizyon seyrederek geçirenler ($x = 39$) izlemektedir.
- Yaşlıların istediklerini yiyip yiyememelerine göre ruh sağlığı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ($t(116) = 5.331$, $p = .00$) bir farklılık olduğu bulunmuştur. İstediklerini yiyebilen yaşlıların ruh sağlığı puan ortalaması ($x = 47$), istediklerini yiyemeyenlerin puan ortalamasından ($x = 35$) daha yüksektir.
- Yaşlıların iyi yaşayıp- yaşamama durumlarına göre ortalamalar arası farkın istatistiksel olarak anlamlı ($t(116) = 1.691$, $p = 0.093$) olmadığı görülmüştür. Bu sonuca karşın İyi yaşadım diyen yaşlıların ruh sağlığı sürekliliği puan ortalaması ($x = 44$), iyi yaşamadım diyenlerin puan ortalamasından ($x = 40$) daha yüksektir.
- Yaşlıların kendilerini mutlu hissedip hissetmemelerine göre ruh sağlığı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ($t(116) = 2.820$, $p = .008$) farklılıklar olduğu bulunmuştur. Mutluyum diyen yaşlıların ruh sağlığı puan ortalaması ($x = 45$), mutsuzum diyenlerin puan ortalamasından ($x = 35$) daha yüksektir.

4. Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen bulgular tartışılmakta ve öneriler sunulmaktadır.

Elde edilen verilere göre yaşlı kadınların ruh sağlığı puanlarının erkeklerden daha düşük olduğu görülmüştür. Bu veri onların yaşam doyumu ile açıklanabilir. Çünkü yaşam doyumu bireyin ruh sağlığını ve toplumsal ilişkilerini etkileyen en önemli etmenlerden biridir. Borg ve arkadaşlarının çalışmasında, yaşlı kadınların yaşam doyumunun yaşlı erkeklerden daha düşük, evde yaşayan erkeklerin ise kadınlara göre yaşam doyumunun daha yüksek olduğu görülmüştür (Borg, Hallberg ve Blomqvist, 2006, ss. 607-618).

Yaşlıların yaşlarına göre ruh sağlığı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmaması literatür bilgileriyle uyusmamaktadır. Ancak, yaş arttıkça yaşam doyumunun azaldığı ve yaş artışıyla yaşam doyumunun arasında negatif bir ilişki bulunduğu görülmüştür (Onur, 1991, s.196; Bakış ve Çınar, s. 2007).

Yaşlıların sosyal güvencelerine göre ruh sağlığı puanları arasında anlamlı farklılıklar olması, yaşlıların ruh sağlığının, onların ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmaması ile ilgili olduğunu göstermektedir. Yaşlıların emeklilik nedeniyle gelirlerinin azalması, hastalık harcamalarının artması, temel ihtiyaçlarını karşılayamamaları, sosyal güvencenin ne denli gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Kişinin sosyal güvencesi varsa, gelir düzeyi her çeşit ihtiyacını karşılayabilecek durumdaysa yaşam doyumunu da artar. Bu nedenle sosyal güvencesi olmayan yaşlıların sosyal güvencelerinin sağlanması gerekir. Ruh sağlığı önleme hizmetlerinde kapsamlı bir vurgu olumlu iyilik hali, hem önleyici hem koruyucu olan ve onu devamlı olarak uygulayan bireyler için bir terapötik değeri olan sağlığa ilişkin aktiviteler üzerinedir. Böyle etkinlikler sağlıklı yiyecekler yemeyi, vitaminler almayı, sağlık kaplıcalarına gitmeyi, meditasyon yapmayı, düzenli egzersizlere katılmayı ve yardım etmeye çeşitli insancıl ve kişi-ötesi yaklaşımlar getirmeyi içerir (D'Donnel, 1988, akt. Gladding, 2013, s. 487).

Boş zamanlarını ibadet ederek geçirenlerin ruh sağlığı puanlarının diğerlerinden daha yüksek olması, onların tinselliğine bağlanabilir. Tinsel bağlılıkların artışıyla psikolojik iyilik hali ve işlevleri arasında pozitif korelasyon olduğu belirlenmiştir. Yaşlılık döneminde kayıplarla başa çıkmada dini ve manevi eğilimler önemli bir yere sahiptir. İnsan Tanrı'ya farklı gerekçelerle yönelmektedir. Bir varlığa bağlanma gereksinimi, çaresizlik, güçsüzlük ve günahkârlık gibi duygular insanın Tanrıya yönelimini artırmıştır. İbadet eden bireyler; üstün bir varlıktan yaşama tutunma, stresle baş etme, zaman zaman içine düştüğü boşluk duygusundan, hastalıklardan kurtulma, umutlarını, iç huzurlarını, yaşama bağlılıklarını koruma, hem mutsuz hem de mutlu anlarda sığınma desteği beklemektedirler (Gürsu ve Ay, 2018, ss. 1180-1188).

Boş zamanlarını arkadaş sohbetleri ile geçiren yaşlıların ruh sağlığı puanları onların sosyal iyilik haline bağlanabilir. Yaşlıların; ailesi, arkadaşları, dostları ve sosyal çevresindeki bireyler tarafından sevgi, saygı görmesi, onların kendine güvenini ve benlik saygısını artırabilir. Ayrıca sürdürdüğü sosyal ilişkiler, onları yalnızlıktan, can sıkıntısından kurtararak onlara daha mutlu yaşantılar verebilir. İnsan; haber alma, bilgilenme, eğlenme gibi çeşitli nedenlerle televizyon izler. Bu etkinliklerin bireye duygusal, davranışsal ve bilişsel katkıları vardır. Boş zamanları televizyon seyrederek geçirme yaşlılara mutluluk verebilmektedir.

Boş zaman etkinliklerine katılım bireyleri mutlu eder ve hem fiziksel sağlığa hem de psikolojik sağlığa katkıda bulunur. Bir uğraşısı olan kişi daha sağlıklı ve daha mutludur. Yaşlılar, hobiler, sosyal ilişkiler ve egzersizler gibi önemli etkinlikler üzerinde yoğunlaşırsa mutluluk kendiliğinden gelecektir (Diener, 1984). Yaşlıların; mutlu olabilecekleri, yaşamdan zevk alabilecekleri, iyilik hallerini artıracabilecekleri boş zaman etkinlikleri düzenlemek de ruh sağlığı için koruyucu olabilir. Örneğin; onlar için kitap –gazete okuma, internete girme, sinemaya, tiyatroya, konsere, sergiye gitme olanakları sağlanabilir. Bunun gibi, konferans, panel, açık oturum türünden kültürel etkinlikleri izlemede ya da bu etkinliklere katılmada onlara yardımcı olunabilir. Ayrıca onlara yeni uğraşlar edinme, hobi geliştirme, seyahat etme gibi olanaklar sağlanabilir.

Yaşlıların istediklerini yiyip yiyememelerine göre ruh sağlığı puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, istediklerini yiyebilen yaşlıların ruh sağlığı puanlarının, istediğini yiyemeyenlerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuç, yaşlıların istediklerini alıp yiyebilmeleri için sosyal güvencelerinin olmasının önemini ortaya koymaktadır. Temel ihtiyaçların zamanında karşılanması, yaşlıların kendilerini iyi hissetmelerini sağlar. Bunun için evde bakım hizmetleri, sağlık ve sosyal alanlardaki hizmetler yaygınlaştırılmalıdır.

Yaşlıların iyi yaşayıp-yaşayamama durumlarına göre ruh sağlığı puanları arasında anlamlı farklılıkların görülmemesi beklenmeyen bir bulgudur. Bu sonuç, örneklem grubunun özelliklerine bağlanabilir. Bu

konuda yeni araştırmaların yapılması önerilir. İyi yaşayamadığını ifade eden yaşlıların, mutlu olabilecekleri, iyilik hallerini artırabilecekleri, kendilerini iyi hissedebilecekleri, yaşıyor olmaktan gerçek bir zevk almalarını sağlayacak ortamlara ihtiyaç vardır. İyilik durumunu artırmak için yaşlıların sosyal destek ağı genişletilmelidir. Sosyal destek sistemi, yaşlılık döneminde koruyucu, yaşlılığa uyum sürecini kolaylaştırıcı ve yaşam doyumunu arttırıcı bir yarar sağlamaktadır. Sosyal destek algısının yaşamın stresli koşullarına uyumda etkili olduğu, sağlığın iyi olmasına yaradığı, hasta olanların iyileşme olasılığını arttırdığı gözlenmektedir. Duygusal desteğin kişiye güven veren ve kendilik değerini yükselten bir yararı vardır. Yaşlı kişilerde hem bilgi sağlayıcı hem de araç yardımının çok etkili olduğu gözlenmiştir. Örneğin bir yaşlıya tekerlekli sandalye, yürüteç, işitme cihazı, gözlük temin edilmesi gibi. Yaşlı bireyin çevresindeki sosyal destek sistemini oluşturan aile, akraba, komşular, arkadaşların var olması, bireyin maddi ve manevi sorunlarının çözümlerinde destek göstermesi, bireyin sosyal yaşamın zorluklarıyla daha kolay baş edip hayatın bütün güçlükleriyle daha fazla mücadele etmesini sağlayarak, yaşamı kolaylaştırabilir. Yaşanan sorunlar aynı derecede yaşanmaya devam etse de bireylerin kendilerini daha güçlü, daha mutlu ve daha iyi hissetmesini sağlayarak daha kaliteli bir yaşlılık dönemi söz konusu olabilecektir (şahin, 1999, ss. 82; Aydınır Boylu ve Günay, 2018, ss. 1351-1363).

Yaşlıların kendilerini mutlu hissedip hissetmemelerine göre ruh sağlığı puanları arasında anlamlı farklılıklar olduğu görölmüştür. Mutluyum diyen yaşlıların ruh sağlığı puanlarının, mutsuzum diyenlerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kendilerini mutsuz hissedenden yaşlılar için, onların ruh sağlığı açısından önemli olan, yaşam doyumunu artırma önlemleri alınmalıdır. Yaşam doyumunu; bireyin sağlık durumu, ekonomik koşulları, etkinlik düzeyi, fiziksel iyi olma hali, sosyal statüsü ve ilişkileri, kendini güvende hissetmesi, fiziksel aktivitesi ve boş zaman etkinlikleri, günlük yaşam aktivitelerini bağımsız sürdürebilmesi gibi faktörler etkilemektedir. Yaşlıların bakımında yaşam doyumunu korumak veya geliştirmek için bu faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekir (Onur, 1991, s.196; Borg, Hallberg ve Blomqvist, 2006, ss. 607-618, Aydınır Boylu ve Günay, 2017 ss. 61-69). Yaşlılar, kendi benliklerini algılamada başkalarının tepkilerini temel aldıklarında kendi hissettikleri gibi değil, görünüşteki yaşlarına göre davranırlar. Bu da yaşamı gereksiz olarak kısıtladığından mutsuzluğa yol açabilir (Savaşır,1999, s.204). Frankl'a göre, insanın temel motivasyonu anlam arayışıdır. Kişinin mutlu olmak için bir nedeni olmalıdır. Bir kere nedenini yakaladığında insan otomatik olarak mutlu olur. İnsan mutlu olma nedeninin arayışı içindedir, bu anlam verme yaşantısıyla gerçekleşir (Murdock, 2012, ss. 183- 184). Mutluluk duygusu, kaynağı ne olursa olsun ve ne ölçüde öznel olursa olsun güvenilir bir ruhsal sağlık göstergesidir (Güleç, 2009, s.3). Yaşam doyumunu yüksek olan yaşlıların; 1. Günlük yaşamdaki etkinliklerden zevk alması, 2. Yaşamının bir anlam taşıması, yaşamıyla ilgili amaçlarının olması ve geçmiş yaşamının sorumluluğunu kabul etmesi, 3. Yaşamı boyunca öngördüğu amaçlara ulaştığı inancında olması, 4. Olumlu bir "ben" imgesine sahip olması ve yaşlılığında zayıflıkları ne olursa olsun, kendini değerli bir varlık olarak kabul edebilmesi, 5. Yaşama karşı genelde iyimser bir tutum içinde olması beklenmektedir (Neugarten ve diğ., 1961).

Sosyal güvencesi olmayan, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan, iyi yaşayamadığını düşünen, mutsuz olan, ruh sağlığı risk altında bulunan yaşlılara psikolojik danışmanlık ve psikoterapi yardımları gerekmektedir. Psikolojik danışmanlar, duygu yansıtma, içeriği başka sözcüklerle ifade etme, örüntüleri tanımlama, açık uçlu sorular sorma, duygu ve düşünceleri onaylama ve tutarsızlıkları sorumlu ve ılımlı bir şekilde yüzleştirme gibi temel psikolojik danışma becerilerini gösterdiklerinde, yaşlılar güçlükleri veya uyum konularını keşfetmede kendilerini rahat hissetmekte ve uygun bir şekilde karşılık verme eğilimi göstermektedirler (Kampfe, 2002, akt: Gladding, 2013, s. 107). Yaşlılık danışmanlığının ana hedefleri: a. Umut, kendine yeterlilik ve denetim duygusunu teşvik etmek, b. Bakım veren kimse ya da kimselerle sağlıklı bir ilişki saplamak, c. Anlam duygusuna bir açıklık kazandırmak, d. Çevreyle yapıcı olumsuzluklar kurmak (Kalkan, 2008, s. 276).

Yaşlılara psikolojik yardım ve destek sağlamaya yönelik teknikler içinde aile danışmanlığı, yaşamı gözden geçirme ya da hatırlama terapisi (life review or reminiscence therapy), yaşam döngüsü grup terapisi (life-cycle group therapy), birey merkezli (person centred) terapi, değerlendirme terapisi (validation therapy), logoterapi sayılabilir. Bu tekniklerden, yaşlılar için en işlevsel olanları aile danışmanlığı, yaşamı gözden geçirme ya da hatırlama terapisi, yaşam döngüsü grup terapisi olabilir.

Yaşlıların, ruh sağlığını sağlamak ve korumak için duygusal, sosyal ve psikolojik iyi olma düzeylerini arttırmak gerekir. Bu amaçla onlara verilecek sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetler bir arada düşünölmelidir. Yaşlılarla, insan hakları çerçevesinde, onları istismar etmeden, kendileriyle içten ve

saygılı bir ilişki kurulmalı, onların güçlü yanları desteklenmeli ve onaylanmalıdır. Yaşlılara; iyilik halinde olma duygusu, kendilik-denetimi, olumlu düşünme, olumlu duygular içinde yaşama olanakları sağlanmalıdır. Yaşlıların sosyal ilişkileri geliştirilmelidir. “İyi yaşlanmaları” için yaşlılara yapılabilecek yardımlarla ilgili olarak alınan kararlarda öncelikler; sağlık hizmetleri, ekonomik güvence, ev desteği, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, bağımlı bir şekilde bakmak yerine, yaşlılara çeşitli destekler sağlayarak bağımsızlıklarının korunması biçiminde (Savaşır, 1999, s. 218) belirlenmiştir.

SONUÇ

Yaşlıların cinsiyeti, yaşı ve iyi yaşayıp yaşayamama durumuna göre ruh sağlığı puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı; ancak sosyal güvencelerine, boş zaman etkinliklerine, istediklerini yiyip yiyememelerine ve kendilerini mutlu hissedip hissetmemelerine göre ruh sağlığı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür.

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları vardır. Bunlardan birincisi örneklemin İzmir ilinden seçilmiş olmasıdır. Türkiye'nin diğer illerinden de alınacak daha geniş örneklemle araştırma yapılabilir. İkincisi araştırmanın değişkenlerinin azlığıdır. Farklı değişkenlerle yaşlıların ruh sağlığı karşılaştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Arpacı, F. (2005). Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık, Ankara, Türkiye İşçi Emeklileri Derneği, www.Tied.org.tr/tied_kitaplar/yaslilik.pdf.
- Akın, A., (Ed). (2012). Psikoloji ve Eğitimde Kullanılan Güncel Ölçme Araçları, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akın, A. Demirci, İ., Yıldız, E., Gülşen, M., ve Mızrak, E. (2012). The Validity and Reliability of the Turkish Version of The Mental Health Continuum Scale-Short Form (MHC-SF), International Counseling and Education Conference 2012 (ICEC2012), May 3-5, İstanbul, Turkey.
- Aydiner, Boylu A. ve Günay, G. (2017). Life Satisfaction and Quality of Life Among the Elderly: Moderating Effect of Activities of Daily Living, *Turkish Journal of Geriatrics*, 20 (1):61-69.
- Aydiner, Boylu A. ve Günay, G. (2018). Yaşlı Bireylerde Algılanan Sosyal Desteğin Yaşam Doyumu Üzerine Etkisi, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7 (2):1351-1363.
- Bakış, E. ve Çınar, S. (2007). Huzur Evlerinde Yaşayan Bireylerde Özbakım Gücü ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Hemşirelik Forumu*, 7: 89 – 93.
- Baltaş, Z., (2008). Sağlık Psikolojisi, (4. Basım), Remzi Kitabevi.
- Beauvoir, S. (1970). Yaşlılık, (Çev. M. Ali Kayabal), Milliyet Yayınları.
- Borg, C., Ingalill R Hallberg, I, R., & Blomqvist, K. (2006). Life Satisfaction Among Older People (65+) With Reduced Self-Care Capacity: The Relationship to Social, Health and Financial Aspects, *Journal of Clinical Nursing* 15: 607–618.
- Diener, E. (1984). Subjective Well-Being, *Psychological Bulletin*, 95 (3): 542-575.
- Diener, E., Lucas, R. E., ve Oishi, S. (2002). Subjective Well-Being: The Science of Happiness and Life Satisfaction. In C. R. Snyder ve E. S. J. Lopez (Ed.), *Handbook of Positive Psychology* (Pp. 63-73), New York: Oxford University Press.
- Gladding, S. T. (2013). Psikolojik Danışma, (Ed. Nilüfer Voltan Acar), Nobel Yayıncılık.
- Güleç, C. (2009). Pozitif Ruh Sağlığı, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Gürsu, O. & Ay, Y. (2018). Din, Manevi İyi Oluş ve Yaşlılık, Religion, Spiritual Well-Being and Aging, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 11 (61) www.sosyalarastirmalar.com, Issn: 1307-9581, <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.3007>

- Kalkan, M. (2008). Yaşlılık: Tanımı, Sınıflandırılması ve Genel Bilgiler, Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık, (Eds. Kurtman Ersanlı ve Melek Kalkan), Pegem Akademi Yayınları.
- Keyes, C.L.M., Wissing, M., Potgieter, J. P., Temane, M., Kruger, A. ve van Rooy, S. (2008). Evaluation of the Mental Health Continuum Scale-Short Form (MHC-SF) in Setswana speaking South Africans. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 15: 181-192, doi:10.1002/cpp.572.
- Neugarten, B.L., Havighurst, R.J. and Tobin, S.S. (1961). The Measurement of the Life Satisfaction. *Journal of Gerontology*, 16:134-143.
- Okyayuz, Ü, H. (1999). Sağlık Psikolojisi Giriş, (Ed. Ülgen, H. Okyayuz). Türk Psikologlar Derneği Yayınları, No:19.
- Onur, B. (1991). Gelişim Psikolojisi Yetişkinlik Yaşlılık Ölüm, Verso Yayıncılık.
- Örnek, T. Erhan B. ve Erol Ö. (1992). Geriatrik Psikiyatri, Saray Tıp Kitabevleri.
- Özmete, E. (2008). Yaşlılıkta Yaşamın Anlamının Refah Göstergeleri ile Yordanması, *Aile ve Toplum Dergisi*, 4 (15): 7 – 20.
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2001). On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-Being, in S. Fiske (ed.), *Annual Review of Psychology* (Annual Reviews Inc., Palo Alto, CA) 52:141–166.
- Savaşır, I. (1999). Yaşlılık, Sağlık Psikolojisi, (Ed. Okyayuz, H.Ü.), Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Sözen, F. (2014). Yaşlılarda Yaşam Kalitesi ve Yaşlılık Algısı: Başkent Üniversitesi Ankara Hastanesi Örneği. Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Şahin, D. (1999). Sosyal Destek ve Sağlık, Sağlık Psikolojisi, (Ed. Okyayuz, H. Ü.), Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Uysal, O. A. (2002). Dünyada Yaygın Bir Sorun: Yaşlı İstismar ve İhmali, *Aile ve Toplum Dergisi*, 2 (5): 43-49.
- Waterman, A.S. (1993). Two Conceptions of Happiness: Contrasts of Personal Expressiveness (eudaemonia) and Hedonic Enjoyment, *Journal of Personality and Social Psychology*, 64: 678–691.